

loin Belrate inpâk mai ta an ti. Hoi vang a ti na! Kha hmuna khan chu hi rammuala an dam laia Jisua Krista iamtu, Hringna Bua irhming chuanghai vaih lût thei ta an ti.

Chângvong : Joh. 14:2,3

Ka Pa inah omna tam tak a oma, om no sianlân chu, nin ta hranga hmun siama ki fe hrang thu nangni ki ihril hrang ma ni? Nin ta hranga hmun siamin ki fe'n chu zuang kîr nôk ki ta, ki kuang nangni hruai ki ti, ki omnaa nin om sa theina hrangin.

Hrilsôp hrang :

1. Vânrâm ei ti hih om ta no sian, Reng Jisua kôla omin nin lungchuk dên ni mo?
 2. Ram chungchânga hin Assam rama hin nam chi tam tak ei oma, kha sînga khan ramri a la nei nôka, Pathian Ram hin teh ramri mo a nei? Itin mo a om hrang kha?
-

**TANGRAM SUNDAY SCHOOL UNION
(TSSU)**

**SENIOR IRCHULAI
BU KHATNA**

**PUBLISHED BY: LITERATURE & PUBLICATION
BOARD, TANGRAM PRESBYTERY.**

Published
by
The Literature & Publication Board,
Tangram Presbytery.
Haflong - 788819
N.C.Hills, Assam.
for
The Tangram Sunday School Union (TSSU)

Son khatna (Edition) - 2010
Copies - 300
(All right reserved)

Printed
at
The Guwahati

hmun tak tak ni loi – nina le omdân anga insîrna a om saa. Khaang kha Pathian inlalna, mihriam milunga Pathianin inlal tak a changna ang chi hi a ni. Reng Jisua'n "Vân ram chu nangnia a om," a iti ang chi kha a ni. Khasika khan Bible-a hin Pathian omna, iamtuhai la lua hrang ram tak tak le atûna iamtuhai nuna Pathian inlalna hih 'vânram' tiin an sîr sa tihna a ni. Khasikin, iamtu chu vânrama a lei om thiai ang a nia, nakan rammual hek tika khom atûna a hong lua thiai ram khah hmu thei le tôn thei tak takin a hong lua thiai tihna a ni.

2. Thuthung Thar irziaktuhai 'vânram' : Thurchi Sa bu irziaktu minlihai hin vânram an hril senga. Khannisian, an thumal hmang ir-ang ving mah. Mathaia'n 'vânram' a ti laiin Marka le Luka'n chu 'Pathian Ram' an tia. Johana'n chu 'taituan hringna' ti a hmang. Paula rêkin chu 'vân thumna' ti le 'Paradis' ti a hmanga, hi hih vânram insîrna zit niin an lang. Petera'n chu, 'irvân thar' ti le 'irvân thar' ti chongbâi a hmanga, hi hih Thupuang bu khomin a hmang dân a ni. Thupuang bu rziaktu nia be Johana'n chu vânram chu vâr hoi tak le satak, roiinpui le raifânôm tak nia hrilin, khataka khan iamtuhai khah inhnetu dinghmuna ngîrin hlim le hoi ti taka an irngam patna hrang tiin an sîr a ni.

3. Iamtuhai irtha irngamna hrang ram a ni : Thup. bung 21-ah khan vânram chu Pathianin a mihai a ompuina, iamtuhai indot taka a enkola, an mittui luanghai khom a hui pai pehaina angin ei hmua. Khataka khan chu thina hai, lungdûkna hai, chapna hai, natna hai om ta no nih ti a nin hril a ni. Kha rama khan Jisua hranga tuangtuhai khan chôindômna rên-glukhum inkhumtir ni an ta; nam tin le chi tin, rammual hmun tina mihai khom irthiarthâkna om loiin lungirthung takin an omsuam hrang a ni.

Khan, kha hmuna khan chu electric nang ta no nia, nisa, tha le ârsihai khom innang ta no nihaia; an itûng hrang Vâr chu

IRCHULAI – 35

VÂN RAM

A thutum : *Bible-in vân ram a hril dân hrilfiatir.*

Tep hrang : *Mt. 5:3,10; 7:21; Mk. 10:21; Lk. 4:43; Joh. 14:2-4.*

THUMAHRUAI

Vânram thu hih thuhrlitu tam takin an le`nsîr ngai tâka, thuhai anga mi hi mo vânrama an fe ngai an ti kha? Suakinthar mihai hi ti roi. Khante, ‘Vân’ ti le ‘vânram’ ei ti hih ar ang mo? irang mah. Vân ei ti chu chung tianga boiruak irsâng tak khi a nia. Vânram ti chu, thi hnunga irngamna, omna le lêngna hmun (Paradis) ti a ni. Khi vânram khi iamtuhaiin chu chang ei tih tia ei sabeî tak a nia, itinmo chang thei ih? Sunday School fe ringot sika mani, Kristian ei ni sik ringota mani le inkhôm fe ei hrât sik ringota hin chang thei i mo? Chang thei no ih. Vânram chang hrangin chu suakinthar / piantharna vaia hin kêng ei chang thei hrang a ni. Khasikin, vânram chungchâng ti hih avuan hin ei irchu hrang a nia, itinmo vânram ti tak khi a om hrang ti lei ngaitua ei ti.

1. Vânram omzia : Khi thumahruaia ‘vân’ ti le ‘vânram’ ti ei irngai tâk ang khan danglamna an neia. Grik chonga ‘ir-vân’ tihna thumal chu ‘*Quranos*’ (Uu-ra-nos) an hmang theia ‘vânram’ tihna khomin a hmang thei sa. Khaang dênin Hebrai chonga ‘*Samayim*’ (sa-mai-im) an itia khom hin ‘vân’ le ‘vânram’ ti hih a huam sa a ni. Hi thu inhni hih ei Hrangkhol chongin chu a huap infel ual a ni. Khannisianlân, ei chonga vânram ti insîr le hril hranga hin irvân tia ei hmangna châng khom a om ngai; entirna`n, Rengpa chongchaina ei neia hin (Kin Pa irvâna mi nir hming mahripin om ri seh ei tia hin). I khom ni sian, avuana ei irchu hranga ‘vânram’ ti hi chu Pathian lêngna, Pathian omna le

A SÛNGA THUHAI

Phêk

Thumahruai	iii
Senior Nâipang mizia dân (Psychology)	iv
Sunday School thiltumhai	vi

SEN KHATNA BIBLE LE A HLU TNA

1. Bible omzia le a hlutna	1
2. Bible Thua hmangin Pathian inpuangna	5
3. Bible hi Kristianhai hringnun bu a ni	9

SEN HNINA PATHIAN NINA

4. Pathian chu lungthungtu a ni	12
5. Pathian chu hring le Itinrêngthotheitu	15
6. Pathian chu - Irthiang, Fel le Dik a ni	17

SEN THUMNA PATHIAN MI KOIHAI

7. Pathian iamtu Abrahamama	19
8. Hruaitu Mosia	23
9. Pathian Thu hriltu - Deipu Amosa	27

SEN MINLINA JISUA NINA

10. Jisua Krista – Pathian le mihriam a ni	30
11. Jisua Krista - Mi indamtu	33
12. Jisua Krista - Mihai sinthotu	36
13. Jisua Krista - Belrapu Sa	38
14. Jisua Krista - Mi sualhai rual	42

SEN RINGANA

15. Koiindang omzia le nina	45
16. Baptisma Sacrament changna	48
17. Dân irzoina	51
18. Irneina	54
19. Insûngkua inding	57

SEN RUKNA KOIINDANG SINTHÔNA

20. Koiindang sinthôna - Thuhiril	61
21. Koiindang sinthôna - Irchutir	64
22. Koiindang sinthôna - Indam	66
23. Koiindang sinthôna - Mâni nuna	69
24. Koiindang sinthôna - Irziaka	71
25. Koiindang sinthôna - Thilpêka	74

SEN SARINA IAMTU NUN

26. Iamtu nun - Suakintharna	77
27. Iamtu nun - Irsônlianna le puihlingna	80
28. Iamtu nun - Irdoina nun	82
29. Iamtu nun - Bible tep le chongchai	84

SEN RIATNA KOIINDANG PAHAI

30. Origin	87
31. John Calvin	90
32. Tertullian	93

SEN KUAKNA IAMTUHAI IRTHARNGAMNA

33. Krista zuang nôkna	96
34. Roirêlna hnungkhôn	99
35. Vânam	102

3. Thiamchang hranga le`nhriat thei : Hi roirêlna hin chu milak kop viat loi hrang a nia, dik loina le huangna om thei no ni.

Khasikin, thiamchang hrang le thiamloi chang hrang khom a le`nhriat thei a ni. Thiamchang hranghai chu – Jisua Krista iamtu, Reng le Inzôkpua pom le a irchutirna poma hringhai ni an ti (Joh. 5:29; 6:47; Rom 8:1; Jak. 2:14-26). Khan, thiamloi chang hranghai chu – Reng Jisua iam loihai ni an ti (Joh. 3:18; 5:29). Milunga lungirhlana nei viat loa iama, a nun dân le omdâna a iamna nei hringpuia hmang ual loi chu thiamchang thei hliak no ni (Jak. 2:17,19,24). Iama, zôma, iamna sika thil sa thotuha`n chu thiamchang an ti. Iam ual loa thil sa tho ngota khan thiamchangna ni maka, thil sa tho ual loa milunga iam ngota khom thiamchangna nei hliak no ni. Iama thil sa thopuitu khah thiamchang hrang chu a ni.

Hihai hih lei inhriat sai thei a ni sikin, thiamchangna hrangin atûn dam sêng ngeia hin Krista kha iama, a thu zôm a nang tâk a ni. Inzôkna le thiamchangna nuam sik ringota iamtu chu nikhua a hong sôt viatin chu an tûk nôk mai ngaia. Khannisian, Jisua`n lung a thung ti inhriata, lungthungna dêna sâm nôkhai hrang rêkin chu a`rtet hrang duai khomin a`rlet nôk lat ngaia, suala om mai ngai mah. Khaang mihai kha chu `iamna sika lungkhamnaa inzôk` an ini hrang a ni.

Chângvong : Heb. 9:2

Khan, mihriam hrangin voi khat thi hrang inkung a nia, kha hnunga roirêlna om a ti.

Hrilsôp hrang :

milak hril thei viat ta no nihai. A san chu a sintho khah an chungchâng rêlna hrang a ni sikin, hmûr thiamna sika insîr chop thei ni ta mah. Kha roirêlna kha ‘roirêlna hnungkhôn’ tiin an hril ngaia, avuan hin kha chungchâng thu kha ei insîr hrang a ni.

1. Roirêlna hnungkhôn om a ti : Rammual hek hrang zoro hnungkhôn, Jisua zuang nôk hrang tika chu roirêlna roi-inpui tak le irkhêl, mi senkhat hranga chiom tak om a ti. Hi zoro hnungkhôn om hrang chungchâng hih Reng Jisua ngei khan a hrila (Mt. 25:31-46). Paula khomin hi roirêlna chungchâng hih a hrila (Rom 2:5-11), Petera khomin a hril sa a ni (I Pet. 4:5). Khasikin, hi roirêlna chungchâng, Kristianhai lei isabei hih thu poimo tak a ni. Rammual hek tena roirêlna hnungkhôn om a tih tia an hril chit sika hin mi tin hranga ngaidân le irchutirna satak a ni.

Hi roirêlna hin mi inkhat chungchâng vaih rêl hrang ni maka, mi murdi chungthu rêl hranga a ni. Mi sa le mi sualhai, iamtu le iamloihai, hring dama la omhai le lei thi tâkhai khomin an lôipai thei loi hrang a nia; Jisua Krista iamtuhai khom an chungthu rêl ni a ta; khannisian thiam inchangtir ni an ti. A iamnotuhai chu an chungthu rêl tika thiam loi inchangtir ni ta an ti (Mt. 25:31-46).

2. Roirêltu hrang : Rammual taksa tianga roirêlna (court)-ah chu mi chungthu rêl hrangin inhriatpuitu / thu`nhretu (witness) om a nanga, kha thu`nhretuhai hmangin mi thubuai khah dân inhriat mi (ukhil) khan a rêl ngai a ni. Khannisian, hitaka roirêlna hin chu thu`nhretu om ual ta loiin Reng Jisua Krista khah thu`nhretu le rêltu ni ta a ti. Hi Jisua Krista hih tiana rammual a zuang lêng lai khan chu mihriamhaiin a chungthu rêlin thiamloi an inchangtira, thi hranga thutûkna neiin a thi ngeia. Khannisianlân, zoro hnungkhôna chu ama`n dik takin rêl ta a ti. Hi rammuala dam sûnga an nun dân le sinthoa Jisua

THUMAHRUAI

Tangram Sunday School Union (TSSU) hin zoro sôt tak thiltum inthûk tak neiin mâni chong ngeia irchulaibu siamsuak hrang tiin malâkna a neia; khannisian, sum le puan intakna sik le siamtu hrang mi indaih nona sikin, Nursery bu rengata Senior dêna siam hrang ti a ni laiin, Intermediate le Senior irchulai bu chu insua zôi thei sa maka; nikhomsian, Pathian changpuina zârin irngaiintôm takin Rev. Gregory le Rosemary, Australia hai ata sum le puan an ni changpui sikin an chung a lômthu ei insîr a ni. Khan, sum le puan an ni pêk ti inhriat hnungin, TSSU Text Book Committee`n hi bu hnihai siamtu hrang bika a inkunghai – (1) Rev. S.C. Lala, (2) Rev. L. Neithang, (3) Pu. Thinkhup le (4) Rt. Darchon haiin zoro irchêp tak kâra hi Senior bu hmang thei hranga an hong insua thei sikin an chung a lômthu ei insîr a ni.

Irchulaibu hrang siam hih thil intak tak a nia, nâipang lungrîl phâk tôk hranga irziak thei a nanga. Khakhêla, Senior bu lenvâng chu irchulaihai khom an nâipang ninahai a hong danglam thiai tâk sikin, an nina irhmea siam chu a sân a intak a ni. Nikhomsian, a siam hrangtua inkunghaiin an intaknahai mâksana, irngaiintôm taka hianga lekhabu satak an hong insua nôk thei sika hin an chung a lôm tak taka, Pathianin an sûnmaton tiang khom changpuihai mai hrangin ei nuampuihai sa a ni.

Khan, hi lekhabu hmangtu murdihai chung a Pathianin

Sd/- Upa. Jomneithoi,
Moderator,
Tangram Presbytery.

Sd/- Pu. Vanlallian,
Secretary,
Tangram Presbytery.

SENIOR NÂIPANG MIZIA (PSYCHOLOGY)

Senior pôla hin kum 15-17 vêla mi siahai hrang an nia. Intermediate ata pôl son dân a dikin chu satakin an om theia; khannisian, a bul ata an irson dân a dik no'n chu Senior pôl ata hi Sunday School kâi dukdak loi le Koiindang uksak loiin an om duai thei ngai a ni. Khasikin, kum 17 an phâk mân renga nakhrâtin puihling tiang siahai hrang ni maka, anni'n an zir tôk le son an ni no sika irhnik loi ual hrang an ni rêkin chu thu dang ni sianlân. Khan, kum 15 hnuai tiang ei sia khoma hin an la phâk loi thil irchutir an innang sikin irhnik sa thei ngai mahai. A sâna poimo tak chu irchutirtu irhnik le irhnik loi hi a ni. Irhnik taka a`rchutira, irthor taka a kaihruaiin chu Senior pôl nâipanghai hin a sân a hoi an tia; irthor loi tak le pei loi puma tho hen anga inlang rêkin chu nâipangin a hoi ti thei ngai mahai.

Senior pôl hih taksa tiang le lungrîl tianga puihling tiang pan mai le thil ngaitua pei mi an ni. Irngai loi ang taka om an tum ngaia; aniachu, inrûkin an beng an do mai ngai a ni. Inhriat tam an nuama, ngaitua zui hrang an innang sa ngai a ni. Mihai inhriat le inlâr ni nuamna sikin mophurna le dongtum an nuam tak taka, khasika khan an phâk tôk anga pêk intam a sa a ni. Mi dang inhne thei mi ni hih an nuamlam tak a ni sikin, an thei lam anga irchu mi an nuam sikin irchutirtuhaiin an thu irngaituapui pei tum hrang a nia, an thil inkunghai thei ang anga zômpui zâm zâm hrang a sa a ni.

An taksa irsinsiam a sân an kuluk tak taka, a bîkin nu-pang hi an kuluk ual a ni. An taksa an irngai kutuina sikin an lungrîl a pêt inrang tak taka, hiang ngîrhmunan an om lai hin taksa irvong irthiangna lama a sân irchutir uar hrang a ni. Mi itho dân a sân an irsinsia nuam tak tak ngaia, enton hrang a sân an nuam ngai a ni. Hiang zoro laia an thil lei tho khah

Hrilsôp hrang :

1. Reng Jisua hih la zuang ngêt a tih ti itinmo ei inhriat thei?
 2. La zuang a tih ti inhriat chaka irtûng loaia omhai hih imo a san?
-

IRCHULAI – 34

ROIRÊLNA HNUNGKHÔN

A thutum : *Mi murdi hih roirêlna makunga ei ngîr chit hrang _____ sikin thiamchang hranga irtûng chian a nang ti _____ inhriattir.*

Tep hrang : *Mt. 25:31-46; Rom 2:5-11; Thup. 20:11-15.*

THUMAHRUAI

Ei Hrangkhôl-haiin ‘Halam Devân’ ti ei neia; ‘Halam Devân’ ti chu roirêlna irsâng mani, roirêlna hmunpui mani tihna a ni. Hi Halam Devâna hin thil tinrêng khosûnga ei infel thei loihai a omin chu hi Halama hin ei intungtira, thil tho`nsualtu chungchânghai khom hi (court) roirêlna hmunpuia hin an rêl ngai. Hi hmuna hin thil tho`nsualtu chungthu rêl hrang ni ta inlân, tho`nsualtu khomin a thiamna thu insîrna hrang zoro an pêk ngaia. Khannisian, ei India rama court irsâng ual – High court mani Supreme court-a mani chu Dân inhriat mi kha palâk an ta, kha Dân inhriat mi khan tho`nsualtu irthûlin insîr a ta, thon`nsual ti intumtu khom khan dân inhriat mi dang hmangin insîr an ta, an ruaiin an thiam thuhai an insîr ngai a ni. Khaang court-a khan chu le`rziaka omhai hmangin an insîr ngai a ni.

Krista chu tiana taksaa a zuang inlang ang dênin irtha ni loiin taksa ngeia zuangin ni la hruaikhôm a ti (Mt. 24:30; Tir. 1:11, etc).

(iii) Hmu thei hrangin zuang a ti : Taksaa zuang hrang a ni sikin

ei mit ngeiin hmu thei ei ta, iamtuhai vaih ni loiin ram-muala mi murdi'n hmu thei an ta, irbik thei ni no ni (Mk. 13:26,27; I Thes. 4:16, etc).

(iv) Zuang tung thut a ti : Irsinsiana thil irkhêlhai om khom sian

lân, a zuang hrang zoro nê le tha le kumhai le`nhre thei tak tak mak mea, a zuang tung thut hrang a ni. A zoro chu tute'n le`nhre mak mah (Mk. 13:32,33; I Thes. 5:2, etc).

(v) Roirêl hrangin zuang a ti : Jisua Krista zuang nôkna hrang

hih Kros-ah thi hrang ni ta loiin, roirêl hrangin zuang a ti. A roirêl hrang dân chu Ama iam le iam loihai chung a ni a ta, mi tin an 'sintho' le an innun dân ang takin rêl ni a ti (Mt. 25:31-46).

4. Irtông chian a nang : Reng Jisua zuang nôkna hrang ei le`nhriat thei no sikin ei lei irtông mai hrang a ni. Bible thua a zuang hrang tôna om hrang a lei ihrilhai – hnîngnu hai, châm tâk hai, nam le nam irdoina hai hi a nia; khannisian, hihai khom hih tian rengata lei om mai ngai tâk a nia, Reng Jisua zuang nôkna hrang nikhua chu infel thei ni mah. Khasikin, a zuang hrang tena raifân tak le lôm taka hmutu ei ni theina hrangin i zoroa khom Pathian nuam dân le indit dân anga hring maia irsiam chak hi a poimo a ni.

Khaanga, irsiam diama om loaia nuam le ninga omhai hrangin chu a zuang tena chi'n inthing an ta, Rengpa lungth-ungtuhai rêk chu taituan hringna changin lôm takin om ta an

an zong zar zar ngai. Hiang zoroa hin zui hrang le hruaitu sa rêk chu an innang lai tak a ni; zui inruk nia an ibe chu an zui mur mur ngai a ni. An nun dân zia septu tam tak a oma, an irchutirtuhai le nu le pa hi an nuna changpuitu satak an ni. Hi bâka rual an innang tak tak a ni. Rual bîk, an lunggrîl murdi phorsuak ngamna a sân an nuam ngai a ni. Jisua Krista hi rual satak a nih ti inhriat nontir mai hrang a ni. Sil le kai tukfam khom a sân an uara, an indit le an inuam chu sôt thei ual mah. Nupang khom pasal khom, irningloia dôngma pasal khom an nei thut nuam lai tak a ni.

An inhriatna le theithiamnahai mi dang kuang inlangtir a sân an nuam ngai a ni. Mi narân nêka inchung ual taka mi bîk ni hih an nuam ual ngai a ni. Hiang ngîrhmun a om mi an ni sikin an talent donghai inlang suaktira, inthor thiam a nang a ni. Hianga an talent donghai hmang thiam hrang khomin a sân inthor thiam an innang a ni. Senior pôla omhai hi nâipang khom ni ta mahai, uliana la va tephai tak khom an ni no sikin a sân hruai thiamhai an nang a ni. Nu le pa khom mi lunggrîl irzat le mi ngîrhmun inhriat thiam mi, ei nâi le te an nia chu rual anga enhai thei a nang a ni. Innui a sân an nuama, tu mi khom an manêp, irsêl irkhal khom a sân an nuam, inzak inphak inhre mahaia, mi hmusit hi an uar a ni. Sil le kai a sân an uara, an kuluk tak tak a ni.

Senior pôl irchutirtu chu a pôlhai nun ata irchu thiaia a`rsinsiam a nang a ni. A`rchutirna chung a khan iamna a`rngat no'n chu a`rchutirna khah ite be'n be ngai mahai. Khasikin, irchutirtu hi khotânga khom mi ingaisâng le en-

SANDE SIKUL THILTUMHAI

1. *Pathian thu (Bible) irchutir.*
2. *Kristian thurin irchutir.*
3. *Kristian tho hrang le omdân hrang irchutir.*
4. *Pathian biak irchutir.*
5. *Koiindanga mi satak ni hranga siam.*
6. *Pathian inhriatna dik tak nei hranga kaihruai le changpui.*

Irthiang a zuang itîr hih a zuang nôkna a ni hi te,' tiin Jisua Krista hih zuang nôkna hrang om ual ta mah tiin an irchutira (II Tim. 2:18; II Pet. 3:4). Khannisian, kha kha chu irchutirna dik loi le irchutirna sa loi a ni. Reng Jisua ngei khomin a vântirtônhaiin totorôt irhâi inring tak leh tîrsuakin rammual hmun tina mihai hmu hrang le inhriattir ngêt hrangin a zuang hrang thu an sîra (Mt. 24:30-31). Hi thuhai hih iam zoi loi zât chi ni mah. Tirko Paula khomin, "Rengpa ngei khah thupêk khêk irhâi leh, vântirtôn roi'npui tak irhâi leh, Pathian bekul irhâi leh irvân ata zuang chum a ti," tiin a hril sa a ni (I Thes. 4:16). Hihai bâka khom hin Bible irchâng dang dang rengata khom hin Reng Jisua hih la zuang nôk ngêt a tih ti ei inhriat thei a ni.

2. A zuang hrang nikhua : Reng Jisua zuang nôkna hrang nikhua le a zoro tak inhriat hih mihriam le vântirtônhai khomin tute'n inhre mahai. Kum 157 A.D vêla khan Reng Jisua hih zuang hrang a ni ta tiin an lei hril ngai tâka; khannisianlân, inkhat luah hi a dik tia hril hrang atûn ten hin la om mah. Khaangin, A.D. 157 vêla khan Phrygia (Fru-gia) rama Pepuza hmuna Montana pôlhai khan Jisua Krista zuang nôkna nghâkin an le`rsiama, an hlosam a ni. Kum 1978 khoma khan, America rama California hmuna Jones pâlhain a zuang hrang zoro an hril tâka, dik pehai mah sikin an inkhâi thathai a ni. Khaang dênin, 1992 October tha khoma khan South Korîa hmuna khom an lei hrila, an hlosam. Khasikin, Jisua ngei khom khan a zuang hrang nikhua chu Pa vaiin an hriat a lei ti sai tâk a ni (Mt. 24:36). Hi thu hih poma, iam lem hrang a ni. Hihai khêla lei hriltuhai chu milak an hril tia inhriat lem hrang a ni.

3. A zuang hrang dân : Jisua Krista zuang nôkna hrang dân Bible-ah ei hmuhai chu :

(i) Ama ngei zuang a ti : Ama irthûla mi dang tîr loiin, Ama

**SEN KUAKNA
IAMTU NUN IRTHARNGAMNA**

IRCHULAI – 33

KRISTA ZUANG NÔKNA

A thutum : *Krista Mesia hih la zuang nôk ngêt hrang a nia, Ama irtongpui hrangin irtûng mai a nang.*

Tep hrang : *Mt. 24:36-44; Joh. 14:1-4; I Thes. 4:13; 5:3; II Pet. 3:4.*

THUMAHRUAI

Thil hong tung hrang a nih tia mi lei insîr nin inhriat ngai ta mo? Scientist-haiin sînmatona thil tung hrang an lei hril ngaia, senkhat chu a dika; khannisian, dik loi tam tak khom a om ngai a ni. Nangni'n teh nin leihril khah a dikna mo a om ta? Tiana Thuthung Luia Deipuhai khom khan thil la tung hrang le hong om hrang an lei hrillôk ngaia, an lei ihril angin Pathian ata an idong le inhriat a ni sikin, inkhat lua irlêk loiin om ngai maka, a dik pehai zit ngai a ni. Khaangin, avuan khom hin ei Bible-ah ei ihmu Jisua Krista la zuang nôk hrang thu ei irchu hrang a nia; aniachu, a zuangna hrang nikhua chu mihriam le vântirtônhai ten khomin inhre mahaia, Pa vaiin a inhriat a ni. Khasikin, a zuang hrang dân le a zuang zoro hranghai hih itinmo a ni hrang ti ei inhriat theina hrangin satakin le`rngai ei ti.

1. Jisua Krista zuang nôk a ti : Jisua Krista zuang nôk hrang hih rammual pumpuia Koiindang omhai hin ei iam senga. Hi thuiam poimo tak hih Pathian thu irchûna lama chu 'Kristianhai Sabeina' tiin an hril ngai a ni. Tiana khan chu Jisua Krista khah mihriam changin mihriamhai laia a lênga; atûn hin chu irvâna Pa chang tianga toiin a oma; khaangin, Koiindanghai hih Jisua Krista mihriam chang zoi hnunga, a zuang mâka lei om

**SEN KHATNA
BIBLE LE A HLOTNA**

IRCHULAI - 1

BIBLE OMZIA LE A HLOTNA

A thutum : *Bible hih Pathian Thu, a mihai hmanga Pathianin a irziak le pêk a ni.*

Tep hrang : *Sam 19:9-14; 119:105; II Tim. 3:16; Heb. 4:12*

THUMAHRUAI

Rammuala hin sakho lekhabu le sakho ni loi (secular) lekhabu tam tak a oma; kha lekhabuhai laia khan Bible hih upa takhai laia lekhabu irthiang tak a ni. Atûn ten hin Bible hih a la thar maia, a poimo tak le a hlu tak a ni. Bible hih a hlu tak le a`rthiang sikin, "Pathian Lekhabu Irthiang" an ti ngai. Bible hlotna inhre loihai le an dit loihaiin voi tam tak inboipai tum ngaihai khomsian, Pathian Thu hring a ni sikin atûn ten hin a la om maia, a ipung mai a ni. Bible hi Kristianhai irngatna bul tak le hringna bu a ni sikin a sân a hlu le poimo tak a ni. Bible hih ni tep ngai mo? A sîna voi i za mo nin tep ngai? Bible-a hin Thuthung Lui le Thuthung Thar a oma, nin tep sua zoi ta mo? Avuana ei irchu hrang thupui chu 'Bible omzia le a hlotna' a ni. Ngûk takin irngai ei ti.

1. Bible omzia : 'Bible' ti chu Grik chong *biblia* ti ata hong suak a nia, a omzia chu 'Lekhabuhai' tihna a ni. Hitaka 'lekhabuhai' tia hin lekhabu inkhat nêka tam (plural form) a`rkôk a ni. A phut taka 'Lekhabuhai' tia an lei tihna san chu lekhabu dang dang zia khôm a ni sika a ni. Latin chonga irhlet a hong ni ata chu plural number 'hai' ti hih kop sa ta loi a ni. Inhnunga chu Bible hih ser irthiang a nina angin 'Irthiang' ti hi inkhop sa a ni. Khasikin, Bible Irthiang (Holy Bible) tia phua a hong ni ta.

ti ei hril tâka; aniachu, lekhabu chi dang dang irchunghôm a ni. Atûna ei Bible-a hin Thuthung Lui bu 39, Thuthung Thar bu 27 a oma, a rêngin 66 a om.

Thuthung Lui bu 39-hai hih Juda mihai (Hebrai-haiin) Pathian Thu irngatna bulpui takin an hmang a ni. Hi bu hih Jisua Krista zuang suak mân tianga irziak a ni. Jisua khom Juda nama seilian a nia, ama khomin a pom sa a ni. Thuthung Thar bu 27-hai hih Reng Jisua rammuala a zuang hnunga irziak a ni. Thuthung Lui bu mongna tak ‘Malakia’ le Thuthung Thar bu masa tak ‘Mathaia’ kong-kâr hih kum 400 vêl a kâr a oma. Mi thiamhai sui dânin chu ei Bible pumpui irziak sâng hih kum 1600 vêl a om tiin an hril.

Bible-ah 66 buhaia hin irziak chi dang dang a oma, kha khah - Mosia Dân buhai, Thurchi suina bu, hlahai, hrillôkna buhai (Deipu lekhabuhai); Thuthung Thar bu Thurchi Sa buhai, Paula lekhatonhai le lekhaton dang dang a om. An rêng hin Pathian Thu a ni zit, a mihai hmanga irziak a ni.

3. Bible hi Pathian phûkkhum a ni : Bible hi Pathian phûkkhum a nizia chu II Tim. 3:16-a khan hmu thei a ni. Pathian phûkkhum (inspired) ti omzia tak chu Pathian hringna thu khah a kutsuaka a siam tihna ang a ni.

Pathian phûkkhum a nina inlangna chu - Bible hih Pathian mizia inlangna, Pathian inlârna mihriamhai kuanga Pathian inhriattirna a ni. Bible hmangin ama le ama mihriamhai kuanga a inpuangsuakna a ni. Khan, Bible siamtu chu Pathian a nia, kuta ziaktu tak takhai chu mihriamhai an nih ti an lang. Bible ziaktu-hai hih Pathian kaihruai mihai an nia, Irtha Irthiangin annia sin a thoa, an irziak tâk a ni (II Sam. 23:2; Thup. 1:19). Ziaktu inlâr ualhai chu Mosia, Solomona, Thuthung Thara Paula hai an ni.

hnung tianga en chu Pathian ram mi ni inruk ni ma,” ti khah a ngaidân tak a ni. Khaanga ngaidân det khaka a neina sikin dûkthôna hnuai khom dorôi taka Krista hranga det taka ngîr mai hranga mihai fûitu satak a ni.

Hi a ngarna le a detna sika hin Kristianhai martar-ana khah Pathian ram irzatna ti an hriat infela. Pathian le Koiindang mi hmanghmunom ni hrangin chu huaisen a nang ti le martar dên khom irhuam a nangzia a ni irchutir a ni.

Chângvong : Mt. 24:13

Khannisianlân, tukhom a mong dêna tuangdiar kai chu saninhringin om a ti.

Hrilsôp hrang :

Krista zuitu sika rualhai ni innuisan hrang nir huam mo ti hih mâni chitin irdon hlôm inlân, hrilsôp roi.

nuam no khomin milung pe taka tho ngai mi a nia. Khaangin, A.D. 197-207 sùng vêl khan chu Koiindanga iamomin inlâp-puina satak a ni. Tertulian hih a sâna Latin chong thei mi a nia, a nuam dânhai chu a saterenga insîr insa thei mi a ni.

2. Lekha irziak mi Tertulian : Tertulian hih Koiindang pahai laia Latin chonga thu`rziak masa tak a ni nâkin, ama irziak mân A.D. 180 vêla khan Scili Martar-hai sintho tia lekhabu Latin chonga irziak a lei om tâka. Paula lekhatonhai khom a lei om tâk tia inhriat a ni.

Lakha irziak mi a ni sikin sùlhnung a nei intam tak taka, a thu irziak hmu theia omhai chu 38 a nia, A.D. 195 le 220 inkâr vêla irziak ual a ni. A lekha irziak sùnga a thu uar bîkhai chu hmun thuma sensâi thei a nia – Kristianna le Rom sorkâr le khotâng irlaichînna, irchutirna dik loi ata thuiam dik hrungna le Kristian nun irthiangna thuhai hi a ni. Hianga a thu irziakhaia hin ama thurchi sui kîrna chu om pa ual loi a ni.

A lekhabu irziakhai laia poimo tak tak inhnihai chu – Africa rama Rom rêng irthûla roirêltu kuanga a intung Kristianhai irhrungna thu le irchutirna dik loi hnôl tumna le Kristian irchutirna dik chôiirsâng tumna buhai an ni.

Tertulian hin Koiindang thuiam poimo tak Trinity irhming hih a hmang masa taka; a chongbâi poimo tak “Martar-hai thisen chu Koiindang chi a ni,” ti hih atûn tena dengintheitirna hnuaia iamtuhai fûina satak a la ni mai a ni. Khan, Tertulian hin irchutirna dik loi tia a bei ual tak chu Gnostic irchutirna le Marcion irchutirna pôlhai hi an ni.

3. Tertulian hi lungrîl det le ngar tak a ni : Tertulian hi intak dengthei laia khom ngar taka malam pan ngai mi a ni. Ama hih Rom sorkârin Kristianhai dûk an thohai laia mi a nia. Ama ngei khom hih dûkthôna tuang Kristianhai huaisen-nain a hîp sikin, Kristiana a`rleta, dûkthôna sika Krista masa chu Kristian ni inrukin bei ngai mah. Reng Jisua irchutirna,

Bible hi mihriamhai hmanga irziak a ni dân chu Pathian Thu an idong lam ang taka irziak a ni. Senkhatin inlârna ata an idong a oma (Exod. 34:27; Isa. 56:1; Jer. 11:1). Senkhat chu irmanga Pathianin a nuamlam a inhriattir a om. Pathian mizia, a sintho zia le a nuam dânhai chu mihriamhai an hriat-tira, Pathian Irtha`n a kaihruaihai sika irziak an ni. Pathian Thu hih Pathianin a mihai hmanga irziak a ni le a dikzia chu Jisua Krista ngêt khomin a pom (Joh. 5:46,47).

4. Bible hi Pathian inhriattirna a ni : Pathianin mihriamhai kuanga ama nina a inhriattirna hih lampui lian tak tak inthum a om.

a) Pathian chu a thilsiamhai hmangin inhriattirna a nei.

Sam 19:1-a khan hiang hin irziak a ni, ‘Vânhai khin Pathian roiinpuizia chu an inhriattir. A thilsiamhai ata a inhriattirna chu inhriattirna tângpui (General revelation) a ni.

b) Bible thu hmanga inhriattirna hi a bîka a inhriattir a ni.

Pathian Irtha khan Bible thu hmangin mi lungrîla thu a hril theia. Bible hih Pathian ‘hê’ thu a nia, Pathian ipêk a ni, Pathian Dân khom a ni.

5. Bible hi thuneitu irsâng tak a ni : Thuneina ‘*Exovsia*’ ti chu mâni thuneina ni loin, Pathian kuang ata thuneina dong le Pathian ipêk thuneina a ni. Pathian Nâipa Jisua Krista ngei khomin a thuneina dong khah Pathian rengata dong a nizia a hril. Jisua`n, ‘Irnêng le irvân thuneina murdi ki kuang pêk a ni ta’ (Mat. 28:18) a ti kha. Koiindang siaminsatuhai (Reformers) khan Bible hi a sân an ngaisânga, a san chu Bible hih Pathian Thu, Pathian thuneina a ni sikin, Koiindang le mimal tinhai chung a thuneitu irsâng taka an pom a ni.

tak a ni' tiin irziak a ni. Bible-in a ihril tum thupui lian tak chu "Saninhringna, sansuakna" a ni. Bible-a hin Pathian nuam le a mizia ei inhriat thei. Bible hin Pathian inkhat vaih a om ti thu a nir hmutira, soal ata a mihai a sansuakna thu ei hmu. Khakhêla, Bible-a hin iamtu nun dân sa, irchutirna dik, vânram chungchâng thuhai a nin hriattir. Khasikin, Bible hih rammuala lekhabuhai laia hin a hlu tak a ni.

Chângvong : Heb. 4:12.

"Pathian Thu chu a hringa, sin a tho theia, i ang dôra khandai hriam ngaih tak nêk khomin a ngaih uala, hringna le irtha irbunnahai, ru`rbun le irtinhai dênin a sunkhoi chit theia, lungrîla ngaituana le tumnahai hih an hriat thei zôi zelh ngai a ni".

Hrilsôp hrang :

1. Bible omzia i ma ni?
2. Bible hi Pathian Thu le thuneina a nih ti ni iam mo?
3. Bible hi Pathian phûkkhum a ni dân hril roi.
4. Bible hi itho mo a ihlu le mihaiin an irngaisâng hril roh?

**IRCHULAI - 32
TERTULIAN**

A thutum : *"Martar-hai thisen chu Koiindang chi (seed) a ni".*

Tep hrang : *Mt. 24:9-14; Lk. 9:62.*

THUMAHRUAI

Mihriamin i anga chimu khom ni sian, irnênga ei phûmin chu chimu chînte lei ni khah a hong môngin chu irnênga ei iphûm nêka lianin chimu thar a hong suak ngai a ni. Khaingin, tiana Rom rêngchai khan Kristian deng an intheitirhai lai khan Kristian mithiam inkhat a`rhming Tertulian an ti hih a oma; ama khan, "Martar-hai thisen hih chi (seed) a ni," a tia. A tihna omzia chu Kristianhai khah Kristian an ni sika that an ni'n chu Kristian an pung intam ual ngai tihna a ni kha. Hi thu hriltu ngei khom hih martar a hmu sika Kristiana a irlet a nia, ama khah Tertulian a ni. Avuan hin a thurchi ei irchu hrang a ni.

1. A thurchi tângpui : Tertulian hih Rom sipai irza hruaitu nâipa, kum AD 160 vêla Africa hmâr tôp Carthage (kar-thage) khuua suak a nia. A pa chu Kristian ni mah. Irchûna lama mithiam tak a nia, mihriam chungchâng suina lama thiamna a lâk hnungin Dân le Grik chong irchûna a zoi nôk a ni.

Rom ram roiinpui taka ukil sin inzaom taka a tho sâng hin dengintheitirna kêra iamtuhai dengtheina le huaisenna khan a milung an hnê pe tak taka. Khanchu, Kristiana irletin, kum A.D. 190 vêla khan baptisma a chang ta a ni. Ama chu mithiam a ni angin thuhriil mi le lekhabu irziak mi tak a ni. Tiana Koiindang pahai khomin Latin chonga lekhabu an la irziak ngai loi khom khah ama'n chu Kristianhai zôkna lekhabu ti a`rziaka. Khakhêla, lekhabu tam tak khom a`rziak saa, kha a lekha irziakhai ata khah atûn ten hin Kristian thuiam irchûna lama le irchutirna dik loi hnôlna hrangin hmanghmunom tak a la ni mai a ni.

Tertulian hin tho hranga a milung om ta phot chu mi'n

khak saa. Sakho thil ngaizamna le Pathian inza loina thu hril-hai chu an hrema. Sakramen fa nuam loihai an sepa, uire hai, Pathian hrilsiat hai, dôitheï hai le fe`nsual hai chu thatpai thei an nia. Tukfam irkhêl raka irvoa irbelhai khap a nia, tukfam irbel hrang dân le nupang sam siam hrang dênin dân siam a ni tâk a ni.

5. Calvin sinthôna inlâr ualhai : Calvin sintho roiinpui tak chu ‘Institutes of Christian Religion’ ti lekhabu a irziak hi a ni. Hi lekhabu hih Protestant Koiindang thuiamhai irziak suakna lekhabu satak a nia, voi 25 an insuah pêhâ a ni. Hi ni loi khom hih lekhabu tam tak a`rziak saa, a sermon ngot khom 32,000 nêka tam tep theiin a om. A kuanga thurôn (advise) la hrangin Europe ram dang dang rengata ama irdon hranga honghai kuang khom, lekhaton tam tôk tak a`rziak sa a ni.

Calvin hi lekha thiam mi a ni sikin irchûna hih a ngaisânga. Khaangin, Geneva khuaa hin irchûna in irchuan thuma irsâng an dînga. A`rsâng tak chu Academy a tia, atûn-laia ‘University’ ei ti ang hi a ni. Geneva hmun tak chu ram danga siaminsa enton inruk hrang pialin siam a ni.

Calvin hih mipui roirêlna (democracy) inmasôntirtu a nia. Hi hih ei Koiindang Presbyterian irkaihruai dân hong suakna khom a ni. Sorkâr le Koiindang chu Pathian isiam ru-ruai an nia, Kristianna inmasôntir hrangin an tho suam hrang a nih tiin a`rchutir ngai a ni. Khan, Calvin hih kum 55 mi niin May, 27, 1556-a khan a thi a ni.

Chângvong : Heb. 13:7

Pathian thu nangni lei insîr pe, nin hruaitu masahai khah inhre mai roi. An lei hong omdân le an thiziahai khah ngaitua unglân, an iam dân irchu roi.

Hrilsôp hrang :

Ei khotâng hih lam tinrênga siatin inlang sian, Calvin angin siaminthar nôk hrangin tum ung mo?

IRCHULAI - 2 BIBLE THUA HMANGIN PATHIAN IN- PUANGNA.

A thutum : *Bible hih ei kuanga Pathian nina a in-puangna, Pathian ei inhriat theina a ni.*

Tep hrang : *Exod. 17:14; 34:27,28; Deut. 11:2-7; Sam 19:7-14; 77:14,15; Joh. 1:14.*

THUMAHRUAI

Hapta masa khan Bible omzia le a hlutna chungchâng thu ei irchu tâka. Bible omzia le irziak a nina sanhai chu i dôr ten mani chu nin inhriat ni ta a ti. Avuana ei irchu hrang thupui chu - Bible hmangin Pathian a inpuangna le inhriattirna a ni. Bible-a hin Pathian zia, Pathian sinthôna, Pathian ‘he’ le Pathian nuam dânhai an langa. Bible hi Kristianhai hringna bu a ni sikin, a hlu tak a ni. Bible hi ngûk taka ei irchûna san chu a sûnga taituan hringna a om sika a ni (Joh. 5:39) en roh. Bible nin tep ngai mo? Bible nin tepin imo inhriat nin tum ngai?

Kristianhaiin Pathian inpuangna le inhriattirna lekhabu irthiang irziaka ei inei chu “Bible” hi a ni. Pathian inpuangna le inhriattirna chu hi rammual omdân pângai a inpuangna hai, a sinthônaah hmu thei a nia; a bîka Ama inpuangnahai chu Bible-in a nin hriattir ngai a ni. Bible hmanga Pathian inpuangna le inhriattirna hi a bîka inpuangna (special revelation) huap sûnga lût a ni.

Bible-ah lekhabuhaiin Pathian inpuangna le inhriattirna an târlang dânhai chu hiang hin a ni.

1. Thuthung Luia Pathian inpuangna le inhriattirna : Thuthung Lui lekhabuhaiin Pathian inpuangna le inhriattirna an

- Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers le Deuteronomy buhaia Pathian inpuangna le inhriattirna chu : Pathian chu itinrêngthotheitu, Pathian inkhat le tinrêng bul a ni. Pathian chu hmun tina om, tinrêng hmutu le`nhriattu a ni. Pathian chu hrât tak, satvurna hnâr, a mihai hruaitu, a mihai leh irpôl ngaitu Pathian a ni. Pathian Irthiang, fel le dik, enkoltu a ni.

b) Thurchi irziakna buhaia (Historical books / ketubim)

:

Thurchi irziakna buhai chu - Joshua, Roirêltuhai, Ruthi, I & II Samuel, I & II Renghai, I & II Chronicles; Ezra, Nehemia le Esther buhai an ni. An rêngin 12 bu an ni. Hi lekhabuhaia hin Pathian chu a mihai hruaitu, enkoltu a nizia an langa. A iamomzia le a felzia hmu thei a ni. A nuamlam thotuhai lômlûttu le a nuam loi lam thotuhai hrem zelhtu a nizia an lang.

c) Hla le Thuvârna buhai : Hitaka huap sahai chu - Joba,

Sam, Thuvârhai, Thuhrlitu le Hlahai Hla a ni. Hla le Thuvârna buhaia hin Pathian chu itinrêng siamtu, itinrêng chungu roirêltu a nizia an lang. Pathian sinthotheizia le a roiinpuizia, a`rthiang, a fel, a dik a nizia hai, lungthungna le mi inren thei Pathian a niziahai hmu thei a ni. Mihriamhai damna san omsun chu Pathian vaih a ni.

d) Deipuhai Lakhabua : Deipuhai lekhabu 17 a huap. Deipu

lekhabuhai chu - Isaia, Jeremia, Jeremia Chap Hla, Daniela, Hosea, Joela, Amosa, Obadia, Jona, Mika, Nahuma, Habakuka, Zephania, Hagaia, Zakaria le Malakia hai an ni. Hi deipu lekhabuhai ata Pathian zia inlang chu - Pathian chu inkhat, hmun tina om, itinrêng chungu roirêltu, a mihai donsuitu a ni. Khakhêla, Pathianin a nâipa Jisua Krista, rammual Inzôkpu hranga a zuang

Nicholas Cop hin Koiindang siaminsatna thuhai a hrilpuia; khanchu, Calvin khom, kha thuhai an hriatin chu a sân a hmin suak tâka. Kum 1533 vêla khan chu a suakinthar tâk a ni. A suakinthar hnungin chu a rualpa Cop leh khan Protestant thuiamhai a sân an irchu tâka, hmun tina irkop maiin Protestant thuiam chu an indartir thiai tâka. Kha tena chu an ruaiin Paris rengata an inhnotsuakhai tâk a ni. An inhnotsuakhai hnung khom Calvin chu hmun tina an zin kualu, Basil khuua a lûta, Basil khuua khom irchûna tiang masan ual loiin, thu`rziakna tianghaia khom a`rhman intam ual ngai a ni.

3. Geneva khuua Calvin a lût : Kum 1536 khan Italy le France ram a`rfang kualu, a hong kêr tiang chu irdoina a om sikin Geneva tiang a fe tâka. Geneva-a khan zân khat vaih riaka zînga reng suak nôk a tum laiin, William Farel an iti hin Geneva-ah siaminsatna neipui hrangin an thêma. William Farel hih Geneva-ah siaminsatna sin lei tho ngai a nia. Hianga an thêma khoma hin Calvin chu fianriala lekha irziak a nuam irphialna a zong maia; khannisian, inhnunga chu Farel leh siaminsatna tho suam hrangin an nuam tâk a ni.

Khan, Calvin le William Farel hin Geneva-ah siaminsatna an hong phut tâka. A phuta Koiindang irvong dân le thuiamhai an zam suaka. Rengpa zânbu fâk inruk le ruk loi thua Geneva Council leh an ngaidân ar ang ta no sikin an inhnotsuakhai tâka. Calvin chu Strawbourg tiang a fea, Koiindang sinthôna tiang irrol loiin lekha irziakna tianga irhman a tuma. Hi hmuna hin 1538 – 1541 dênin a oma. French râlintânhai laia Pastor sin a tho tâk a ni.

4. Geneva-ah siaminsatna roiinpuai a tung : Geneva hih a rualpa leh an suaksan hnungu lenvâng chu a siat tîr tîra. Calvin hin hi hmun enkol hrangin 1541 khan Geneva tiang ngêt a kêr nôk tâka. A dinghmun a sa pe ta sikin, a nuam ang taka siaminsa hrangin a tum tâk a ni. Geneva a hong lûta zelh hin Geneva Council chu ‘Koiindang irrêlbôl Dân’ an siamtirhai zôia.

IRCHULAI - 31
JOHN CALVIN

A thutum : *Presbyterian Koiindang inding suaktu thurchi inhriat-tir.*

Tep hrang : *Deut. 6:1-9; Heb. 13:7.*

THUMAHRUAI

Irhming inlârhai hih itina an irhming an lâr bîk ngai ti nin sui ngai mo? Senkhat chu an irchong sika mani, lekha an thei sika mani, an lêng laia sintho satna sika mani a ni ngai. Hi sũaga hin mi senkhat chu an irhming inlârna hih an hring sũag vaih a nia, thi hnunga chu an irhming inhre hrang om ta ngai mah. A san chu an nun dâna mani, an sinthôna hmu hrang a om ta ngai no sika mani a ni. Khaangin, avuan hin mi inkhat, John Calvin thurchi ei irchu hrang a ni. John Calvin hi chu Presbyterian Koiindang siam insatu a ni sika atûn ten hin a la`nlâr phâk a ni. Khasikin, hi thurchi ei insîr hrang a ta hih eini khomin nâipang lai rengata ei phutin chu thi hnung khomin ei irhming inlâr pat a tih ti roi.

1. A zoro masa : Calvin hih France rama Noyon khuaa July 10, 1509 khan a suaka. A pa chu mi`rchong tak le sakhua mi tak a nia; a nu khom hih Franch mi, nu hmêl satak a ni. Khannisian, vânduai takin Calvin kha nâipangte a ni laiin a nu`n a thisan sikin, a pa hin a enkola, sakhua thilhai ngûk takin a`rchutir ngai. Noyon khuaa lekha a`rchu zoiin Paris University-ah Latin chong le Pathian Thu a`rchua. M.A a zoi hnungin chu dân irchu hrangin a tîra. Khannisian, vânduai takin a pa hin 1531 khan chu a mâksana, a lei irchûnahai mâksanin John Calvin hih Paris tiang a kîr nôk tâk a ni.

2. Calvin nun thûlna : Calvin hi lekha thiam mi tak ni khom sianlân, Reng Jisua leh irtongna a la nei no sikin Pathian

an târinlanghai chu a dônte`n sui zelh ei ti. Thuthung Thar lekhabuhaia hin Pathianin Saninhringna Jisua Kristaa a siam puihling dân an lang.

(a) Gospel bu minlihai : Thurchi Sa bu minlihai hih Mathaia,

Marka, Luka le Johana ziakhai hi an ni. Saninhringna chu Jisua Krista irhlannaa a hong om phut dânhai Thurchi Sa bu minli hin fel takin an langtir. Pathian chu mihriama a zuang changa, Pathian mizia, a lungrîl le a nuamlam chu Jisua Kristaah hin târlang a ni. Jisua Krista nun le a sintho ata Pathian mizia chu inhriat thei le hmu thei a ni (Joh. 14:9-10).

(b) Tirtônhai sintho : Hi lekhabua hin Irtha Irthiang mizia le

a sintho dânhai, iamtu le Koiindanghai hih Irtha Irthiang leh an irkai dânhai an târinlang. Khan, Koiindang chu Pathian chênginbualna a nizia hai, Koiindang hmanga Pathian sintho dân le a mihai intakna an hriatpuiziahai hmu thei a ni.

(c) Paula Lekhathonhai le lekhaton danghaia : Thuthung

Thara hin lekhaton 21 a oma. Paula lekhaton - 13; Johana lekhaton - 3 le Petera lekhaton - 2 a om. Lekhaton dang inthum chu Hebrai, Jakoba le Juda lekhatonhai an ni. Hi lekhatonhaia hin Pathian inpuangna le inhriattirna ei hmu chu :- Pathian chu einia a oma; einia sin a thoa; irtharngamna a ni pêka, soal doi inhne hrangin a ni changpuia, Ama sintho mai hrangin hrâtna a ni pêk ngai.

(d) Thupuang bua : Hi lekhabua ei hmu chu : Pathian

Chângvong : II Tim. 3:16.

“Lekha thu murdi hi Pathian phûkkhum a nia; ir-en indikna hranghaiin, irsiam insatna hranghaiin, nun dân dik irchutirna hranghaiin an lâp tak tak a ni”.

Hrilsôp hrang :

1. Bible-ah thu`rziakhai hih Pathian thu a ni zit mo? Mihriam ngaidân khom a irzep sa ma ni?
 2. Bible hmangin Pathian inpuangna an langa, a danga Pathian inpuangna a om mo?
 3. Bible-ah thu`rziakhaia hin tep thei loituhaiin teh it-inmo Pathian inpuangna an inhriat thei hrang?
-

4. Ziaktu roiinpui a ni : Origin hih ziaktu roiinpui tak a ni angin a thu irziakhai chu hihai hih a ni :

- (1) Bible thu sui irzatna lam (2) Theology lam
- (3) Celsus ata iamna sansuakna (Against Celsus)
- (4) Kristian nun lam (5) Pathian thua irsêlna
- (6) Lekhathon
- (7) Lorkhôm (hi hih a thu irziakhai ata a thi hnunga Gregory le Basil-hai lâkkhôm a ni).

Against Celsus ti bu hih iam loi mi, mi thiam Celsus hnôlna a ni. Celsus hin Kristianhai iamna le Bible thuhai kin hriat zit a tia. Origin hin “Deipu lekhabuhai hih a tep ngai mo? Thurchi Sa chongirkhek thu hai, Dân thu hai, Judahai thurchi le Apostle thu irziakhai omzia inhriat ngêt hranga a tepin chu ‘kin hriat ving’ ti viat no ni. Keini Bible thu iamtu, chipchiar taka tep ngaihai ngei khom hin kin inhriat zit chu ti ngam ma ung,” tiin a sêl a ni.

Chângvong : Fil. 3:12

Ki hmu tâk irti ni ma unga, ki `rkip tâk irti khom ni ual ma ung; Krista ni manna san hih ki man thei rôl mo,” tiin irzûlin ki irzûl ual a ni.

Hrilsôp hrang :

Ei Koiindanga mi tu mani khôk irchutirna dik loi sika pêm ta sian, doi ngam i mo?

Krista hrangin thi a tum sa tâka. Khannisian, a nu hin a silkai irbelhai a thuppai pe sikin, silkai irbelh hrang a nei no sikin inah a om raka, martar ni sa ta loi a ni. Kha zoro lai khan Origin chu kum 17 mi vêl chiah a la nia. A huaisenin enton ruah tak a ni.

2. Irchutirtua a chang : A pa an that zoiin chu an inah neinun murdi sipaihaiin an inrûk pehaia, kut inbênkhumhaiin an rotsana. Khannisian, irchûna lama theithiam mi tak a ni sikin, grammar irchûna hmuna irchutirtu sin a thoa, khataka a sum hlosuak ata khah sêngko infâtu a hong ni ta. Kha a sin sûnga khan ama irpêknain iam loi mihai kuang Kristian sakhua thurchi a hril ngaia. Khaanga, iam loi mihai a irchutirna ata khan vârna (Philosophy) tianga inthûk uala irchu a nangin a bea. Ammonius Saccas hnuaia irchu sa'n a oma; irchu mi tak a ni sikin irchûna tiang khom a sân a hong ithei sa tâk a ni.

Inhnunga chu Clement irthûlin Alexandria sikula irchutirtu det a hong nia, Pathian thu irchûna sikula khan Dometrius-in hruaitu tak bishop hrangin an kung tâk a ni. Irchûna tiang pang hin a tui sikin, a`rhming a hong inlâr thiai tâka. Ama inkungtu Dometrius ten khom khan a`rhming an lâ ta sikin a hnarsaa, kum A.D. 230 vêla khan an hnotsuak tâk a ni. Kha hnung chu Kaisari khuua a fe daih tâka. Kaisari khuua bishop Theoctetus le Jerusalem Koiindang hruaitu Alexander haiin a sân an lei lôma. Anni khan Thu hril hranga fialin, inhnunga chu Pastor hrangin an namindet tâk a ni.

3. An zin ngai : Origin hih Pathian thu thiam le iamna det mi a ni sikin hmun dang danga an zin mai ngaia. A.D. 212 khan Rom khopua an zina, A.D. 215 khan Arabia rama Rome inlaltak irthûla roirêltu fialna dongin an zina; khan, kum thum hnunga, A.D. 218 khan Antiokei khuua a fea. Khaangin, hmun dang danga khom Koiindang thubuai infel hrang khomin an zin rak ngaia. Pathian thu irchutir bâka thu intak hrilfiah hai, Koiindang infâna thucha insîr le Koiindang thubuai infel hrang khomin an zin sa ngai a ni.

IRCHULAI - 3

BIBLE HI KRISTIAN HRINGNUNA BU A NI.

A thutum : Ni tina Kristian nuna poimo tak chu Pathian Thu a ni.

Tep hrang : Mat. 4:4; Deut. 8:3; Efe. 6:10-18.

THUMAHRUAI

Mihriam innang tak chu phûk (oxygen) le bu a ni. Bu ei nêkna san chu ei phîng a châm sika a ni, ei taksa'n bu hih a sân a innang a ni. Taksa lam tiang hi bu, tui, phûk hai hi a nang tak a nia, khahai khah a boiin chu mihriam hi ei thi ngêt hrang a ni.

Taksa lam tianga mihriam innang 'bu, tui, phûk' ang hin Irtha tianga mihriam innang tak chu Pathian Thu a ni. Pathian Thu khomin 'bu' ringot hin mihriam hi an ihring thei hrang ni mah. Jisua'n, "Bai ringotin mihriam hi an ihring thei hrang ni mah. Pathian bâi ata thu tinrêng suakin kêng an ihring hrang a ni," (Mat. 4:4) a tia. Bible hi Pathian Thu a nia, kha thu khah ei irtha ta hranga bu a ni. Bible tep, a thu ngaituahai hih irtha lam tianga bu nêk dân chu a ni. Khasikin, Sâm ziaktu'n, 'A Dân thu chu a sîn a zânin an ngaitua ngaia" (Sam 1:2) a ti angin, rammuala lekhabu milui tak; khannisian, atûn tena la thar mai, a hring mai le a nang tak chu 'BIBLE' hi a ni. Rammuala lekhabu satak chu Bible hi a ni. Bible tep intam, nî tina tep hi iamtu nun a ni. Bible tep mihai, a thua omhai chu an nun a sa, a`rthiang, dikna lam an pan ngai. Khasikin, Bible hi Pathian Thu a nia, hringna bu a ni sikin, ngûk taka tepin ei iom hrang a ni.

1. Kristianhai ta hranga Bible poimona le a nangna :

Bible poimona chu :-

an ikring thei hrang ni mah. Pathian bâi ata thu tinrêng suakin kêng an ikring hrang a ni,” (Mat. 4:4) a tia. Pathian Thu a hringzia le sin a thotheina chu Heb. 4:12-a khan hmu thei a ni.

- (b) Pathian Lekha Thua Koiindang hringna a om sikin a poimo Jisua'n, “Pathian Lekha Thu ngûk takin nin irchu ngaia, a sũa kumtuang hringna a om ti nin iam sikin” (Joh. 5:39). Pathian Thu ei irchûna, ngûk taka ei tepna san chu a sũa kumtuang hringna a om sika a ni.
- (c) Bible chu mei ang a ni : Mei hin thil porinche a kâng infâi angin mihriam lungrîl innim tinrêng Pathian Thu khan a kâng infâi zit thei ngai a ni.
- (d) Bible hi vâi nir hmutirtu a ni : Bible-in vâi a nir hmutira, lampui dik nir hmutirtu a ni. “Ni thu hi ki ke hrangin meiser a nia, ki lampui hrangin vâi a ni”(Sam 119:105). Bible-in Kristian nunze sa, hringna, dikna le vânrâm dêna tung theina lam a nir hmutir ngai a ni.
- (e) Bible hi Pathian thu bu irthiang a nia, Pathian ‘irhâi’, ‘he’ ei inhriatna le ei iamna irtêna / irenfiana poimo tak a ni.
- (f) Bible thu hi mi lungrîl ngar tak, sel tak sun khoi theina hranga poimo tak a ni (Joh. 23:29).
- (g) Bible hi Pathian mizia (nature) le nuamlam inpuangna a ni sikin a poimo tak a ni. Bible chu Pathian mizia le nina, a nuamlam le nuam loi lam, a tum le a sinthohai, a thu-

SEN RIATNA KOIINDANG PAHAI

IRCHULAI - 30 ORIGIN

A thutum : *Ei theina le vârna Pathian hranga hmang dân satak chu Koiindanga iamom taka Pathian sintho hi a ni.*

Tep hrang : *I Kor. 1:18-25; Fil. 3:12-14.*

THUMAHRUAI

Mihriam laia hin lekha irchu inzen le sikul hmunkhata fe ngai inzen ni khom inlân mi theithiam ual hih an om ngaia; khan-nisianlân, mi senkhat chu inhre viat loi khoma inhriat om tho an om sa ngai. Avuan hin mi bengvâr tak, theology tianga irhming inthang, Origin thu ei irchu hrang a ni. Hi Origin zoro lai hin mi thiam inkhat a`rhming Celsus, Kristian ni loi hin Pathian Thu khom kin hriat zit tia irbe hih a oma, hi zoro laia hin a nu a pa ata Kristian lei ni saihi mi inkhat Origin hin a sâm dân ei hmua; a sâmna chu ite ti hrang om rak loaia dâihrek hrang vaih a nih ti a thu ei irchu hranga hin hmu thei a ni.

1. Origin : Origin hih tiana Koiindang pa an tihai laia Pathian Thu tianga inthûk, mithiam chungirchuan a lei ni. Ama hih A.D. 185 vêla Aigupta rama suak a nia. A suakna khua tak chu inhriat infel ni no khom sian, mi vârhâi sui dânin Alexandria khuaa suak ni hrangin iam a ni. A nu le pahai khom hih Kristian an lei ni sikin, Origin khom hih Kristian sũangkuaa seilian le a nâipang lai ata Pathian uksak mi tak a ni. Koiindang laia thil tho hrang a omin chu phûr taka tho zelh hranga irsiamchak mi a nia; Kristian a nina khom inzak-pui loiin intakna laia khom huaisen takin a Kristian nina chu irhmutir a tum ngai a ni.

4. Hunbi neia tep : Sûn khata hin dârkâr 24 a oma, kha dârkâr sênga khan minit 10 vêl mani chu Bible tepna'n hmang tum hrang a ni. Mi senkhatin chu zînga ite an tho mânin Bible an tep masa ngaia, senkhathai rêkin chu an zâl mân an tepa. Irchulai senkhathaiin chu an lekha tep mân an tep ngai a ni. Khasikin, mânia a`rfûk ei ti anga tep hrang a ni.

5. Zôm tuma tep : Mi senkhatin chu Bible kin tep nuam nona san tak chu, 'inhre thei ma ung' ei ti ngaia. Bible hih inhriat tum nêkin a thuhai hih zôm hrangin ei tepin chu inhriat maina hnâr satak Bible thu hi chu kin tep zoia reng hin kin irng-hil nôk ving ngai ti khom inlân, zôm ei itum tak chu a zoro taka ei inhriat thar nôk ngai a ni. Khaangin, ei tep hrang rikipin, 'O Rengpa, ni hê inhre thei hrangin ni changpui roh,' tia chongchaina tômte nei ngai hi a sa.

6. Nun dân irkhi hranga tep : Bible tep hi ei nun nuam dân namindetna hrang anga tep loiin, Bible ti dân anga ei nun chu namindet hrang a ni. Thil tinrêng ei hmu suakhai ata khom Bible-in a lei iti kêng tia rammuala mi vâ thusuakhai nêka iam uala tep hrang a ni. Khasikin, ei nun dân dik le dik loi irkhina'n le fiana hrangin Bible hi tep hrang a ni.

Chângvong : Sam 119:129,130

Ni thu`nhriattirna chu a irkhêl a ni; khasikin, ki lungrîl murdi`n ki zôm insa ngai. Ni thu hrilfiana hin mihai an vârtira, mi`nmôlhai chu inhriatthiamna a pêk ngai.

Hrilsôp hrang :

Avuan hapta sêng hin mâni irrêl dân angin Bible tep tum chit inlân, hapta nôka ei tep zâthai le hunbi ei inkunghai

phot inlân, Bible ei tep hmangin Pathianin ei kuang thu a zuang intung hrang a ni. Ei tep rikipin ngûk takin tep a nanga, a omzia le a thutumhai inhriat infel hrangin ngaitua hrang a nang a ni.

Khan, Bible tep hi hunbi (zoro irken) bîka neia tep thei ni sian a sa. A ni tin Bible tep zoro bîk, fel taka irsiam ngai hrang a ni. Bible Thu omzia inhriat infel ual hrangin chu Bible hrilfiana le Bible Dictionary hai hmangin ngûk taka tep ngai inlân a thutum, a omzia inhriat infel thei ei ti. Bible tep dân satak chu chongchaina neiin, inza tak le ngûk taka Pathian Thu ngaituaa tep hi a sa.

Chângvong : Joh. 5:39.

"Pathian Lekha Thu ngûk takin nin irchu ngai, a sênga kumtuang hringna a om tih nin iam sikin. Kha Pathian Thu buhai khan ki thu inhriattirtu chu an ni."

Hrilsôp hrang :

1. Kristianhai ta hranga Bible poimonahai i ma ni?
2. Bible tep dân satak insîr roh.
3. Bible hi hunbi neiin ni tep ngai mo? I zoroa mo ni tep ngai?
4. Bible pumpui Thuthung Lui le Thuthung Thar hih ni

**SEN HNINA
PATHIAN NINA**

IRCHULAI - 4

PATHIAN CHU LUNGTHUNGTU A NI

A thutum : *Pathianin chu thiltho'n lungthungna an langtir*

Tep hrang : *Lk. 15:11-24; Joh. 3:14-17; Rom 5:8.*

THUMAHRUAI

Nu le pa neihaiin chu lung an ni ithungzia inhriat thiam seng ei tih iam a om a ni. An fâk irsik thil a tui zât an ni pêka, ei intak hrang chit inrîmna sikin a sân sin an itho a ni. Ei sual lenvângin chu a sân an lunggrîl a sôl ngai a ni. Avuan hin nu le pahaiin lung an ni ithung nêka irkhêl Pathian lungthungna thu ei irchu hrang a ni.

1. Mihriamin Pathian zôm mah : Pathianin a thilsiam murdihai hih a rêngin a sa a ti tak taka. Khahai laia khan mihriam hi ama irangpui ngei, thilsiam danghai enkol hranga siam ei ni. Indot takin Eden irhuana mihriam khah a sia tâk a ni. Eden irhuan laitaka thing ra khah Pathianin fa hrang phal maka; mihriam rêk chu Pathian thu zôm loiin a fâka, Pathian ata mi dang a hong ni tâk a ni. Pathian le mihriam irzomna khah a hong chat tâk a ni. Pathian chu Pathian irthiang a ni sikin suala tûk, porinche tâk mihriam leh khan an irkop thei ta loi a ni. Pathian leh irzom nôkna hrang khan mihriam khah saninhriang a nang tâka; khannisian, saninhriang theitu hrang thil dang le mi dang tûte om mahai.

Eden irhuana tho`nsualna thu hih mihriam masa Adama le a dôngma Evi ti ual bîka inkung ringot hrang ni maka;

ngênna ringot ni maka, Ama chubai mûkna a ni. A tângpua chongchaia huaphai chu – thil ngênna, Pathian pôlna, mihai hranga zong pehaina, lômthu hrlina (I Tim. 2:1-3). Hihai khêla chongchaia sâm hrang tam tak a la om sa. Fianriala chongchai dân le mipui makunga chongchai dân khom a oma, ei chongchaia hin Reng Jisua ni irchutir dân le ama ngei khoma a tho ngai angin, ‘Kin pa’ mani, ‘O Rengpa’ tiin mani ei chongchai hrang a ni. Kha zoiin chu lômthu hrlina hai, ngênna le chongchai pena hai, le thil dang ei hrlin nuam ei sâm zoi hnunga, ‘Reng Jisua irhming nang kin nghi / ngên’ tiin ei imong hrang a ni. Mipui laia a ni’ n chu nang ki nghi / ngên ti irthûla nang kin nghi / ngên ti hmang hrang a ni.

2. Bible hi Pathian hê a ni : Aelfric-in a iti chu “Ei chongchai hin Pathian kuang thu ei insîra, Bible ei tepa hin Pathianin ei kuang thu a insîr a ni,” a ti. Tianlai khan chu mihriamhai hih Pathianin a chongpuihai nuamin chu deipuhai hmangin a chongpuihai ngaia, mi senkhathai kuanga mani chu hê inhriattirhaiin thu an sîr ngai ti ei inhriata. Khannisianlân, Bible a om hnung ata chu deipuhai hmangin thu insîr ta maka, inlang pumin a hê khom nin hretir ual ta mah. A nuam lam le a hê chu Bible-ah a chuanga. Bible hmanga Pathian ni chongpuina hê inhriat tumin ei tepin chu inhre ngêt ei ti.

3. Mâni thurchi irziakna anga tep : Bible thua hin Israelhai thurchi ei hmu intam taka, a san chu Pathian nam inthang an ni sika a nia, Thuthung Luia hin ei hmu intam ual a ni. Thuthung Thara hin chu Reng Jisua’n mihriamhai a inzôkna thu ei hmu intama. Iamtuhai innun dân hrang hai, sintho dân hrang hai, ei tho hrang le tho loi hrang hai, ei dongtum hrang hai fel takin ei hmu sa. Bible ei tepa hin ei thurchi le ei omdân hrang irziakna anga tep hen hrang a ni. Ei lungthunghaiin lekha an ni thona, a tep ei hnông ngai loi ang dênin Bible hih lungthung lekhaton anga tep hrang a ni. Reng David khomin, “Ni lekhabua khan ki sûnhai hih irziak zit a nia,” a ti a ni kha

Chângvong : Luka 22:39,40

Khan, ama kha a suaka, a tik danga angin Oliv tânga khan a fea, a irchutirhai khom khan an zui saa. A hmun an va tungin chu an kuang, "Inthêmnaa nin lût nona hrangin chongchai roi," a tia.

Hrilsôp hrang :

Hi hapta kêr sâng hin chongchaina hmangin inthêmna voi i za mo nin inhne, irsinsia u ta.

IRCHULAI – 29
BIBLE TEP LE CHONGCHAINA

A thutum : *Bible tep le chongchaina hlutzia.*

Tep hrang : *Sam 119:105; II Tim. 3:14-17; I Thes. 5:16-18.*

THUMAHRUAI

Bible tep le chongchai dân hih chi dang dangin a om thei. Mi senkhat chu chongchaina nei vaih an nuama, mi senkhat rêkin chu Bible a tep intam khomin chongchai nuam ngai loi an om ngai. Khannisian, hi thua a ni irchutir nuam chu Bible tep le chongchaina nei hin mi a siaminsatin hlochukna lian tak khom a pêk thei ngai ti hi a ni. Bible thua mi`nlârhai khom hih chongchaina an ngaipoimo sika a ni. Chongchaina nei hih Pathian leh irpôlna a nia, sanna zong hrang khomin Pathian kuang chongchai ngai hrang a ni.

Khan, a chung a ei hril tâk ang khin Bible khom hih Pathian thu mûtkhum a nia, ei tep hrang khomin chongchaina nei puma tep hi a sa. Avuan hin Bible tep le chongchai dân ei irchu hrang a nia, Bible thu ei lût mânin chongchai omzia

2. Pathianin a Nâipa neisun a ni pêk : Mânia irsaninhing thei loi mihriamhai ni saninhing hrangin Pathianin a Nâipa khât Jisua Krista kha mihriama an changtir a ni. Hrem inruk mihriam khah Pathian nâi innitir nôk hrangin Reng Jisua khan intak tam tak a tuanga, a isiam mihriamhai ngêtin deng an intheitirin an hnuaisiaa, an zêm ngheka, kros-ah an hêmbe tâk a ni. Reng Jisua`n khang taka intak a tuangna san khah lung a ni thung sika a ni. Jisua Krista iam murdi`n chu Pathian nâi an hong ni nôk theina hrangin hi hih Pathianin a lei siam irfûk a ni. Jisua Krista khah ei iama a thu ei zômin chu ei sualhai ngaidam hrangin chong a inkung sa a ni.

Iamtu irtia, a thu zôm tum ual hliak loi rêk chu Pathian iamtu chuk zoi mahai. Hiang hmuna om puma hong ngaitua vong vong hin Jisua Krista khah Pathian Nâipa a nih ti ei iam a ni thei; khannisianlân, kha khah Pathian thu`n iam a iti hih la ni sa mah. Mi`n Jisua a iamin chu Jisua nuam dânin a oma, ama mihriam nuam dânin om ta maka; khaanga mâni nuam dân a hringa khan chu Jisua Krista la iam mah tihna a ni.

Lam danga insîrin chu Jisua Krista iamtu khan Jisua nuamlam khah a nuam dân a nei zôi zela, khang khan Pathian nuam dânin a ihring ngai a ni. Kha khah Pathian iamna nun, Pathian iam omzia chu a ni.

3. Pathian lungthungna chu a sinthoa an lang : Zu sangol irvei hai, ruihloi tho ngai hai, inru ngai hai le nupang pasal sualna tianga fe thiai tam takhai khan irlet an nuama, masan an nuam ngai a ni. Khannisian, anni lunggrîl nuamlam angin om thei hen mahai. Khaanga, tho ngai senkhat lenvâng chu chap bop bop dôrin irlet tumin an bei ngai a ni. Khannisian, annia khan irlet tak tak thei ta ngai mahaia, an lunggrîla nuamnahai khah ‘thilthoa’ an inlangtir no sikin nghei nuam ngaihai khom sian, an la`nrui maia; masan nuam angin hril ngaihai khomsian, la nghei thei ual hliak mahai. Khaanga, ‘thiltho’ an nuamna an inlangtir mâka chu tukhomin an thu`nsîr zôm thei ngai mahai.

Pathian rêk chu lung a ni thungna khah a taka inlangtirin a Nâipa hrangin saninhringna lampui a ni siam pe a ni. Ama iam kaiin chu Pathian nâi ei ni thei tâk a ni. Pathianin lung a ni thung ti khom ‘thiltho’ ata fiah takin ei inhriat thei a ni. A Nâipa khât neisun khah mihriama zuang changin inriang takin a suaka, sôl hrâl taka inzin vêlin Pathian Ram thu an puanga, a chipui Judahaiin a sân an khôkmâk tak tak saa, a mong taka lenvâng chu a thi thei dân hrang lampui zongin Kros-ah an hêmbe zôi zelh a ni. Khahai murdi khah Pathianin nangma lung nang a thung sika a itho zit a ni.

Ei irtha saninhringna khêla ei sil le kai hrang hai, omna hrang in le ei innang dang murdihai khom hih Pathian ni ipêk zit a ni. Khaang khan Pathianin lung a ni thung a nih ti hi, inhriat tumtuhai ta hrangin chu inhre loi zât zelh ni mah.

Chângvong : I Joh. 3:1

Irngai u ta, Pa lung ni thungna hih lûminna bâka! “Pathian nâihaia a ni ibe tâk hi; khaang kha ei ni. Hi sika hin rammualin nin hre mah, ama kha ei inhriat no sika a ni”.

Hrilsôp hrang :

1. Pathian lung ei thungzia inhriattir hrangin i anga tho hrang ma ni?

om mai mai irzukna hai khom hih mâni rengata suak zit a ni ngai. Khasikin, hihai ata hin iamtu’n chu doi hrang a nei sa mai a ni.

2) Mihriam rengata suak : Ei urênghai le ei rualhai, ei tualbôm

hai le ni nuampuituhai nuamna le lungthungna khom hih Pathian nuam loi lama ni hruai theina tam tak a om. Drugs mani, thil saloi tam taka ni nuampuituhai doi hrang a nanga; mâni irthântuia suak ni loi nei theina lama khom doi a nang sa ngai.

Vânglai ei nia, ei rual danghai inei anga nei nuamna khom a om ngaia. Hi sika hin mi tam takin chu mi danghai ta thil an inrûk ngai a ni. Hi inrûkna thil ang hih puihling hnung khomin irvo dân mani, mi in hoi anga nei tumna sika mani, an itho suak ni loia milaka fâkinrûkna tam tak a om ngai. Hi irzukna le nei nuamna sika dik loina hong suak theia hin iamtu’n chu doi hrang a nei mai a ni.

2. Khotâng le ram rengata suak : Khotâng le sorkâr ir-rêlbôl dân sa tôk no sika ni epbe ngaitu kâra khom hin iamtu’n chu doi hrang tam tak a om. Kho danga sorkâr sintho, sinthôna hmuna fe ual loia, mâni khuaa om intamhai hih soal (social evil) a ni thei sa. Hlo lâk vaih nuama, sintho tak tak nuam loi hih khotâng nun insiattu, ram le nam tûksiatna lam a ni. Hihai hih iamtu’n chu a doi mai ngai hrang a ni.

3. Pathian hrâtna hmangin inhnêtu ei ni thei : Hi irdoina chi dang dang ei hril tâkhai khi mihriam ringotin chu inhne thei ngai mak mea; khannisian, Pathian changpuina’n chu inhne thei a ni ngai. Pathian changpuina dong hrangin chu chongchaia Pathian biak intam hai, Bible tep takirtâi le Koiindang Programme-ah chang intam hai le Koiindang inkhôm

IRCHULAI – 28
IRDOINA NUN

A thutum : *Suakinthar chu i zoroa khom sual leh an irdoi maia, chongchaia Pathian a pôl maiin chu inhnêtu a ni ngai.*

Tep hrang : *Rom 7:14-25; II Kor. 10:3; Efe. 6:10-20; Jak. 4:1-10.*

THUMAHRUAI

Nangni ang dôra vânglaihaiin nin en nuam tak film chu selai hmanga irdoi mani, kut le ke hmang thei irsual film mani a nia. Selai satak hmanga an irkâpa hin a`rlim ni khom sian, en a hoi tiin nin en nuam ngaia. Hianga selai hmanga irkâpna hih a`rlim ni khom sian a tak angin an lang ngai a ni.

Avuan khom hin irdoi thurchi ei irchu hrang a nia, hi irdoina hih film ang ni loia a taka irdoina a ni sikin irngai sabak ei ti.

1. Iamtu nun chu irdoi nei nun a ni : Tirtôn Paula`n sual irdoina chungchâng a hril mai ngai angin, Jisua Krista iamtu haiin chu rammuala an om sângin sual doi mai a nang a ni. Kristaa ei suak tâk ei ti hnunga khom hin sual nei ta mak meh tihna ni maka, tho`nsual thei ta mak meh tihna khom ni ual mah. Thil sual tho hih nuam no khom inlân i ang zoroa khom sual hin ni huang a tuma, nin hne tumin a ni bei mai ngai a ni. Khaanga, hlêmna ata zôk hrangin iamtu`n chu ir-enkol sabak a nanga, sual khah a doi mai ngai hrang a ni. Hi sual doi ei ti hih taksa thila irdoina – selai irkâp ang ni maka; khannisian, hmêl hmu thei loia sual hih doi mai a nang a ni.

2. Doi nang chi dang danga : Iamtu`n rammuala a om sângin doi hang a ineihai chu hiang hin thîr thei a ni.

1) Mâni rengata suak : Mâni rengata suak doi hrang tam

IRCHULAI - 5
PATHIAN CHU ITINRÊNG THOTHEITU A NI

A thutum : *Pathianin itinrêng a tho theia, itinrêng chungga thuneitu a ni.*

Tep hrang : *Gen. 17:1,2; Mt. 19:23-26.*

THUMAHRUAI

Mihriamin science thiamna a isongna inlâp dân hi a sân a irkhêl a ni. Ramsa/ ran angin ran an siamsuak theia; khaingin, mihriam ang tak tak siam thei hrangin an ir-iam a ni. Hiang dôrin thiamna hong irsâng zêl khom sian, Pathian kut suak ang tak tak hi chu mihriamin siam thei mahai. Khaang khan atûnlai khom hin pâr irlim an siama; khannisian, pâr mirim mani, khuaihai khomin a pâr kha hong fîm ual hliak mahai a ni. Science thiamna ngei khom Pathian ipêk a ni. Mihriamin tho thei loi tam tak ei nei laiin Pathian rêkin chu itinrêng a tho thei a ni. Khaang khah avuan hin ei insîr hrang a ni.

1. ‘Ite ni loi’ ata Pathianin thil a siam : Genesis bung masa inhnia khan Pathian thilsiam thu ei hmu a ni. Khaang khan sîn 5 sângin a thilsiamna hrangin hmangruah ite hmang mah. A sîn ruk nia mihriam a siama khan irnênga pil hmangin mihriam a siama, a hnâra hringna phûk a mût lût a nih ti ei hmu sa. Kha khah thilsiam thua Pathianin hmangruah a ihmang ei inhriat sun chu a ni. Ite ni loi ata itinrêng hih siam a nia, itinrêng thotheitu hrang ni loiin chu ite ni loi ata thil siam thei viat no ni. Scientist-hai khom hmangruah boiin chu ite siamsuak thei mahai ti ei inhriat. Pathianin chu thil murdihai hih ite ni loi ata a siam, thu a hmang khate tiin senkhatin chu ei hong sêl khom a ni thei. Khannisian, thu hi thil (substance) a ni no sikin hmangrua anga be thei ni mah. Khante, Scientist-hai hin thu ringota thil an siam ti ei inhriat ta mo? Khaanga, thu ringota

2. Saninhringnaa itinrêng tho theina an lang : Bible-in chu Pathian itinrêng thotheizia inlang fiana tak chu saninhringna niin a hril a ni (Mt. 19:26). Mihriam sualna tak chu saninhringna sinthôna hrangin Pathianin a hmang theia; kha tho theina tak khah Pathian itinrêng thotheizia an langtir a ni. Mihriamin Pathian a doina tak chu mihriamhai Pathian nâia ni siamna hrangin a hmang lik ngai a ni (Gen. 50:20; Tir. 2:23-24). Hi hih thil narân ni maka, mihriamin chu ama nuam thu ngêtin Pathian dân a tho`nsual laiin, kha a dân tho`nsualna tak khah Pathianin ama mihriam saninhringna hmangruaa a hmang lik tâk a ni. Pathianin a itho nuam thil khah tho thei loi zelh nei mah.

3. Pathianin itinrêng tho zit kher mah : Pathianin itinrêng a tho thei ti ei inhriat tâka, tak khom ei sôn ngeia. Khannisian, itinrêng a tho thei sikin Pathianin tho zit kher mah ti rêk khom ei inhriat a sa a ni. Mari le Marthi-hai nuchapa Lazara damloi thu Jisua`n an hriata khan Pathianin thi kher loiin an damtir theia; khannisian, a thi mân indamtir kher ual mah. A thia, thâna an phûm zoi hnungin a kaithoi nôk a ni (Joh. 11:1-9, 38-44).

Ei damloi zoroa damna ngêna ei chongchaiin irningloiin nin damtir ual mah. Pathianin a itho thei thil murdi hih tho zit kher mah ti hi ei inhriat mai a nang ngai a ni. Eini`n thil sa nia ei ibe khom Pathianin a itho loi tam tak om a ti. A itho thei loi ni loiin, ei inhriatpui phâk ban hih tho loina san poimo tak nei ngêt a tih ti iam a om a ni.

Chângvong : Mt. 19:25,26.

Khan, irchutirhai khan kha khah an inhriatin chu a sân a`rkhêl an ti tak taka, "Tu mo saninhring ni thei hrang?" an tia. Khan, Jisua`n anni khah a ena, an kuang, "Kha khah mihriam hrangin tho chi ni mah; Pathian leh chu itinrêng tho thei a ni," a tia.

Hrilsôp hrang :

ni loi ang dênin hong om a ta, hong siatpui a ti. Khasikin, suakinthar tâk chu iamna lama a irsônlian mai hrang a ni.

2. Iamtu irsônlianna lam : Iamtu irsônlian dân chu itin mo? Pathian thu inhriatna lama ma a sôn hrang a ni. Bible thu a lei inhriat tâk thua khom inhriat inthûk ualna tiang a pan hrang a ni. Khaanga a Pathian thu inhriat thiama irsôn mai khah a ni tin nuna a hmang intam thei sit sit hrang a ni.

Pathian thu inhriatna lama pung uala irsôn bâka, lungthungna le dorôina hai, thil sa tho le mihai hranga satvurna ni lama khom masônin a irsôn hrang a ni. Mâni irzukna ata insumtheina lama irsôn mai hih iamtu nun irsônlianna le puihlingna lama thil poimo tak a ni.

Iamtu nun puihlingna poimo tak chu ningmur insumtheina hai, mâni ngaidân le nuam ual ni loi lama khom hruaituhai roirêl ang taka thu zôm mai khom hi iamtu puihlingna lam poimo tak a ni sa. Mi`n an ni hala ei ninginmur lai khoma insumtheina hi iamtu puihlingna zia a ni.

3. Takirtâina lama puihlingna : Lam tinrênga takirtâina insua hih iamtu puihlingna a ni. Lekha irchûna lama takirtâi hai, in kôlvêl infâina lama takirtâi hai, mâni taksa le silkai infâina lama takirtâi hai, kut sinthôna lama takirtâi hai hih suakintharhai irsônlianna lam poimo an ni zita.

Hihai khêla khom hin Inkhôm fe takirtâi hai, chongchai le Bible tep takirtâi le Kristian Hlabu-a hla thei intam hrang tianga masôn hai hih iamtu puihling zia a ni sa. Koiindang thuiam le irsepna dân inhriatna lam le Koiindang irsepna dân inhriatna lama masônhai hih irsônlianna lam an ni zit a ni. Hihai anga hin iamtu`n chu ma a sôn mai hrang a ni.

Chângvong : Tita 3:1,2

Roirêltuhai le irchamneituhai kuang irpe lûta an thu zôm hrang le lam tinrênga thil sa tho hranga irzoi diam hai,

IRCHULAI – 27
IRSÔNLIANNA LE PUIHLINGNA

A thutum : Suakintharin chu iamtu nun lama irsônlianin ma a sôn thiai hrang a ni.

Tep hrang : I Kor. 14:20-25; Efe. 4:11-16; Heb. 5:11-14.

THUMAHRUAI

Mihriam hih a suak ata irsôn viat loi nin hmu ta ngai mo? Irsôn thei ok loi chu an oma; khannisian, an dung le khanga rual an phâk lik thei no khomin, an lungrîl chu puihlingna tiang a pan ngai. Ei suaka ei lian dôr ang chia khan om rak ta inlân, ei lungrîl ten khom irsôn viat loiin om sian chu mi ang loi, chuk loi ni ti an ta, mi buaipuiom tak ni ei ti. A ni no le, taksa irsôn hlutin, lungrîl irsôn thei viat loa, nâitesente ni lai ang khan om ta sianlân, Senior department ni dênin puak innang rak ni ta inlân, chong khom thei loiin chap vaih thei ta inlân, enkoltu / dontu hrangin chu buai pe khak a tih ti roi.

Khaangin, Kristian suakinthar tâkhai nun khom hih mihriam zuang suak anga puihlingna lam pan hrang ei nia. Hi chungchâng thu hih avuan hin ei irchu hrang a ni.

1. Suak tâk chu a irsôn hrang a ni : Mihriam ei zuang suaka hin a lian lam le puihlingna lam tianga ei lungrîl le taksa a irsôn ngai angin, iamtu nun khom puihling lam panin a irsôn hrang a ni. Ki suakinthar ta tia, iamna lama puihling lam pana irsôn ual loi chu Koiindang hruaitu le sinthotuhai hrang khomin enkol intak, buaipuiom tak hong ni a ti. Khaangin, Bible thu sûtta tam takhai khomin, “Kristian nun chu irsôn loiin om ngai maka, irsônna lam pan ual loi chung hnung irtôl,’ an ti ngai a ni. Damloi hih zân tin khonvârpui rak nang sian, a na ualin inlang no khom sian, dam lam panin a`rdang pe ual no`n chu a`rzal sit sita, inhnunga chu thina`n a de ngai

IRCHULAI - 6
PATHIAN CHU IRTIANG, FEL LE DIK A NI.

A thutum : Pathian roirêl chu a dik famirkipa, a fel famirkip a ni

Tep hrang : Sam 33:5; Thuv. 21:3; I Joh. 3:4-10.

THUMAHRUAI

Pathian kop loiin chu mihriamhai laia hin mi dik le mi fel famirkip om thei mak me. Thuthung Lui zoro ata roirêltuhaiin roi an rêla, an roirêl thu suak khah dik famirkip ngai maka, Pathian nuam loi lamin roi an rêl hen a ni.

Rammual hmun dang danga hin a dik le fel ei ti dân khom irang zit mah. Mi senkhathaiin a dik ei iti chu senkhathaiin dik mah an tia, a dik le dik loi thiarthâk hih a sân a intak ngai a ni. A dik le dik loi ei irkhi dân ar ang zit no khomin Pathian thu`n dik le dik loi a thiarthâk dân hi pom zât tak ni a ti. Khaang khah ei irchu hrang a ni.

1. Dikna le felna chu a`rkop : Pathian thua ‘felna’ ti chu mi biak takirtâi le insûnga châng dân a fel an insîrna ni ual maka, dikna le a`rkop khak a ni. Pathianin a fel a iti chu chongbâi thiam le rual le chim pôl thiam ni loiin, Pathian mithmua dik le sa a ni. Mi dik chu theibîk nei maka, irchong le inriang thiarthâk maka, ditsak bîk nei mah. Mi thiam le mi môl khom roirêlnaa thiarthâk maka, dik loina phûm inrûka om khah dikna chu a ni. Khaang taka roirêl dân dik le sa khah Pathian thu`n fel a iti ngai chu a ni. Kha khoma khan Pathian chitna, Pathian thu zômna sika dik taka tho tho khah a irkôk ual bîk ngai a ni.

Pathian fel le dik biaktuhai ei ni sikin, lam tinrênga dikna le felna ei inlang suaktir hrang a ni. Sorkâr sintho mo ei ni, bepâr tho mo ei ni, politics irdâi mi mo ei ni, ei nî tin nuna Pathian

2. Dikna le felna bulpui a ni : Pathian chu dik le fel irkhîna bul tak a ni. A dik famirkipa, a fel famirkip sa a ni. Mihriamin a dik ei iti tam tak hih Pathian mithmua dik ni mo? ti hih irdonna poimo tak a ni. Ei thîrna ata dikna le felna chu irkhîna hrang tak ni ual maka; mi dangin dik le fel a iti murdi a dikin fel ual hliak no ni. A`rkhîna bulpui tak hrang chu Pathian a ni. Pathian thîrna ata Pathian ngaidânin a dikin a fel mo ti hih dik le fel irkhîna bulpui taka hmang hrang a ni.

3. Thilsiam le enkol zuinaa : Pathianin thil tinrêng a siam ti ei poma. Khannisian, thil tinrêng ei tia hin a huap ten irang no ni. Atûnlaia khôl thil roiinpui tak tak - boiruaka inzîn vêlna rocket le computer-hai le thil dang rêng rêng khom hih Pathianin a kuta siam angin chu ei ngaitua hrang ni mah. Khannisian, hi thil murdihai hih Pathianin irnêng dân a siamsai sêng ata hmusuak le siam chop zit a ni. Khasikin, Pathianin itinrêng a siam ei ti ngam a ni.

Thil tinrêng siamtu Pathian khan a thilsiam tinrêng hai om lam dân hrang a rêl infel thap a ni. Mihriamhai ngei khom hih a ni siama khan a ruk tôk ti maka; a ni enkol sunzom a ni. Ramsa le thil hring hai, chîmu le thing tinrêng hai khom hih Pathian isiam a ni. An fâk hrang le an innang tinrêng hai Pathianin an somhai zit a ni. Eini mihriamhai khom a ni enkol sunzom mai a ni khate! Hianga siam suak hnungin a ruk ti loiin a ni enkol sunzomnaa hin Pathian felzia khah an langtira; a dikzia an puang a ni.

Chângvong : Sam 19:9 :

RENGPA chitna chu a fâia, kumkhuaa hrangin a om ngai : RENGPA roirêlna chu a dika, a fel zit a ni.

Hrilsôp hrang :

Mihriam laia dik le fel famirkip ei om ti mo nin

4. Suakintharna chu chomkhat thil hrang ni mah : Suakintharna hi chomtekhat hrang vaih ni mah. Mi senkhat chu “Suakintharna ki nei ta” an ti hnungin an mâksan nôk ngai. Suakinthar tâk mi`n chu a nun murdia khan dam sênga Krista hrangin an hlana; Pathian nuam dân, Krista nuam dân chu a nun lam tinrêng hruaitu hrangin a hmang hrang a ni. Suakinthar irti hnunga mâksan nôktuhai chu suakinthar tûk nôk, mâk nôk tihaiin ei hril ngai a ni.

Inzôkna vaih nuama, Krista lungthungna nei ual loi, satvurna dong tum, mophurna suah zôt ual loi nun chu Krista zuitu nun ruk thei maka; Kristaa suak tak tak an nih ti hrang khomin ruk mah.

Suakinthar dong tâkhaiin chu, a rual chongpui dân, a bing doka a om zoro khomin, lekha a tep lai khomin, an in-sênga a lêng dân le a nu le pa a chongpui dân khom Krista nuam dân zôm hrâm a tum mai ngai a ni.

Chângvong : Joh. 3:3

Jisua`n a sâma, “Thudik tak nang ki hril, mi tukhom a suakinthar no`n chu Pathian Ram hmu thei no ni,” a tia.

Hrilsôp hrang :

no'n chu tûte Jisua Krista kuang khom fe thei loi hrang ei nih ti a fel a ni. Khasikin, Pa changpuina dong hrangin chu Reng Jisuaa suak a nanga. Reng Jisuaa suak ti omzia chu Jisua nuam dân anga hring le om tihna a ni. Jisua nuam dân khah ei nun dân le thiltho dân murdia ni kaihruaitu a ni maiin chu Jisuaa ei suak tihna a ni.

2. Kristian sêngkua : Suakintharna ti hih hmêl danglam daih tihna ni ual maka, Krista hranga hring le Krista iamna tak taka suak hih suakinthar nina chu a ni. Mi rammual a hon hriat ata suak rak ngai le inkhôm viat ngai loi hrangin chu suakintharna a dong hnungin chu a danglam daih ta ti thei a ni. Khannisianlân, nâipangte a ni ata sêngkuua nu le paha'n Krista iamna lama indet khaktira kaihruaihai hrangin chu Kristaa suak, suakinthar tâk ti thei a ni. Khaangin, sêngko tin hin mâni nâu ke tehai Krista iamnaa suakinthartir hi ei mophurna a ni. Khaang sêngkua mihai ta hrangin chu Kristaa a suak tâk sikin, suakinthartir kher nang ta mah.

Nâitesente ei ni laiin ei nu le pahaiin baptisma an nin changtira. Baptisma an nin chang hranga khan Pastor-in, "Hi nâi hih a hong puihling dêna Reng Jisua Krista inhriatna tianga kaihruai mai ni tum mo?" tiin a`rdonhaia. Nu le pahai khomin, "O, kin inkung" tiin an sâma. Kha an thu`nkung khah nu le pahaiin an zôm nôk ta no'n chu Krista iamnaa suakin irsôn lian thei ngai loi ei ni. Khasikin, suakintharna lama hin nu le pahai mophurna le sêngkua mophurna hih a sâna lian a ni.

3. Sual inhriatna : Suakintharna chang hrangin chu mi sual ei nih ti inhriat a nanga. Suak ki nih ti inhriatna hih sual ei tho mân khomin ei suak ata sual ei ni tâka. Khasikin, ei tho`nsual ti inhriat no khom inlân, ei nina sual sikin inzôk ei innang seng a ni.

Sêngkua irchutirnaa khom hin nu le pahaiin an nâihai

SEN THUMNA PATHIAN MI KOIHAI

IRCHULAI - 7 PATHIAN IAMTU ABRAHAMA

A thutum : *Iamtuhai chu Pathian ta hrangin ei iamom hrang a ni*

Tep hrang : *Gen. 12:1-5; Rom 4:13-22.*

THUMAHRUAI

Abrahama irhming masa chu Abrama a ni. Bible-a mimal irhminga ei hmu intam pôl tak chu Reng Jisua ti no chu Abrahama hi a ni. A suakna hmun chu Kaldai rama Ur khua a nia, a pa chu Tera a ni. A pa Tera hai leh hin Kanaan rama pêm hrangin an suaka; khannisian, Mesopotamia rama Haran khuaa omhmun an khuar tâka. Haran khua hi sim le hmâra bepâr tho irhlômna hmunpui tak a ni.

Ur khua ata a pa Tera hai leh an pêm suak lai hin dôngma a nei tâka, a dôngma chu Sarai a ni. A urêngpa Harana nâipa khom a hong sa a ni. A pa Tera chu kum 205 mi niin Haran-a hin a thi tâka. Khan, Abrahama urêng inkhat Nahora khom an laia hin a kop sa niin an langa, Nahora hin a urêngpa Harana nâinu Milkaii kha dôngma'n a nei sa a ni.

Thil inkhat, a sâna irkhêl chu - Tera pa hih Nahora a nia (Gen. 11:24), a nâipa inkhat irhming khom hi Nahora a ni sa. An omna khua chu Haran a nia, Harana chu a nâihai laia inkhat irhming a ni sa a ni.

1. Abrahama'n Pathian koina a dong : Abrahama'n Pathian koina a dong dân le a sâm dânâ hin irchu hrang poimo tak ei nei a ni. Haran khuaa an om laiin Pathian koina a donga, "Ni khua tiang ata le nir chi suanpârhai lai ata le ni pa in ata

in rotsan a nang sa. Ram, Pathianin a la inentir hrang khom la fel maka; khannisian, iamnaa pan a nang a ni. Hi koina a dong zoro hih B.C. 1900 vêl nia iam a ni. Pathian koina khah sâmin Abrahama khan Haran khua le a sângsuak urêng senkhathai le a pa in masanin, a dôngma le Lota le a siahlohai hruaiin Kanaan ram a pan tâk a ni. Pathianin ram an entir hrang khah Kanaan ram a nia, Kanaan ram chu an pan tâka; khannisian, Kanaan rama khan châm a lei tâk sikin sôt tak om loiin an suaksan nôk tâka. Aigupta rama an fea, zoro i dôr ten vêl mani an om hnungin Kanaan rama an kîr nôk tâk a ni (Gen. 12:16; 13:4).

2. Abrahama le a dôngma Sari irhming thûl chungchâng : Abrahama irhming masa kha chu Abrama a ni. Kum 99 mi a ni laiin Rengpa kha a kuang an lâr nôka, hi zoro hin a`rhming khah ‘Abrahama’ ti a hong ni ta (Gen. 17:1-8). ‘Abrahama’ ti omzia chu “Pa (Pathian) chu chôiirsângin a om” tihna a ni.

A dôngma Saraii ni ngai chu ‘Sari’ tia thûl a ni saa, a omzia chu dang ual hliak ma, “Reng nâinu,” tihna a ni.

Abrahama irhming thûla hin thil kai irkop poimo tak a neia, khahai khah - chi dang dang irchi hrang a ni thuhai (Gen. 17:5), ama ata rêngchai khom an la isuak hrang hai (Gen. 17:6), Pathian thuthung a dong thuhai hi a ni (Gen. 17:7).

3. Abrahama kuanga Pathian thuthung : Genesis bung 17-naa hin Pathianin Abrahama kuang thu a thunga. Thuthung (covenant) hi mi inhni kêra mani, pôl hni kêra mani thung a ni ngai a ni. Irngeina hranga thuthung irhlômna, irngeina thu inhni mani, an irzom suam hrang a ni. Khannisian, Pathianin a mihai kuang thu a thungin chu a bul tumtu khah Pathian a ni. Pathianin omdân hrang a isinsiam chu a thu thungpuihaiin an izôm ngêt ngêt a nang a ni.

Nova kuanga Pathian thuthung, tuilian / tuilêt ta loina hranga irsinsiana chu sumrisâng a ni; Abrahama kuang Pathian thuthung chu sertan a ni. Abrahama irchi, pasal rêng rêng chu

SEN SARINA

IAMTU NUN

IRCHULAI - 26

SUAKINTHARNA

A thutum : *A omzia le Jisua Krista iamtu nun irphutna.*

Tep hrang : *Joh. 3:3-8; Gal. 6:14,15.*

THUMAHRUAI

Tûnlai rammuala hin ruatharte tam takhaiin thil sa tho irzukna nêkin zu`nrui hme`nhnâia an omna sanhai hih itho sika ma ni? le Itho sika mo khaanga an iom ngai? Senkhat chu Kristian an ni no sika irchûna sa an idong loi ni a ta; khannisian, a suak ata Kristian saihai laia khom zu`nrui uar mi an oma, khaang mihai kha teh itho sika mo a ini ta hrang? Pathian taka an la suakinthar loi sika ni a ti. Zu`nrui chîng mi hin ram le nam poi an khoia, khotâng poi an khoia, sêngkua poi an khoia, anni hrang bîk khomin poi an khoi a ni. A ni le, khang tho loi hranga irhrungna poimo tak chu imo a ni ta hrang? Suakinthar hi ngêt a tih ti roi. Khaingin, avuan hin suakinthar chungchâng thu ei irchu hrang a ni.

1. Suakintharna omzia : Suakintharna hih i tihna ma ni? Suakinthar ti chu ‘Pathian Hring Nâipa Jisua Kristaa suak,’ ti inlân fel thei ual a ti. Sam 51:5-ah ei ihmu chu “Irgai ta, pualoinaa dên ki oma, ka nu`n sualin a ni vonga,” ti ei hmu. Khasikin, mihriam rêng rêng hih ei suak ata sual nei puma irzir ei nih ti ei inhriat theia; Pathian changpuina ni no`n chu satak tak thei mak meh ti a nin hriattir a ni. Khannisian, Jisua Krista iama, Pathian nâi nina ei changa hin chu Kristaa ei suaka, suakinthar ei hong ni tâk a ni.

Jisua Krista khomin a irchutirhai kuang khan, “Itea lung-

sa viat mah tihna a ni. Pathian kuanga thilpêkna châng inhriat mi chu a pêk intam dôr pe hrang a la nei intam mai ngai. Thilpêka sinthôna hi Pathian leh ei lungirkhamna a ni. A ni lunginkham ti inhriatna kha eini khomin lungkhamna ei inlangna a ni sikin thilpêkna hi ei uar ual hrang a ni.

Chângvong : II Korinth 9:7

Mi tinin inpâm pum le pêk loi theiloi anga irngaia pêk ni loiin, an lung suak lam ang taka pêk ni ri se; lôm taka pêktu kha kêng Pathianin a lôm ngai.

Hrilsôp hrang :

Pathian kuanga thilpêk ngai le pe ngai loi mi nin inhriathai nun hong ngaitua unglân; an insûngkua hlim le hlim loi

le, a`rchi ni loi, sum leh irchôkhai khomin an ser an itan zit hrang a ni (Gen. 17:9-14). Sûn riat niin an ser an itan ngai hrang a ni. Hi bana hin Pathianin thu a thungpuihai khan Pathian thu an zôm ngaia, Pathian thu anga an omin chu thil sa an idong hrang khom a inkung sa a ni. Hianga Pathian thu zôma Abrahamakhah a om sikin itiklai khomin Pathian leh an irzom ti thei a ni. I zoroa mani, khô zoroa mani chu mihriam irkip loi a nina kha Abrahamana nuna hin a inlang hen a ni. Mihriam irkip loi a nia, hrât loina zoro a neia, ti hi ei ngaidân hrang ni sianlân sa a ti.

4. Abrahamam iamna le a nâipa Isaka inhlan thu : Iamtuhai ta hranga Abrahamathurchia irngaihoia inkhat chu Pathian a iamna le Rengpa ta hranga a nâipa Isaka a inhlanna thurchi hi a ni.

Abrahamachu kum 100 vêl a ni hnung le a dôngma Sari chu kum 90 vêla ulian a ni hnungin Pathianin, ‘Nâipa nang pe ki ti’ a ti pea (Gen. 17:15-22). Mihriam ngaituana ata khah iam an tak pea; khannisian, Pathian thu`nkung chu sabeina le a iam ngita, nâipa Isaka a nei tâk a ni. A suaknu Hagari ata Abrahamahin nâipa a nei saa; a`rhming chu Ismaela a ni (Gen. 16:15,16).

A dôngma tak Sari ata nâipa neisun Isaka hih hâlrivôm thilinhlaninhlan hranga Pathianin Abrahamam a inphût ngit chu Abrahamahrangin chu thil olteng ni no ni. Pathianin a inphût dân tak hi a san a fel a ni, hiang hin - “Ni nâipa, ni nâipa neisun, lung ni ithung tak, Isaka ngêt khah hruaiin lân, Moria rama khan fe`n lân, khataka khan nang ki ihril hrang tâng inkhata khan hâlrivôm thilinhlaninhlanin inhlan ro,” (Gen. 22:2) tiin.

Abrahamakhan a nâipa Isaka khah a kuanga omin, a hong puihling tena khom ama infâtu ni hrangin a sân a nuama mi iamom a nia, Sari leh an nâipa neisun a ni sa. Khannisian, Pathian thupêk chu iamna sikin a zôm tâk a ni. Hâlrivôm thilinhlaninhlaninhlan hranga a sinsiam zit hnungin, a nâipa thatna hrangin chemte kha a lâka, a hong invit that hrang lai tak khan Rengpa

sikin, Pathian ni chi ti atûn hin ki`nhriat ta,” a tia (Gen. 22:12). Isaka inhlan a tumna bula khan belra chal, a`rki thing buka intâng a lei om chiana, kha khah a nâipa irthûla inhlan hranga Pathian ipêk a nia, an hlan lem tâk a ni.

Hiang tak hin Abrahamama hin Pathian a iama, a ichi sa a ni. Abrahamama hin lam hni, poimo tak tak a nang a ni. Israelhai thurchia irchi bul tak ngîrhmun a ngîra, Israel thar (Koiindanghaia) ‘Iamna pa, iamtu murdihai pa’ ti a ni sa.

5. Abrahamama thurchia thil irsinsia hrang poimo senkhathai :

1. Pathian inlârna le koina a donga, iamna`n koina chu thuzômna leh a sâm a ni.
2. Pathian zoro `nkung le a thil inkunghai tuangdiar takin a nghâk peia, chiar ngai ma.
3. Pathian a iamna chu a`rngamin in irnghil ngai maka; a iamna chu Pathianin a felnaa an hong pe lele a ni.
4. Pathian kuanga milung takin irbôlna an hlan ngai. Pathian a biak dân le a pôl dân hi a tak a ni.
5. Sodom khua Pathianin a hrem hrang laia takirtâi taka chong-chai (Gen. 18); Pathian a iamnaa a beidong sa ngai mah.
6. A nâipa Isaka khom Pathian ta hranga irbôlna an hlan phal; khannisian, a iamna fiaa a omin, fiah inruk a nizia an langa, a nâipa inhlan loia belra chal kha inhlan hrangin vântirtônin a hril a ni.
7. Matona a lei ihmu khom ni sian, Pathian chonginkung a ni`n chu a iamin a sabei ngita, a nuna hin Pathian iam ngam inlâpzia ei hmu a ni.

Chângvong : Rom 4:3. *Pathian lekha thu`n imo a insîr? “Abrahamama khan Pathian a iama; khan, kha iamna khah a felnaa inkung a ni,” tiin a insîr a ni.*

hi lungkhamna inlangtirna a ni.

3. Pe hrang dân : Thilpêk sinthôna ei pêk hrang dân le fe dân Bible-ah ei ihmu angin hong hril ei ti –

a) Hunbi neiin : I Korinth 16:2-ah Paula`n Korinth khuaa mihai

kha changpuina thilpêk an pêk dân hrang thua ‘sûn sari nikho masa taka’ tiin a hrila. Kha khan hunbi nei fel taka pêk hrang dân a irkôk a ni. ei Koiindang khom hin tha tina pêk hrang zoro ei siama, hunbi fel tak neia pêk hi tho dân satak a ni.

b) Mi tinin : Paula ngêtin sêngkua pahai vaih ipêk hih a ruk ti

mah. Mi tinin pe hrangin a iti a ni. Ei inkhômin sêngkuaa mi tinin tholôm ei pêk ngai angin sui irzom mai hrang a ni.

c) Hmu lam angin : Satvurna ei idong tam tak hi irang maka, ei

pêk hrang lam khom irang thei no ni. Pathian satvurna ei idong tam dân izira irnghat a ni. Luka 21:3, 4-a khan meithâi inkhatin tholôm bôma dâr sum duli inhni a ithâk kha tam tak a ni tiin Jisua`n an puang ti ei hmu. A poisa thâk tam lam nêk khan lungrîl taka pêk mi khan Pathian a roiinputir ual a ni. Satvurna ei dong intam dôr ei pêk intam hrang a ni. Inriang le intak ta hrangin tho`n tam mai khom hi thei no nihai ti inhriatpui hrang a ni.

d) Raifân takin : II Korinth 9:7-a khan ei hmua, thilpêk sinthôna

kha inhnar puma ni loiin, raifân taka pe hrangin a nin hril. A dongtu ni loia a pêktu ni hih a`rsâng ual ti hih inhriatin raifân le lôm taka pe hrang ei nih ti inhre hrang a ni.

4. Pathian leh ei irkaina indettu a ni : Ei mihriam irang-

IRCHULAI - 25
THILPÊKA SINTHO

A thutum : *Thilpêka sintho hlutna le poimona inhriattir.*

Tep hrang : *Lev. 27:30; I Kor. 16:1-4.*

THUMAHRUAI

Thilpêk le dong ngai viat loi ei om mo? A ni no le, mi danghai kuanga thil la pe ngai loi ei om mo? Pêktu ni le thilpêk dongtu ni hih lôm a om sa sapa, lômom dân chu ar ang kher no khom thei. Mi senkhatin chu thilpêk dongtu ni nêkin a pêktu ni hih lôm a om ual an tia. Dik ok a ti. Ei nei loi thil chu tukhom pe hrang nei mak mea. Ei inei thil khom mi'n ni pe ngai mahai. Ei pêk theiin chu ei inei tihna khom a ni. Khasikin, a dongtu ni nêkin chu a pêktu ni hi chu ei inthang ual a ni. Avuan hin thilpêka sintho chungchâng ei irchu hrang a ni.

1. Pathianin thil a ni pêk ngai : Ei hringna le ei taksain a innang thil tinrêng hih Pathian ni ipêk a nia. Ei zorohai khom hi Pathian ni ipêk a nia, zoro sa hih eini isiam thei khom ni maka. Thilpêk laia a hlu tak chu Pathianin a Nâipa Jisua Krista a ni ipêk hi a ni. Kha zâra khan taituan hringna ei lei nei tâk a ni. Manboia Pathianin thil a ni ipêk murdi ei ngaituaa hin, a man hi ei ipêk hrang ni ta sianlân, tuam zoi loi raka satvurna a ni tin ei idong a ni. Khasikin, Pathian satvurna ei idonghai lai ata a kuanga ei ipêk kîr nôk ngêt a nang a ni.

2. Thilpêk hi lungkhamna inlangtirna a ni : Pêk hrang a ni sika inhroi taka pêk a om theia. Pathianin chu a Nâipa neisun a ni pêka; khaanga thilhlu irpêk chu **lungkhamna sika pêk a ni ngai**. Mihriam khomin ei lunginkhamhai chu ei thil nei hlu tak khom ei ipêk ngai a ni. Thilpêka sinthôna khom hih Pathian lungkhamna inlang suakna poimo tak a ni. Nu'n chu a nâi hrangin a fâk irsik khom a pêk ngaia; a san chu lung an kham

IRCHULAI - 8
HURAITU MOSIA

A thutum : *Hruaitu roiinpui ni hranga thil innanghai inhriattir.*

Tep hrang : *Ex. 3:1-14; Tir. 7:22-36.*

THUMAHRUAI

Mihriam hi a pâlpaa om hi a hoi ei ti ngai ti roi. Tu mi khom mâni bing doka om chu a hoi ti mak meh. Rual ei innanga, mâni ringotin chu a sân beidong a om ei tia, lêngpui mani, chongpui hrang ei innang a ni. Khasikin, a pâlin ei om suam ngai a ni. Nin lei ngaitua ngai mo? Mihriam hih ei hong omkhôm viatin chu thu nei ual le hruaitu ual viat hi an om zôi zelh ngai a ni. Hruaitu inthang ual kher mak meh, hruaitu anga ei ibe chu a om ngai a ni. Rual irpôlhài laia sêngkuua, khotânga, ram le nama, Koiindanghaia ei nei ngai a ni. Nang-nihai khom hih nakan tena chu hruaitu sin poimo tak tak la cheltu hranghai nin ini hrang a ni. Hruaitua khom hruaitu sa le saloi an om. Hruaitu saloi chu mimal le a pôl pumpuiin siatpui ngai a ni. Atûn hin hruaitu roiinpui Mosia thurchi ei irchu hrang a ni. Hruaitu roiinpui ni hranga tumtuhai lenvângin chu thil dang ngaitua loa, mikuar lei sunga lei irngaia, lunggrîl nin pêk a nang a ni.

1. Mosia nâipang lai : Mosia nâipang lai thurchi khah a kip a kôi ual viatin nin irchu tâk ni a tih iam a om a ni. Mosia nu le pa chu Levia irchia mi an ni. A nâipang lai hin Aigupta rêng Faroa'n Hebrai nâi suak pasal kai chu that hrang thu a pêk a ni. Nâisen hmêlsa a ni sikin a nu le pa'n a sân an inrena, ivakam lâiluang bila an thupa, Faroa nâinu'n a hrût lik tâka, a nâipa hrangin a lâk tâk a ni. A`rhming Mosia a phuaa, kha omzia kha chu 'tui ata lâksuak' tihna a ni. Khanchu, kha nâipang khah Faroa insûnga seilianin, Aigupta rama vârna murdi an irchutir tâk a ni.

inchârtirna le pilhângar (Ita) hai insiamtirhaiin le loia sin intak takhai an inthotirhaia, sal / suak an isor angin a sân sin an inthotirhai a ni. Kha intakna ata hong suak hrangin chu a sân nuam khomhai sian, hruaitu sa nei loiin chu a thôna lam chang an inhriat loi a ni. An intakziahai khah insîr hen khomhai sian inlâp maka, an suak intângna ata hruai suaktu hrang, hruaitu sa an innang tak tak a ni.

3. Pathianin Mosia a koi : Mosia chu ruatharte a hong ni tâka. Nikho khat chu, Israelhai sinthônaa a va vêlhaia, an dengtheizia a mit ngeiin a va hmuhaia. An sinthôna hmuna khan Aigupta mi le Israel mi irkhal a va hmua. Israel mi chu a san sikan Aigupta mi khah a zêm that tâk a ni. A tûk nôka chu a va suak nôka, Hebrai mi inhni lei irsual a va hmu nôka, va selhai a tuma; khannisian, a thiamno ual khan, “Aigupta mi ni ithat ang khan ni thatpai ni itum ma ni?” a lei ti tâka. Kha mâna mi a ithat khah inrûkin a lei inhriat chian a nih ti an hriatin chu a chia, Midian rama a rot tâka, khataka khan dôngma a va nei tâk a ni. Khanchu, kha hmuna khan zoro i dôr ten mani omin, a tarpu belra a enkol pe tâk a ni.

Nikho khat chu khaanga belra a enkol lai khan chînribuka mei chok luai luai hi a va hmua. Khanchu, a va nâia, mei chok ata kha Pathian irhâi an hriat tâka. “Aigupta rama ki mihai intakzia ki hmua, annihai hruaisuak hrangin nang tîr ki ti,” tiin irhâi an hriata. Khanchu, irsit tak pumin Aigupta tiang khan a fe tâk a ni. Sansuakna sin khah Pathian koina ang ngêtin a sin irphut tâka. Israel nâihaiin an innang ang ngêtin hruaitu sa Mosia khah an nei tâk a ni. Irkhêl tak le roiinpui takin Tuipui Sen an irkâna, kha zoi hnung kum 40 sùng ramchâra an fea. An itum Kanaan ram khah Mosia thi hnungin, Josua-hai pâlîn an tung tâk a ni.

4. Hruaitu roiinpui Mosia nuna thil irsinsia hranghai : Israel mipuihai hruaina sin hi Mosia’n a sân a sin insôta. Hruaitu

irziaka sinthona’n chu a phuta irziak dân angin uar ual le uar loi ual om loiin a fe mai thei a ni.

d) Mihriam fe thei loina a fe thei : Ram senkhat chu missio-

nary lût phal mahaia. Khannisian, irziaka sintho’n chu itinmo ngaituaa lût theina lampui a om ngai.

e) Mi`nzak sia ta hrangin a sa : Iamtu murdi hih thu`nsîr thei

ni zit mak mea. Thu`nsîr thei loi le inzak sia ta hrang khomin mâni dokânga, mipui hmâia inding loi khomin irziak mai thei a nia, a`rfûk ual a ni.

Hiang lama hin irziaka sinthôna khah a`rlâp ok ti ei inhriat thei tâka. Nangni khom nin thei lam angin irziaka sinthôna sin tho hangin irsiam roi. Nin rêngin irziak mi nin ni kher no thei; khannisian, irchu thei a nih ti inhriat mai hrang a ni.

Chângvong : Mt. 4:10

Jisua’n a kuang, “Setan, rot pat roh, ‘Rengpa ni Pathian chu chubai mûkin lân ama sin vaih tho ro,’ ti irziak a ni,” a tia.

Hrilsôp hrang :

khakhêla, Rom sorkârin Kristianhai deng an theitirhaia. Hihai sikin Koiindang hruaituhai khan Jisua Krista irchutirna khah vong insa a nang ti inhriatin irchutirna dik a omna hrangin le dengintheitirna kâra iamtuhai irtharngamna thu a sân an irziak a ni.

Koiindang pahai thu`rziak tam tak a oma. Rom kho mi Clement khan A.D. 93 vêl khan Korinth Koiindang khah lekha a thona. Antiokei khuua mi Ignatius khomin Efesi, Rome le hmun dang i dôrhai hrangin mani chu lekhaton a`rziak sa. Jisua Krista mihriam a zuang ichangna thu khom fel takin Gnostic le Docetic-haiin irchutirna hrangin a`rziak a ni. A dang khom tam tak a la om a ni.

(c) Thoiintha hai irziak sinthôna : Thoiintha thiaihaiin Pathian

Thu danglam ngai loi chu an zoro laia irmîlin hrilfiah intha thiai a nang ti inhriatin irziaka sintho hih an fepui mai tâka. N.C. Hills rama Welsh Missionary Rev. Gerlan William-in kum 1905-a khan Thurchi Sa a hong lûtpuia. A rual danghai leh irsanin School an indinga, sin an tho ti thu Koiindanga thurchi irziakin a om a ni.

2. Thu`rziak sintho satnahai : Thu`rziaka sinthôna hih a poimona le hlu bîkna lampui tam tak a oma :-

a) A hril insôt : Chongbâia insîr chu sa ok khom sian, ei irnghil

inrang theia. Khannisian, irziaka siah chu tep nôk mai thei a nia, a om insôta, a hril insôt a ni. A`rziaktu thi hnung khomin sôt tak la chuai ual mah.

b) A tung inrang : Chongbâia sintho`n chu a`rngaituhai vaih an

Kanaan ram pana a hruaihai lai khan lam laia intakna chi dang dang an tonga. Kha intakna le irhelna an tuang rikipa khan Mosia khah an hrilsiatin an hnôna. Khan-nisian, Mosia khan tuangdiar takin a tuang zâm zâma, Pathian sansuakna a sabei ngai a ni. Kha vaih khah ni loiin mi phûkdâi le nunhoi a ni. “Mihriam murdihai laia phûkdâi a ni” (Num. 12:3). A tuang theina le a phûkdâina hin hruaitu hlochuka a siam a ni.

(2) Vârna : Mi sual ta hrangin chu hruaitu sin hih a sân an tak a

ni. Mosia rêk chu Aigupta rama vârna le thiamna chi tinrêng irchu suak tâk a ni sikin roirêl khom a sân a thiam ni a tih iam a om. Hruaitu roiinpui tak ni hrangin chu vârna le inhriatna irzat tôk nei a nang ngai a ni.

(3) Irngaiintômna : Mosia chu mi irngaiintôm tak a ni. Pathianin

a koi zoro khomin Israel nâihai Faroa kuang ata hong hruaisuak hrang khan a`rsita. “Kei chu ite ni ma ung, ki thu khom ite`n be no nihai, chong hmang dân lak thei ma ung,” tiin a sâma. Khannisian, Pathianin hruaitu inruka an kunga. “Ni kuang om mai ki ti, changpuitu a nang ang zêlin nang pe ki ti,” tiin chong an kunga. Khanchu, Mosia khan ama hrâtna tûng loiin, Pathian hrâtna vaih kha sirsana lâkin kha koina khah a zôm ngam tâk a ni. Mi dang nêka sa le chuka irbea, mi lâiripâk ngai mi ni mah. Chukna tam tak khom nei sian, khahai khah a ruk loizia an hriata. Rengpa hrâtna vaih sirsana lâkin mi danghai sintho ngai a ni.

(4) Lungthungna : Mosia hin nuam sian chu ngîrhmun roiinpui

tak changin Aigupta ram sûnga roirêltu la ni thei hrang a ni. Khannisian, khahai murdi nêka khan a chipui le namhai suaka intângna ata sansuakna sin hih a`rvei ual a ni. A chi le namhai lung a thungna sikin, ngîrhmun roiinpuina murdi khom a inchân ngam a ni. Khanchu,

Kanaan ram panna lama intakna tam tak Israel nâihaiin an tonga. Kha intakna chi tinrênga khan Mosia khan Pathian sintho a iam ngam ngai a ni. Pathianin an intakna ata a roiinpuina inlangtir a tih ti a iam zelh hen a ni. Pathian iam pumin a chongchaia, Israel mipuihaiin zôkna an hmu ngai a ni.

Hi bana khom hin, Mosia hruaitu roiinpuia a nina san tam tak la om a ti. Ei târinlang ringot khom hih a roiinpuia, eini khom hiang hi chu ni seng inlân hruaitu sa le roiinpuia ni thei ei ti.

Chângvong : Fil. 4:8.

“A mongna taka chu urênghaio, a dik murdi, mahripom murdi, a fel murdi, a`rthiang murdi, a sa murdi, a thanginsat a oma, satna rêng a oma, inpâk ruk a om photin chu, khahai khah ngaitua roi.”

Hrilsôp hrang :

1. Mosia nina ei insîra hin imo ei ngaisâng tak? Imo a san?
2. Hruaitu sa hih irchu ngai chi ma ni? Ni ta sian, i angin mo ei irchu hrang?
3. Eini laia hin nam hruaitu sa ei neiin ei inhriat mo? I ang hruaitu mo ei innang?

IRCHULAI - 24
IRZIACA SINTHO

A thutum : *Irziaka sintho a nangna inhriattir.*

Tep hrang : *Lk. 1:1-4; II Tim. 3:14-17.*

THUMAHRUAI

Hapta masa khan nunchana sintho ti ei irchua. A nî tina ei sinthôna hih Pathian sin ei thôna hmun a nih ei tia. Avuan chu sinthôna dang, irziaka sintho chungchâng ei irchu hrang a ni. A poimona, a nangna le a`rlâpna ei irchu hrang a ni. Irziaka om murdi hih Pathian sinthôna a ni zit mo? Ni zit mah. Lekhabu senkhata lenvâng chu setan hmangrua ni ôm tak khom a om. Hitaka thu irziakhai hih irdoina hmangrua a ni thei ti khom an lang. Nangni khom irziaka Pathian sintho thei hrangin nin irsiam hrang a ni.

1. Irziaka sinthôna inlâr senkhathai :

(a) Bible : Bible hi tianlaia mihaiin irziaka Pathian sin an

thôna ra ei idong a ni. Thuthung Lui lekhabuhai hih Jisua Krista suak mân daia irziak a nia. Jisua Krista zoro laia mihai hrangin Jisua kha Messia a nizia inhriatna sa a nia. Mihaiin irziaka Pathian sin an ithôna sikin atûnlaia mihai khomin tianlai ata Pathianin a mihai a hruai dân ei inhriat theia, Pathian nuam lam ei inhriat thei phâk a ni. Thuthung Thar bu khom hih irziaka Pathian sinthotuhai sinthôna ra a ni sa. Hitaka hin Pathian irhâi ei inhriat theia. Irziaka sin an thôna ra khah avuan nî dênin ei la inlâppui mai a ni.

(b) Koiindang pahai thu`rziak : Irchutirhai khan

intuan chu a nun khom an tuan ngai. Khaanga mihai nun ata khah mihaiin Pathian an hmu phâk ngai a ni.

3. A nî tina sintho : Nunchana sintho inlangna tak inkhat chu a nî tina ei sinthôna hin a ni. School mo College mo irchutu khan a irchûna takirtâi tak le iamom takin a irchu kha a nuna Pathian sin a thôna poimo tak a ni. Sorkâr sinthotu khomin a sinthôna hmuna Pathian indit dân anga a iom khah a nuna Pathian sin a ithôna a ni. Suakinthar irti Koiindanga tui taka om, a sinthôna lama milak le thaboi tak chu suakinthar dân fel loi a ni. Mâni sina ei thei dân le tho dân chu irang kher no ni. Khannisian, thei dân le thiam ang tôka sathnem irngai taka tho hih ei nuna Pathian sin ei thôna hlu tak a ni.

Mâni sinthôna chit – Irchulaiin irchu le kut sinthohaiin loa le irhuana, Office sinthotu'n mâni Office le, irchutirtu khomin takirtâi taka sintho'n Pathian sin ei tho senga. Kha ei sintum chita ei theitôpa ei isin khah Pathian ei biakna lampui tak a ni. Ei sin insa no'n chu ei fâk zongna ei hlosam tihna a nia. Hi nêk khoma la poi ual chu Pathian sinthônaa ei hlosam ti hih a ni.

4. Mi`nriang lunginkham : Khua tina le hmun tina hin mi`nriang le irhel bîk hi ei nei zita. Mi'n an nuna Pathian sin an ithôna lampui poimo tak chu mi`nriang le irhelhai changpui hi a ni. Pathian thu khomin hmun tam taka mi`nriang le irhelhai uksak le changpui ngai hrangin a nin hril a ni. An innang thilpêk hai, an damloi nikhuua changpui hi Pathian sinthôna poimo tak a ni.

A nî tina ei sinthôna le ei tualbômhai le ei lêng dân murdi hih Pathian sin ei thôna le Pathian ei biakna a ni zit sikin, ei irdîn a nang ok. Pathianni vaia Kristian suakinthar ni hih ruk mah, suakinthar dik omdân ni tak tak thei mah. Suakinthar chu a nî tin sin le a nî tin nun, i zoroa khom a nun dânin Pathian a biaka, a nunin Pathian sin a tho a ni.

IRCHULAI - 9 PATHIAN THUHRILTU DEIPU AMOSA

A thutum : Pathianin dik le sa a iti chu huaisen taka thop
ngam hrang a ni.

Tep hrang : Amos 9:7-15.

THUMAHRUAI

Amosa thurchi – a zoro masa tiang : Amosa hi deipu hrangin koi a ni hrang mâna thurchi inhre tam mak meh, a nu le pa irhming khom inhre mak meh. A lekhabu ata ei inhriat thei ten hi chu – sêngkua roiinpui tak ata suaka seilian ni maka. Juda ram Tekoa khuaa mi a nia, Juda rêng Uzia chang lai le Israel rêng Joasa nâipa Jeroboama inhnina rêng chang laia sinthotu a ni (Amos 1:1). Deipu sin a tho mân hin ran rual vêngtu / hôltu a ni.

Amosa irhming omzia hih 'phurrik pêltu' tihna a ni. Juda rama Tekoa khua hih Bethlehem khua ata sim tiang mêl 6 vêla om a ni. Juda rama om ngai a ni nâkin, koina a dong hnungin deipu sin thoin hmâr tiang ram Israel rama inzin sin lei tho ngai a ni. Pathian thu irchu mihaiin chu kum B.C. zabi 8-na zoroa deipu a nih an ti. Mika hai, Isaia hai leh hin an thu chôi khom a sâr ar ang a ni. Dikna (justice) thu tâng an insampui ual tak a ni.

Amosa zoro laia Israel ram mipui innun dân :

1. Vântâng nun dân tângpui : Ei lei hril tâk angin Jeroboama 2-na zoro laiin Amosa hih deipu a ni. Israel rêng Jeroboama 2-na hih rêng sa ni maka, a zoro lai hin mi inrianghai le mi irchonghai an danglam tak taka, irchonghaiin inrianghai uksak mahaia; uksak nêkin mi danghai inei an lâkpai pehai ngai (Amos 2:7). Mi irchong dôngmahaiin an sum lâk lût dân ngaitua mahaia, an irchongna chu a hoihokna'n le nuamning

haiin an inçhaptirhaia, an insiathai a ni ual tak a ni (Amos 3:9).

Roirêlna tiang khom dikna inlal ta maka, roirêltuhaiin inthamna an lâk intama, mi irchong sum nei murdi'n thiam an ichang ual tak a ni (cf Amos 5:11; 8:5,6). Hiang hin a ni sikin, vântâng nun hoi ta mah.

Bepâr thônâ tiang khom phalla hmang indik mahaia, mi irchonghaiin thil an lâk hrangin phalla rik an hmanga, an zuar hrangin an phalla a zâng ual ngai a ni. Khan, mi`nrianghai kuang poisa pung irzûlin an inpûktirhaia, mi`rchonghaiin mi`nrianghai lunginkhamna le inrenna nei tak tak mahai. Zu inrui mur mura, a hoihôk nun a tam a ni.

2. Sakho tianga an innun dân : Amosa zoro lai hin sakho tiang an nun dân hih a sân a`rzêlin a irpol a ni. Vêl khat tiang ei thîrin chu an kût nikho poimohai a sân an uar thiam tak tak a ni. Irbôlna le inkhômputi a sân an uar tak taka, an inhu thiamin an ngai poimo tak tak a ni. Khannisian, a letiang chu milung taka Pathian biakna an irsama; khasikin, Pathian khom a ilôm loi a ni (Amos 4:4-12). Lungrîl sînga Pathian chitna tak tak an nei no sikin, dikna inlal maka, Baal pathian biak khom khan tiana om sai an iuar sa a ni.

Amosa'n Pathian koina a dong dân khah a detzia le a ngarzia an sîra, "Kâmkeibaknei an hrûma, tu'n mo chi loi hrang? Rengpa PATHIAN khan thu an sîra, tu'n mo hril loi thei hrang?" tiin (Amos 3:8). Hianga koina dong a ni sikin le a zoro laia mihai a sân an sual sikin Amosa hin na ianin thu a insîr ngai a ni.

Roirêltu dik loihai chi maka, an dik loina a târinlang ngama; mi`rchong le mi lianhaiin mi`nrianghai an hnuaisia sik le, dik loi taka sum an lâk lût, hoihôkna'n an hmang sikin a sate'n a demhai a ni. Pathian hremna an chungâ a tâk hrang thu fel takin an sîr sa a ni (4:1ff; 6:4ff). Sakho hruaituhai khom

IRCHULAI - 23 MÂNI NUNA SINTHO

A thutum : *Nî tina ei nunchan hi Pathian sin ei tho dân inlang infelna tak a ni.*

Tep hrang : I Kor. 13:1-8; Jak. 2:14-26.

THUMAHRUAI

Chong inkhat nangni irdon ki ti. Nin sanghai puan irsu hrangin tîrhai ta unglân; anni khan, "O, na`rsu pe ki ti," ti sianlân. Khannisian, irsûk hrangin tum ta no sian, a chungâ nin milung mo chuk ni? Ni thu a`rngai ti theiin mo? Ti thei no chin ni. Khaang khan Pathian thu hih insîr ngot khom inlân; chongchai takirtâi zap khom inlân ei mâni nuna Pathian thuôi-na an lang no'n chu omzia nei tak tak mah. Pathian sinthônâ tak chu mâni nuna inlang suak ngai hi a ni. Hi chungchâng hih avuan hin ei insîr hrang a ni.

1. Nuna inlangtir a nang : Thu le hla sintho hi a nanga; khannisian, mâni nuna inlangtir hi a nang ual. Thu le hla sinthônain a tum tak chu mi tin an nuna Pathian nuam lama inlang theina hranga inthorna le kaihruaina a ni. Ei thu`nsîr nêka ei nuna iam hi a nang ual a ni. Thu`nsîr thei tak khom hih an sîrtu nuna an lang no'n chu omze boi a ni. Ei nun hih Pathian thu ei izôm le zôm loi inlangna tak a nia, thu ei insîr sîng nêkin ei hring sîng hi a sôt ual sikin nun hi a poimo tak a ni. A nî tin ei sinthônâ, Sikul, Office le khô hmuna khom ei omna hmun tina mihaiin an ni en mai sikin nun ze sa hi a nang tak a ni.

2. Omdân hi milung inlangna a ni : Mi'n zu an ruiin chu a milung inçhonga thilhai khom a hril suak ngai. Ei nuna hmu theia inlang suak hi ei milung inçhong dân inlangna a ni. Ei lungrîla Pathian an lalin chu ei chongbâi suak vaih ni loiin ei nun le sinthônâ khom a inlang ngai a ni.

mânia dam nôk ang mo, a i ang khom ni sian, a nin damtu chu Pathian ngêt a ni.

4. Jisua sinthôna sui irzomna a ni : Indam sinthôna hi Reng Jisua sin poimo tak inkhat a nia. Reng Jisua'n hi sinthôna hih a`rngai poimo tak tak a ni. Kha dungzuiin Koiindang khomin a sin irzom thiaia. Ramthar field-ah khom indamna hi sin poimo tak a ni.

Chângvong : Mt. 8:16

Khohloi a hong ni'n chu a kuang ramirhli ichel tam tak an hong hruaia, Jisua chongbâiin, ramirhlihai khah an hnot suaka, damloi hong murdihai khom kha an damtir sa a ni.

Hrilsôp hrang :

ram le nama dikna inlal maka; khasikin, roirêltu dik loi le sakho hruaitu dik loi a saterenga demin, dikna sîn-ghuala indingtir hrangin a khêk a ni. Khasikin, 'dikna thotu deipu huaisen' ti thei ei ti.

- (2) Pathian biak dân dik, sîngrîl tiang Pathian chitna le pên tiang
nun suakpui chu a chongbe poimo tak a ni sa.
- (3) Mi dik loi chu Pathianin hrem lele a ti.
- (4) Sual irlethai chung a Pathian ngaidamna kha a om maia, irleta
Pathian tiang irheihai khan a satvurna an idong hrang a ni (e.g. 7:2ff).
- (5) Pathian mizia dik tak tâng an sampui a ni. Itinrêng siamtu a
nina hai, itinrêng chung a thuneitu a nina hai, mi sualhai hrem ngai Pathian a nina hai a târinlang a ni (e.g. 4:8,12; 1:8 etc).
- (6) Israel inding nôkna chongbe an puang a ni (9:11ff).

Amosa hin, "Deipu ni ma ung, deipu nâipa khom ni ual ma ung . . . (7:14) a tia; khannisian, deipu dik tak a ni. Thuthung Lui zoroa khan deipu hranga training le deipu sin izirin sikul ang a fe an oma, kang khah a ni loi thu an sîrna a ni. Ran rual enkol ngai khah Pathianin a koia, huaisen takin deipu sin hih a tho ta a ni.

Amosa zoro laia mipui nun dân le atûnlaia ei ram mipui nun dânhai hih tetûk inlân, Amosa ang a sinthotu huaisen, dikna thop ngamtu ei innang a ni.

Chângvong : Amos 5:24.

Roirêlna chu tuihai angin le felna khah tui lian an-

**SEN MINLINA
JISUA NINA**

IRCHULAI - 10

JISUA KRISTA – PATHIAN LE MIHRIAM A NI

A thutum : *Krista chu Pathian tak a nia, mihriam tak a nia sa.*

Tep hrang : *Joh. 1:1-5; Heb. 2:11-18; 1Joh. 5:20.*

THUMAHRUAI

Mihriam la`nmôl lai khan chu a kâra kâmkei, a kâra mihriam ei hong chang ei va chang ngai, an ti. Ei thurchia khom kâmkei leh rual irchang ngai panam ei om an ti ngai a ni. Mihriam ramsa a chang thei ti nam tinin thonthu ei inei ni a ti. A tak tak ni le khom irhoi ual hliak mah. Mihriam khom a ni, Pathian khom a ni, mi inkhat a om. Kha khah Jisua Krista kha a ni. Mihriam a ni sikin that a nia; Pathian a ni sikin thân ata khah a thoi nôk a ni. Avuan hin Jisua Krista chu Pathian khom a ni, mihriam khom a nizia ei irchu hrang a ni.

1. Jisua Krista chu Pathian a ni : Jisua Krista khah Pathian a nih ti itinmo ei inhriat thei? Joh. 1:1-ah chu Jisua Krista thurchi hiang hin ei hmu. “A phut taka thu a om, Thu kha Pathian kuang a om, Thu chu Pathian a ni,” tiin. Hitaka thu ti hih Grik chongin *Logos* a ni. Kha khah einihaiin thil hriina`n ei ihmang ‘Thu’ ang hi ni maka; hringna nei, thil siamtu a ni. Kha Thu hring khah a phuta om, Pathian kuang a om, Pathian a nih ti Bible-in a ni hriil. Khasikin, Jisua Krisa kha Pathian a nih ti inhre thei ei ti.

Khabana, Jisua Krista khah Kros-ah an hêmbea, a thia, tâna an phûm ngêt a ni. Khannisian, thân ata kha a sîn thum nî zîng taka hringin a thoi nôk ta. Irchutirhai kuang voi tam tak an

tak chu hloi hmanga indamna hi a ni ual. Rammual hmun dang danga Thurchi Sa fepuitu masa (Pioneer missionaries)-hai khan indamna sinthôna hi an chôl saa. Taksa a dam no`n chu irtha nun lôm thei maka; khasikin, taksa indam hi sinthôna poimo tak a ni.

Dispensary masa tak chu Meghalaya rama Mawphlang-ah kum 1897-a khan inhong a ni.

b) Infâna : Damnohai kuanga Pastor le upahai sinthôna hi hmangrua

poimo tak inkhat a ni sa. Kha khah inhriatin Koiindang infâna sintum neihai khan damloihai an hrohaiin an panhai maia. An chongchai pehaia, Pathian thu hmangin irtharngam an saka, an irtha nun an infahaiin an irngai-sak ngai. Taksa damno lai tak hih irtha infâna ei innang ngôi ngôi lai tak a ni. Khan, damno senkhat chu ramkhohri sintho sika khom a ni theia. Khaanga ta hrang khan damna omsun chu irtha lam damna hi a ni.

3. Chongchaina : Natna i ang khom ni sian, chongchaina innang loi om mahaia. Chongchaina zâra dam tam tak insîr hrang a oma. Pastor-hai le Koiindang upahaiin hi sinthôna hih a sân an sina; an sinthôna sika dam khom an tam a ni. Hi bâka hin irtûngni zâna Koiindang chongchai inkhôma, Koiindang zîng chongchai inkhômnaa damloi chi tin ei chongchai puihai khomin damna an chang ngai a ni. Khan, chongchai indam tia an insîr mi i dôr ma nih an om sa. Khang mihai khan indam sinthôna an tho zit a ni.

Kristian senkhatin chu iamna sika taksa damna an chang thu an insîr ngai. Hi hih Pathian indamna a nia; irsongpui hrang ni mah. Mi senkhat chu iamna tûnga hloi fâk nuam loi le hloi innang ma ung ti an om. Khaang khom khah iamna sika damna chang dân lam inkhat chu a ni.

IRCHULAI - 22

INDAM

A thutum : *Indam sinthôna hi Pathianin a`rngai poimo.*

Tep hrang : *Mt. 4:23-25; 10:8.*

THUMAHRUAI

Jisua sintho dân kha lam inthumin an insîr ngaia. I ma ni khah nin la`n hriat mo? Thuhril, irchutir le indamhai kha a ni. Hi inthumhai hih Koiindangin a sui irzom maia. Pastor le upa, Evangelist le Koiindang tina thuhirilna hi an irzomtir mai a ni. Sunday School haia, a ni tin School le Theological haia irchutirtuhaiin irchutirna sin hih an sui irzom maia. Indamna sin khom hih doctor, nurse, le sinthotu danghaiin hloi inah an thoa; Pathian mihaiin chongchaina hmangin an thoa, thuhhirtuhai khomin thuhiril hmangin indamna sin an tho sa a ni. Avuan hin Jisua sinthôna inthum laia inkhat indam chungchâng hi ei irchu hrang a ni.

1. Natna hi indam a nang : Koiindang hin Pathian inhriat theina khâltu murdia mi tin irkiang zit le Jisua Krista leh irpumkhatna sika tukhom changpui thei ngêt hrangin ni siam zit a tuma. Khannisian, mi tin hin khaanga khâltu, i thil mo khôk chu an nei chita. Khaanga intakna siamtu chi dang dang laia khan hrisêlna lama intakna hi an lâp pôl tak a ni. Khasikin, hrisêlna thua intaknahai hih indam a nanga; indam hrangin Koiindang khomin a sân sin a tho mai a ni. I ang natna khom Pathian ni sian Pathian nin nâitir thei loi chu indam inruk a ni. Taksa natna chi dang dang, milung natna le irtha lama intakna neihai hih indam innang natna an ni zit. An damna sin chu Koiindang mophurna a ni. An damtu tak tak chu Pathian a ni.

2. Indam sinthôna thuathum : Indam sinthôna Koiin-

inkhat a ni. Mithi a kaithoi le thilirkhêl a itho tam takhai sika hin Pathian a nih ti ei inhriat thei a ni.

2. Jisua Krista kha mihriam a ni : Jisua kha Mari`n a phîng sũa a vonga, Bethlehema an zin laiin a nei tâk a ni. Kha khah nâi suak dân dik tak a ni. A ruatharte hnung khomin ramchâra sũa sômminli le zân sômminli bu ne viat loia a oma khan a phîng khom a sân a châm pe a ni. Khataka khan diabola`n a hong inthêm sa nôka, mihriam a ni sikin inthêmna a itong a ni.

A rualpa Lazara a thi khoma khan a chappuia, mihriam a nizia an lang infel a ni. Khan, Jerusalem tempil kôlvêla thil zuarhai khah ningmurin a hala, an hnot indarhai a ni. Kha zo-roa khan a ninginmur khom khah mihriam a nizia a inlangtir a ni.

An chel hrang zâna Gethsemani irhuana a sân a chardong dân le a ngîkzia thîrin mihriam dik tak a nih ti an lang infel a ni. Bu a ngheia, nga khom a fâk, Kros rêla khan ki dang a châr a tia. Khahai ata khah mihriam a nizia ei inhriat thei a ni. Hril hrang tam tak khom a la om, hril zoi zit thei ni mah. Hi ei hong insîr tâkhai ata khoma hin Jisua Krista khah mihriam a ni ngêt ti a fel a ni.

3. Thu intak le ngar tak a ni : Jisua Krista khah mihriam a nia, Pathian khom a ni sa ti tianlai ata Koiindang hruaituhaiin a sân an lei sui tâka. Mihriam ngaituana ata chu mi inkhat, Pathian khom a ni, mihriam a nih ti hih a saterenga inhriam thiam intak a ni.

A.D. 325 khah Nicaea inkhômputia Arius irchutirna – Jisua khah Pathian nêka irhnuai ual a nia, taituan mi ni loi – ti khah irchutirna dik loi tiin an hnôl a ni. Kha hnung kum 381-a khan Constantinople khuua inkhômputi khan ‘Jisua khan Pathian

Inkhômpuia Eutyichis irchutirna ‘Kristian Pathianna zia vaih a nei’ ti khah an hnôl nôk a ni.

Hi inkhômpuia hin Krista’n kha zia inhni, irchun loi, irthûl danglam loi, irthiarthâk dang loi le irsen indang loi a om a nih tiin an phua suak tâk a ni. Kha khah Jisua Krista Pathianna le mihriamna chungchânga Koiindang thuiam det tak a hong ni pat tâk a ni.

Chângvong : Westminster Thuiam 8:2 a mong tiang –

Khanchu, nina pumhlum inhni – Pathian nina le mihriam nina irkip, zia dang, sin thei loiin mihring inkhata inlang a ni. Kha mi hring khah Pathian tak le mihriam tak, Krista inkhat, mihriam le Pathian kâra palai omsun a ni.

Hrilsôp hrang :

Pathian ni no sian Jisua Krista khan ni saninhring zoi

(a) **Thu’n a`rchutir** : Jisua irchutirna sin a tho dân poimo tak inkhat chu thu a irchutirna hi a ni. A kâra mipui tam tak a`rchutira, a kâra chu a irchutirhai le mi tômte a`rchutira; mi inkhat ngot Pathian thu a`rchutir zoro khom a om ngai.

(b) **Sintho’n a`rchutir** : Jisua khan thu a`rchutirhai baka, ama ngei khom sintho’n a`rchutirhai sa ngai. Voikhat chu a irchutirhai kuang a irngaiintôm ti entirna’n an ke a sôp pehai a ni kha (Joh. 13:1-20). Khaang khan ama ngêtin sintho’n a`rchutirhai ngai a ni.

(c) **Chongirkhekin a`rchutir** : Jisua khan irchutirna hrangin chongirkhek thu a hmang sa ngai. Vânrâm chungchâng a hril chum khan mita an ihmu thei thil chi dang dang hmangin chongirkhekin; ancham chi ang, lêngkhang angin le thil dang dang Petera-ahai inhriat infel theihai thil hmangin a hrilfiah ngai.

(d) **Hringna a`rchutir** : Jisua hringnuna irchu hranga ei ihmu roiinpui tak chu a mihai ta hranga a hringna pêka Kros-ah a ithi kha a ni. Khaanga irchutirna roiinpui le fel kha om thei ta no ni. Jisua khan thu le sintho vaiin irchutir maka, a hringna pumpui kha irchutirna a ni.

3. Koiindangin irchutirna kha a`rzomtir mai : Koiindangin Jisua itho angin irchutirna sin kha a`rzomtir mai tâka. Missionary-haiin an fena hmun tina sikul an indinga, irchutirna sin an thoa, iamtu tharhai le iamno mihai kuang Koiindangin Pathian Ram thu an irchutira. Eini Koiindang khom hin Sunday School, Belra indang nî zân le Beirualhaia hin Jisua Krista irchutirna kha ei irzomtir mai a ni. Hi khêla, Sakramen le thuiamhai khom ei irchu a ni. Pathian thu irchûna sikul le College, training-na chi tinrêng khom ei nei ngai ani. Hihai murdi hih Jisua irchutirna sin Koiindangin ei itho irzomtir mai a ni.

Chângvong : Mt. 28:19,20 : “*Khanchu, hmun tina mihai kuang fe unglân, ki irchutirhaiin siam unglân, Pa le Nâipa le Irtha Irthiang irhmingin baptis-hai unglân. Thu nangni ki*

IRCHULAI - 21

IRCHUTIR

A thutum : *Irchutirna hi Reng Jisua sintho dân inkhat
Koiindangin a sui irzoi mai a ni.*

Tep hrang : *Mt. 5:1-12; Lk. 11:1-4.*

THUMAHRUAI

Nun sa nei theina hrangin irchutirna hi a nang tak a ni. Sehrât suak phing mo, ran dang khom an suak phinga hin satakin enirchik unglân; irchutir loia thei sai h thil tam tak a nei ti inhre thei nin ti. Nâite suak zok khom hih irchutir viat loiin a chap theia. Khannisian, ranhai nêkin chu mihriam theina hi a tôm ual a ni. Mihriam hi irchutir sa thiai maia masôn thei hranga Pathian isiam ei nia. Khaanga irchu hrangin chu irchutirtu nei a nang. Reng Jisua khah irchutirtu satak a nia. A nir chutir dân khah avuan hin ei irchu hrang a ni.

1. Jisua hi irchutirtu satak a ni : Jisua Krista khah a hnungzuihai khan ‘irchutirtu’ tiin an koia (Mk. 4:38), lekha`rziaktu hai, Farisai hai, Sadukai hai, dân inhriat hai le mi danghai khomin ‘irchutirtu’ tiin an koi saa (Mt. 19:16; 22:16,23,34. etc). Ama Jisua ngêt khom khan irchutirtu a nih ti a pom (Joh. 13:13,14). Ama zuitu a rualhai kha ‘Jisua irchutirhai’ tiin ei ti ngai. Hihai ata hih Jisua khah irchutirtu a nih ti ei inhriat thei a ni.

Juda sakhua hruaituhai le Hindu sakhua hruaituhai khan, anni zuitu mi i dôr mani an nei ngaia, khahai khah an irchutirhai an ni. Jisua khom kha mi 12 rualin kum thum sâng vêl an zui a ni kha. Pathian ram thu a`rchutirhai. Irchutirtu a nina lama khom irchutirtu enton inruk tak, irchutirtu satak a ni phâk a ni. Ama anga irchutirna det irchutirtu la om mahai. A irchutirhai khan masan nêkin thi dêna a irchutirna vong ngit kha an inthanga. A thi hnunga khom a irchutirna pomtu an la pung mai a ni.

IRCHULAI - 11

JISUA KRISTA – MI INDAMTU

A thutum : *Jisua Krista chu taksa, lungrîl le irtha natna
indamtu a ni.*

Tep hrang : *Lk. 4:31-41; 7:36-51; Joh. 5:24-25.*

THUMAHRUAI

Voikhat lua la na ngai loi mo nin om? Om viat no chin ni na! Inkhur kher loi khomin kut mani ke mani, lu na mani chu nei ngêt le nin irhoi a ni. Taksa damloi mani inhre zit ei ti. Khotâng nun hai, sângko nun hai, politics nun le economic nun hai hi damloiin a om thei a ni. Taksa a ina ang dênin lungrîl khom a na thei a ni. Taksa a ina ang dênin lungrîl khom damloiin a om thea, irtha nun khom indamtir a nang ngai a ni. Avuan hin khaang natna murdi khah Krista`n an damtir thei ti ei irchu hrang a ni.

1. Krista`n taksa natna an damtir : Thurchi Sa bu minlihai hih hong tep inlân Jisua Krista`n damloi, natna tinrênga na an damtir thei thu le an damtir ngai thuhai ei hmu intam a ni. Zenginthei, ram irhli ichel, thi suak le a dang danghai khom an damtir ngai a ni. Mihriamhai laia indamtirtu roiinpui tak chu doctor-hai an nia; khannisian, hlosam zoro khom an nei hen a ni. Reng Jisua Krista rêk chu hlosam viat ngai mah. Khasikin, indamtu roiinpui a ichuk a ni.

Atûn ten natna chi dang dang hai, chongchaina sika Pathian indam hril hrang an la om mai a ni. Hihai ang khom hih Jisua Krista indam an nih ei la ti thei a ni. Jisua Krista irhminga, Pa kuanga damna ngênin damna an donga hin Jisua indam a ni. Cancer irvei hai, lung natna irvei hai, bê natna hai avuan ten hin Jisua Krista indamna an la dong mai a ni. Hihai hih taksa natna ata Jisua indamna dong khom an la om mai a ni.

2. Lungrîl na indamtu a ni : Luka 7:36-50 ei tepin chu Farisai Simona inah Jisua'n bu a nêk lain nupang soal inkhat, a soal sika lungrîl na, irsîra irletna lampui zongin a hong pan thu ei hmu a ni. Hi nupang lungrîl na hih Jisua khan an damtira, a sualna a ngaidam sa ti thu fel takin ei hmua. Kha nupang, lungrîl na chian chiana om ta hrang khan lungrîl hong dam pe ruam ruam ta no ni mo na? Jisua Krista khah taksa na vaih khom ni loi, lungrîl na khom indamtu a ni.

Jakoba tuisunsuaka Samari nupang inkhat leh an irbiakna khom khah ngûk taka ei tepin chu Reng Jisua'n kha nupang, lungrîl tianga natna irvei a nih ti khom inhre phâk loi dôra natna rik khah Reng Jisua'n an damtir ti ei inhriat a ni. Kha nu khan pasal det nei thei maka. Khaanga Reng Jisua leh an irbiak zoroa khom khan irneina pângai sinsiam viat loi pasal anga koppui a nei sa chian a ni. Khaanga lungrîl tiang a`rvei takna ata khah Jisua leh an irtong ata chu indamtir a ni ta.

Nin urênghai mani, nin rualhai mani, nin nu le pahai nuam loi lama nin om palh lika hin nangni ngei khom nin lungrîl a na ngai ti roi. Lungrîl na indamtu roiinpui tak khah Jisua Krista a ni. Khaanga lungrîl natna nin nei photin chu chongchhaiin a kuang intung thiai roi.

3. Irtha indamtu a ni : Reng Jisua chu Pathian ata mi dang ei ni tâk hnunga Pathian nâi ei ni nôk theina hranga a hringna ten sênga irpêkin a oma. Ei irtha natna indamtu roiinpui tak a ni. Mihriam laia irtha natna indam thei dang tûte om mahai. Jisua Krista vaih hi irtha suaka intâng insuak zalên theitu omsun a ni.

Mihriam hi irtha neia siam ei ni. Kha ei irtha le ei taksa khah thiarthâk no thei loi, thiarthâk tak tak hranga irzom ngit sa a ni. Ei irtha natna'n chu ei taksa a hong inbuai sa ngai a ni. Irtha saninhringna ringota Pathian saninhringna hih famirkip thei mah. Khaang dênin taksa damna ei nei khomin

thu fe dân hi inhriat tôk a nanga, a nunin a chôl a nanga, Koiindang fe dân le thuiam khom an hriat a nang sa.

Ei rama hin chu Pastor-hai vaiin thu hril mahaia, Pathian thu irchu mi ni kher loi khomin thu an hrila, an irchutirna a sa photin chu an hril ngai a ni. Khannisianlân, ei rama irchutirna dik loi a suak intak tâk sikin thuhriatu bê hih ei irdîn hrangin a nang a ni. Khasikin, thuhriatu hih Koiindangin irdîn taka a inthang ngai a ni.

Thuhril hih Koiindang infâna hmangrua satak inkhat a nia. Infâna bu chu irngai a hoi tiang nêkin fâkinrûk, zôm inruk a ni a nang. Thu`nsîr hoi le danglam hih mipuihaiin ei lôma; khannisian, thu`nsîr thei tak, a thu`nsîr ata masônna om ual loi thuhriatu hi a om thei a ni. Khasikin, thuhriatu chu Pathian Thua le Koiindanga mi det, nunchan sa dikna nei mi a nang a ni.

Chângvong : II Tim. 4:2

Thu chu hril roh; zoro saa khom, zoro saloia khom, bei

dân khah ‘thuhril’ tiin ei lei iti tâk a ni. Koiindang khom hin Thurchi Sa inpuangna sin a thoa hin mimal mo pôl tômté kuanga insîr ual maka, pulpit-ah kâiin an insîr ngai a ni. A phuta khan chu Thurchi Sa la`nhre loihai kuanga inhriattir hranga thu`nsîr hi a`rkôk uala. Khannisian, atûn chu Kristian ni tâkhai kuanga Pathian thu`nsîr khom hi ‘thuhril’ a iti zit tâk a ni.

2. Thuhrilin a itum : Thuhrilin a itum chu inthumin hril thei a ni : Irchutirna, koina le inhriat infeltirna hi a ni.

a) Irchutirna : Pathian inpuangna thutak la`nhre loihai kuanga

inhriat irzôttir thiaina sin hih Pathianin a Koiindanghai kuta a ipêk a ni. Kha khah a ni, ‘thilsiam murdihai kuanga hril’ (Mk. 16:15) hranga Jisua thupêk kha. Mihriamhaiin iamna le inzôkna an chang theina hrangin Pathian thutak hih hril mai a nanga. Thuhril hih Pathian thutak kha a ni ngêt hrang a ni. Pathian thutak khah Bible thu le mi thiamhai hrilfiah dân anga mihai kuanga a hril hrang a ni.

b) Koina : Khaanga an inhriat hnungin thuhriktu khan Pathian

thutak khah a`rngaitu mipuihai ta hranga pom thei dân angin a hrilfaa. An nuam lam thu ngêt an lei donga, an lei chang sa theina hrangin lungkhamna hnuk irhâiin a inhriattir ngai a ni.

c) Inhriat infeltirna : Khaanga lungkhamna chong ata an idong

Pathian thutak khah an inhriat thei ngêtna hrangin a omzia le a thu tum khom a hril infel zôi zela. An milung taka an inhriat thei dân hrang lam hmangin a hrilin a insîr ngai a ni.

Homiletics ti Lekhabu irziaktu Hoppin-in, ‘Thuhri-
lin a itum masa tak chu milung invâr leh inthîrtir a nia;

khah Reng Jisuaa vaih miin a hmu`n a dong thei a ni. Ei taksa chu hloi hmang khomin a dam thei zoro a om khom a ni thei, ei irtha rêk chu Jisua Krista kop loiin chu dam thei mah. Khasikin, Jisua Krista chu irtha indamtu a ni ti hih a dik tak tak a ni. Hi ei hong insîr tâka hin Jisua Krista chu indamtu roiinpui a nizia an langtir a ni.

Chângvong : Johana 5:14

Nakana chu Jisua`n ama khah Pathian Biak Inah a hmua. A kuang, “Irrngai roh, ni dam tâk kha te, thil tho`nsual nôk ta no roh; khano`nchu, thil saloi nôk ual ni chung a la hong om a ti,” a tia.

Hrilsôp hrang :

Atûn hring sûnga hin irtha damna dong zôi zelh loiin thi

IRCHULAI - 12

JISUA KRISTA – MIHAI SINTHOTU

A thutum : *Jisua chu ama ngei irpêkin mihai ta hrangin sin a tho.*

Tep hrang : *Mk. 10:45; 20:27,28.*

THUMAHRUAI

Mother Teresa irhming ei inhriat inlâr seng ni a ti. Itho sika inlâr ma ni? India rama mi`nriang tak takhai sin a tho pehai sika a ni. Mi`nriang damloi, kholoia thi rak hrang tam tak chu hloi inah enkol hrangin a lâk lûthaia, a enkolhai ngai a ni. Rammualin a ngaisânga, an za tak taka, chôindômna irsâng tak Nobel Peace Prize khom an ipêk rak a ni. Reng Jisua khah mihai sintho pe ngaitu a ni ngit kêng. Hi mi chungchâng hih avuan hin ei irchu hrang a ni.

1. Sintho ti omzia : Sintho tihai, sintho pe tihai ei insîr ual hrang a nia, a omzia insîr masa ei ti. Pathian thu le Koiindang chungchânga sinthôna khan Pathian le Koiindang sin innang murdi sin hih a irkôk a ni. Jisua Krista`n mihai sin a tho pe chungchâng ei insîra hin sintho ti chu mâni irangpuihai le kha nêka irhniam sin pena kha a ni. Jisua Krista chu mihai sintho petu a nih ti omzia khom, Jisua Krista khan a nêka ngîrhmun irhniam ualhai hrang sin hmusitom tak tak a sin ngai tihna a ni ual tak a ni. Siahlo sin, atûnlaia ei inhriat olsam thei hrang murdi khan ompuihai sinna hrang sin tihna a ni.

2. Jisua`n a irchutirhai ke a`rsûkna : Joh. 13:1-20-ah Jisua`n irchutirhai ke a`rsûk thu ei hmu a ni. Rom sipaiin an chelna hrang anâi tâka, zânbu an fâk laia a ni. Jisua kha bu nêk a`rzoiin chu irhuina puan a lâka, tâbora tui a buna, irchutirhai ke an bing bingin a sôp pehai tâk a ni. A`rsûk pehai zoiin chu irhuina puanin a hui pehai thiai sa a ni. Petera lenvângin chu

SEN RUKNA

KOIINDANG SINTHÔNA

IRCHULAI - 20

THUHRIL

A thutum : *Thuhril omzia, a nangna le a itum inhriattir.*

Tep hrang : *Mk. 16:14-18; II Tim. 4:1-5.*

THUMAHRUAI

‘Thuhril’ hih Pathian inzôkna sintho Koiindangin an puangsuakna lam inkhat a nia. Reng Jisua sintho dân inthum laia inkhat a ni (Mt. 4:23). Thuhril hih mi tam tak laia Thurchi Sa thu insampui a ni. ‘Koiindang hih thuhril sika lei suak a nia, thuhril khom hih Koiindang zâra lei om a ni sa,’ an ti ngai. Pathian biak in khomin a itum tak chu a biaktu le a biak Pathian irpôlpuina siam a nia, kha khah thuhrilna sikin a zuang tung ngai a ni. Hiang hih a ni sikin Kristianhaiin Pathian biaknaa khan thuhril hin hmun a nei inthûk ok a ni. Hiang hin a ni sikin ‘Kristian sakhua chu thuhril sakhua a ni’ an iti hih a dik a ni. Hi vuan hin thuhril omzia le a nangna hai, a tumna le a thucha chungchânghai ei irchu hrang a ni.

1. Thuhril omzia : ‘Thuhril’ ti hih Grik chongin chu ‘*Kerukma*’ an tia. Grik chonga *Kerux* chu ‘tânginsam’ tihna a ni, tânginsamin an puang, a va insam thu khah *Kerukma* hi a ni. Hitaka hin Kristian masahai khah ‘tânginsam’ anga an irsâp ti a nin hriattira. Khaanga an insam thu chu thurchi thar a ni. Kha thurchi thar khah a thar va ni maka, Thurchi Sa a ni zôi zelh tâk a ni.

Koiindang masa zoro lai khan lekha khah irziak khomhai sian, Pathianin Jisua Krista hmanga a nir tanna Thurchi Sa hi ‘Thuin’ an hrila, mihriam hmûr ngeiin an inpuang ngai. Thurchi

- 3) Kristian nupa irneihai hi Pathian irhminga khomâk irsâm
 an ni sikin lam tinrênga ngaitua irkip a nanga. Nupang le pasal om suama, nâi nei intam ok hi Kristian insûngkua inding ni maka, ei hring sûnga hranga insûngkua fel tak inding hranga chonginkung a ni.

Chângvong : Lk. 1:6

An ruaiin Pathian mithmua fel takin an oma, sêlna boiin Rengpa dân le a thu zômin an om ngaia.

Hrilsôp hrang :

1. Kristian insûngkua indingna hranga thil poimohai kha hong hril u ta?
 2. Đôngma pasal la hrangin i ang mi mo ei inthang hrang?
 3. Kristian insûngkua satak inding hih intak ni mo?
-

a ni. Irchutihai ta hrangin chu ama khah irchutirtu a nia, irchutihai irthûlin ngîrhmun a`rsâng pe ok a ni. Khannisian, an ke a`rsûk pehaia; khan, Jisua`n, mihai laia inlaltak le hruaitu tak anga om nêkin, mi danghai ta hranga thil sa tho petu, an hnuaiia irhniam tak le thuhnuairôl taka om lem hrang a nih ti irchutirna a ni.

3. Jisua hnung ei zui hrang a ni : Hianga Jisua`n irchutihai ke a irsûk hi, irchutihai khomin a sân a`rkhêl ti an ti. Petera lenvângin chu inhre thei maka, a ke irsûk khah a iphal loi a ni. Khannisian, Jisua`n sin an itho felna hrang thu a irchutirna a ni. “Kei Rengpa le Irchutirtu lua`n nin ke ki`rsûkin teh nangni khomin nin ke nin irsûk irhlôm hrang a ni,” a ti sa ni.

Jisua`n irchutihai ke a`rsûka hin a itum tak chu mihai sintho pe thei hranga irhniam taka nun dân hrang a irchutir a ni. Khaang taka Jisua hnungzuia mâni nêka ngîrhmun irhniam ualhai sintho pe thei hrangin a ni irchutir a nih ti ei inhriat mai hrang a ni.

Hitaka hin eini laia inriang takhai, lekha irchu loi irhniam takhai mani, nâipang tak mani khom ni sian, an sin ei itho thei hrang a nih ti a ni irchutir a ni. Khaanga tho hrangin chu tûte chongpui nuam loiin om no ih. Eini nêka nâipang le irhel ualhai ei en dâna hin an sin ei itho pe le tho pe loi a sân ei hril inthûk a ni.

Reng Jisua ang hin mâni hnungzuituhai hranga sin irhniam le insitom tak khom tho thei zêl hrang khomin irhuam inlân; kha khan ‘Jisua ang’ ei nina hrang lampui poimo tak a ni.

Chângvong : Mt. 20:27,28

Tukhom nin laia masa tak ni nuam murdi`n chu nin siahloa a iom bak hrang a ni; Mihriam Nâipa hih sintho pea

IRCHULAI - 13

JISUA KRISTA – BELRAPU SA

A thutum : *Jisua Krista chu Belrapu Sa a ni.*

Tep hrang : *Sam 23:1-6; Is. 40:9-11; Jer. 31:10,11; Joh. 10:1-6; Heb. 13:20,21; I Pet. 5:1-4.*

THUMAHRUAI

Bible-a hin belrapu tihai, belra enkoltu tihai ei hmu ngaia. Belrapu mani belra enkoltu mani an itihai hih chi hni an oma, mâni belra enkoltu le irhlofâk belra enkoltuhai an ni. Irhlofâk belra enkoltu chu belrahai hringna le satna hrang nêkin ama hringna le satna hrang a ngaitua ual ngai a ni. Mâni belra enkoltu rêk chu a belrahai hringna le satna hrang khah a ngaitua ngai a ni.

Reng Jisua ‘Belrapu’ ‘Belra enkoltu’ leh a`rtetûka hin ‘Belra enkoltu sa’ a ni thu a hril inlang a ni. Mâni belrahai ngei enkoltu a ni thu a insîrna a ni. Khan, belrapu mani belra enkoltu mani ti hih Reng Jisua’n ama a irtetûkna hrangin a ihmang irkop vaih ni maka. Thuthung Lui ata Pathian belra enkoltu anga insîr a lei ni tâk a ni. Reng Jisua’n Thuthung Luia Pathian an lei hrilna chongbâi khah ama a lei insîrna a ni ang takin a hmang a ni. Israelhai kha belra angin a insîrna a ni sa. Reng Jisua’n ama iamtuhai a insîrna’n a hmang sa ngai a ni.

Israelhai rêng hai le hruaituhai khah belrapu angin an sîr sa ngai a ni. Hi belrapu dolhai demna hih inhre maiin a zuang mâna Israel hruaituhai khah demin “Ki matona hong murdihai khah inru hai, hrâtlâksong hai an ni zit,” tiin Reng Jisua’n a insîr a ni.

1. Jisua Krista – Belrapu Sa : Abrahama ata khah Israel nâihai hih sâ vâi ngai an ni. Khasikin, belrapu sa le saloi

- 3) Nu le pa, nâihai le unrêng hai, a sînga om murdi an irlungkhamna hmun a ni.
- 4) Koiindang inkhôm a fe irrual ngai, Bible tep le irchûna hmun insûngkua a ni.
- 5) Dik taka sum le pâi lâklût na hmun, mi tinhaiin hnarsana le lunglhana om loia fâk an hmûna insûngkua a ni.
- 6) Pathian kuanga thilpêk, Koiindangin a dongna insûngkua a ni.
- 7) Koiindang le ram le nam ta hranga mi hmanginruk inchersuakna hmun a ni.
- 8) Tualbômhai ta hranga hmanginruk insûngkua a ni.
- 9) Mi`nriang le invâihai irngamna le fâk hrang an hmûna hmun a ni.

A dang tam tak la om a ti, khahai khah ngaitua maiin Kristian insûngkua satak inding hrangin irsiam ei ti.

5. Itinmo Kristian insûngkua ei inding hrang : Kristian insûngkua inding hrangin thil poimo tam tak hril hrang a oma, senkhathai târinlang inlân :

- (1) Kristian insûngkua sa inding hrangin chu dôngma pasal zongna ata a sân irdîn a nanga. Dam sîng thil a ni sikin a bul a sa no’n chu Kristian insûngkua sa inding thei ni maka. Rammual mihai anga irneia, irsen nôkhai hih ei tho hrang ni maka; khasikin, ei hring sînga hrang a ni sikin thil fel taka ngaitua hrang a ni.
- 2) Kristian insûngkua indingna hranga thil nang

2. Insûngkua tho hrang : Hi hih Thuthung Luia an lang dân angin hong thîr inlân. Dânin insûngkua tho hrang tam tak a nei –

- (1) Urêng pasalhai chu an farnuhai enkoltu an ni (Gen. 34)
- (2) Nu, nâi nei loi chu a pasal urêngpa nei hrang ti a nia (Deut. 25:5-10).
- (3) Lev. 20:21-a khan urêngpa dôngma nei kha khap a nia; khannisian, hi hin Deut. 25:5-10 hi irkalh mah.
- (4) Nâihaiin an nu le pa chu inza hrang a ni. Dôngma nei, in bingtum tâk khomin a pa kha a inza hrang a ni.

Israel (Judahai) nuna insûngkua hin irpumkhatna hai, zôkna hai, thupêk le irsepna hai a om zit a ni. Hianga insûngkua satak inding a ni'n chu vântâng nun khom a sa zôi ngai a ni. Kum zabi tam tak fe thiaia khom khan Judahai hih politics-ah le sakhuanaa an det ngitna san chu insûngkua an irruai insa sika a ni.

3. Insûngkua irenkol sa loina ra : Insûngkua irenkol saloia hin thil siat tam tak an suaktir thei ti hih inhre mai inlân. Mi omdân sa om nuam loi an punga, vântâng ta hrangin buaina a tama, vântâng kalchôina an buaiin ningbei takin om mah. Inru an tama, hoi taka lêngna om thei mah. Koiindanga mi hman inruk an tôma, ram le nam inding an tak a ni. Thaboï taka chaih inlên an tam sa, nam pumpui hrangin buaipuiom tak an nia, ram inmôlna an tungtir ngai. Insûngkua irenkol sa tôk loina ata irthathai a hong suaka, thubuai hla buai a pung. Khasikin, insûngkua tinin irenkolna sa le irvongna sa an neiin chu nam ta hrangin a hoia, ram ten khomin masônna tak a nei ngai ti ei inhriat mai hrang a ni.

4. Kristian insûngkua hi i ma ni : Kristian insûngkua

isapui ngêt hrang, tam tak omna hmuna belrapu sa khan belrahai khah a ihruai hrang a ni.

Belrapu sa'n chu belrahai kha a sùn a zânin a enkol ngai a ni. Belrahai khah khurpadop haia, rôl haia an tâk loina hrangin belrapu khan a belra enkolhai khah a thîr mai ngai a ni. Khaang hmun ichiom le râl chia belrahai khah an fe loina hrangin a sân a enkol ngai a ni. Ine le sahrânghai belra bei hrangin hong an ta, belrahai kha a hong sê itinini ti chitinrîmin, ram sahrânghai ata belrahai enkol hrangin a`rsiam mai ngai a ni. Khasikin, belrahai zôkna le satna hrangin an riakna hmuna a riak ngai a ni.

Palestina rama belra neituhai hin an belrahai riakna hrang zahual an siam ngai a ni. Kha belra zahuala khan belrahai khah zân tin an hôlkhôm ngai a ni. An kip le kip loi tepin a sân an ngaipoimohai a ni. Belrahai laia kip loi an omin chu a zîng a vâi ti loiin belrapuhai khah belra zahuala lût loihi, hmun danga omhai kha zongin an suak ngai a ni.

Reng Jisua'n 'Belrapu Sa' 'Belra enkoltu sa' le irtetûkin belrapuhai ngîrhmun kha an ngîrhmun niin an be ngai a ni. Belra neitu le belrahai satna hrang le zôkna hranga an hringna pêktu a ni thu khom a insîr inlang a ni. Khasikin, Reng Jisua Krista chu tu mo a ini le i angin mo belrahai hrangin a irpêk ti a inhriat thei ngêt niin a inlang a ni.

Reng Jisua, 'Belrapu sa' khan belrahai bu a pêk ngaia, tui sa an intirhaia, bu tak ngei khom ei irman loi rakin belrahai kha a enkol insa ngai a ni. Ichiomna hmuna belrahai rotsan ngai mahaia, belrahai hrangin a hringna a pêk ngai. Hiang dôra belrahai a enkola, lung a thung sikin belrahai khah an irhming an hriat seng ngai a ni. Belrahai khomin a`rhâi inhriatin Ama an zui ngai a ni.

2. Belrahai – Koiindanghai : Belrahai hi ran rualhai laia danglam tak an ni. A pâla om ngai, hloisûl omna irzat taka

Reng Jisua khomin a mihai – Koiindang tetûkna'n a sân an hriat sikin, Koiindang tetûkna'n a hmang a ni.

Belrahai hi Koiindanghai ei nih tia hong hrila hin Koiindanga iamtu mi malhai hih belrahai kha ei nih tiin hril thei ni sa a ti. Ama iam loi le Koiindanga om loihai khah Reng Jisua'n 'belrahai' a ti laia hin kop sa mahai. "Hi belra zahuala mi ni loi hih belra dang ki la nei," a tia hin Koiindang zahual pên tianga iamtu, Jisua'n 'belra' a itihai an om tihna ni loiin, rammual nam tin le chi tin lai ata ama iamtu, Koiindang an la om hrang thu a insîrna a nih ti ei inhriat a poimo a ni.

Reng Jisua'n ama iamtu Koiindang khah a belrahai leh a tetûka hin belra dik loi, mâni neitu khom inhre loi, anni enkol irhâi khom inhre loi angin an om ngai mahai. Mi dang irhâi le an indang theia, belrapu danghai zui loa an pu vaih zui ngai belra le ama iamtu Koiindang khah a tetûk a ni. Khaanga mi dang irhâi le ama belrapu sa irhâi kha inhre thiam hrangin Reng Jisua'n a nuama, ama thu le ama irchutirna inhriata zôm hrangin a ni nuam a ni.

Belrahai khan an pu irhâi an inhriat thiam, fâk hrang sùl hringhai khom an ikhômâm lam le fa loi zât an inhriat ngai a ni. Eini rêk chu ei hringna'n a ikhômâmhai le ei thipui hrang khom inhre thei mak meh. Ei thipui hrang le siatpui hrang thi-arthâk thei loi rakin sathnem ei irngai hen a ni. Khasikin, ei fâk le in hrang dênin hril le enkol tak tak ei innang a ni. Kristian Koiindang sinhotuhai hmangin a sân a ni vâi intam a ni. Ei fâk hrang takhai a ni hrilin fâk loi hranghai Koiindang senthotuhai hmangin a ni hril lom lom hen a ni.

Belra chu a pâla om ngai an nih ti ei inhriat sa a poimo a ni. Reng Jisua'n ama iamtuhai khah khaanga om hrangin a ni nuama. A mihai murdi pôl khata ei omna hrang Koiindang a ni sinsiam pe mai a ni. Reng Jisua'n a mihai khah hmun dang danga indarh, ranhai leh tetûk mah. Mi inkhat ta, zahual khata oma, pôl khata om ngai leh a tetûk a ni. Koiindang inkhômna

Chângvong : Mk. 10:8

Khanchu, an ruaiin taksa pumkhat hong ni ta an ta, inhni ni ta no nihaia, taksa pumkhat hong ni ta an ni.

Hrilsôp hrang :

1. Pathianin irneina a inkungna san inthum ei târinlanghai kha hong hrilsôp ta?
2. India sorkâr-in irnei thei kum bituk khah i dôr ma ni?

IRCHULAI - 19 INSÛNGKUA INDING

A thutum : *Kristian insûngkua inding a nang.*

Tep hrang : *Jos. 24:14,15; Lk. 1:5-7.*

THUMAHRUAI

Irneina hin insûngkua indingna'n a nang lam ei irchu tâka. Avuana ei irchu hrang chu Bible-ah insûngkua chungchâng thu ei ihmuhai le insûngkua dingmun irchu ei ti. Khan, Kristian insûngkua inding a nangzia le insûngkuaa mophurnahai ei irchu sa hrang a ni.

1. Thuthung Luia insûngkua dingmun : Thuthung Luia 'Insûngkua' ti ei ihmu senkhat chu einihaiin insûngkua ei iti nêkin a`rza ual a ni. Gen. 7:1-ah "... nang le ni insûngkua murdi khah irkuanga lût roi ..." ti thua 'ni insûngkua' ti hih a`rza oka, nu le pa, an dôngmahai nâi, pasal le nupang, an nâihai, nâihai nâi /tû etc a huam zit a ni.

Juda (Israel) nam hih pasal inlalna a nia; khannisian, nupanghai khom an nunin a chôi photin chu chôiindômna le inditna an hlo ngai. Sari, Rebeki le Abigaili hai thurchi ata ei hmu.

insûngkua dinghmun rêl infel bak a nanga, nâipang hraia ir-neiin chu hiang nangna le poimonahai thîr phâk mahai a ni.

4. Irkoppui zong chungchâng : Bible-ah ei inhriat in-lâr tak, Israelhai hin chu dôngma an zongin, an nam puia an irkaina, irnâi ni loi an zong ngai. Hi hih atûnlaia hrang khomin entonrua satak a ni. A san chu nam dang chi dang nei chu a tângpuuin omdân le fâk dân (culture & tradition) hai ir-ang maka, sangram an ni hnung khomin irngeina an tak ual ngai a ni.

Khan, theithiamna thua khom nupang le pasal theina irrual dên, ei tui dân le nuam dân zong a sa. Theithiamna ar ang no'n chu a theipu khan thei loi khah a enkhûmna a ol a ni.

Kum upa ir-ang dân khoma hin pasal hi ulian ual sianlân a sa a ni. Kum minli le kum ringa irkâr hi a sa. Kha khoma khan pasal khah upa ual ri seh a sa. Khan, irkoppui hrang a zong hrangin hmêl hi a nang ual nâkin, nunchan hi a nang ual a ni. Hmêlsa, nunchan sa kha a satak chu a ni.

Irneitirtu hi a poimo nôk sa. Ei Koiindangin irneitirtu hranga a inthang chu Minister-hai le Pro. Pastor-hai le Synod Executive-in irneitir theina a pêk hai – upahaiin an irneitir thei a ni. Koiindang thil poimo a nia, Sacrament angin Roman Catholic hai angin irngai no khom inlân, intâng bîkhaiin hi sin hih an tho thei. Khan, irneitirtu senkhatin chu Biak inah irnei loi, hmun dang (Koiindang Hall, Vestry, etc)-ah irnei hi irnêp taka irngai loi hrang a ni. Koiindang inkunga irneina inkhôm a ni'n chu Pathian pôlna milung nei pumin inhrip taka tho a sa.

A mongna taka chu, nupui pasal la nei loihaiin chu nupui pasal ei zong tika hi a chung a ei insîrhai khi inhriat mai inlân, ei irfûkpui hrang hih Pathian kuanga zong khom hi a

3. Belrapu sa'n a belrahai hrangin a hringna a pêk ngai angin Reng Jisua khomin a pêk ngai : Reng Jisua khan a dam sûngin a mihai hangin a hringna a ipêk a ni. An ta hrangin a thia, an saninhringtu hrangin kaithoiin a om nôk tâk a ni. A thina ni pe loiin a hringna a ni pêka, a hringna a ni pêk sikin a ithi a ni. Kaithoia a om sikin atûn hin a hring maia. Irtha'n Koiindanghaia a oma. Itiklai khomin a ni enkoltu, a ni suiôitu, ei hringna infâtu a la ni mai a ni.

Chângvong : Joh. 10:11

“Kei hih belra enkoltu Sa ki ni; belra enkoltu sa'n chu a belrahai hrangin a hringna a pêk ngai a ni.

Hrilsôp hrang :

IRCHULAI - 14

JISUA KRISTA – MI SUALHAI RUAL

A thutum : *Jisua Krista chu mi sualhai rual a ni.*

Tep hrang : *Mk. 2:13-17; Lk. 5:27-29.*

THUMAHRUAI

Rual nin irhloppui nuam hhi i ang mi ma ni? Mi irchong le irfûk, hmêlsa le changkâng ualhai kha chu irhloppui nuam ni ti duah! Tu mi khomin mâni nêka irhnuai le changkâng loi ual irhlopui hih zôt mak meh ti roi. Mi sual ualhai lenvâng chu irhloppui nuamhai mak mea, ei urênghai khomin irhloppui loi hrangin an ni ti ngai a ni. Khannisianlân, Reng Jisua rêk chu ‘mi sualhai rual’ tiin a ni koi ngai a ni. A sân a`rkhêl ti roi? Avuan hin Reng Jisua, mi sualhai rual a ni thu ei irchu hrang a ni.

1. Jisua zoro lai khan mi sual an tam : Thurchi Sa bua hin ‘mi sualhai’ ti hih a sân ei hmu intamhai a ni. ‘Mi sualhai’ ti hih a kêra chu Juda dânin a inphût hlo inchuk zoi loa tho`nsual ngai insîrna a nia, hmun senkhata lenvâng chu mi thathai, tehelhai, millim biaktuhai, uirehai a irkôk a ni. ‘Khâzana irfuangtuhai le mi sualhai’ ti khom ei hmu a ni. Khâzana irfuangtuhai hih Rom sorkâr ihmang Judahai ata khâzana tam tak tak pe ngaitu an ni sikin Judahaiin a sân an khôkmâk ngaia, mi sual, mâni nam hnôltu ang dênin an be ngai a ni. Mi sualhai ti hih ‘Jentail mi’ Judahai anga dân nei ngai loi hrlina hranga hmang zoro khom a om sa ngai a ni.

Mi sualhai hih Reng Jisua zoro laia Farisaihai le lekha`rziaktuhai khan a sân an hmusit tak tak ngaia, lunginkhamhai thei mahai. Farisaihai khan an kholai chainaa hi mihai kuang hin irhnêl palh an ta, porinche an tih ti chitin-rîmna sikin dukan bazâr an fea, an zuang tung nôkin a sân tui an irsil ngêt ngai a ni. Kut irsu loiin fâk zong sa ngai mahaia,

Pathianin mihriam a ni siam dân zia renga hin pasal le nupang hih irhlet le irngai irhlôm hrangin a ni siama. Juda ochaihaiin chu pasal le nupang irpôlna le irhletna chungchânga thu poimo tak, a dik ang taka iti hi an neia; hiang hin “pasalin a kângru lâksuak khah a hmu mâka chu om thei chian maka; nupang khomin ama irthoka suakna ngêt khah a hmua a kutin an kua mâka chu om thei chian ngai ma,” tiin. Hi thu hih pasal le nupang nun ei suiin a dik a ni.

2. Pathianin irneina an kungna san : Pathianin irneina a inkungna san hih irneina inkhôma irneitirtuhaiin an insîr ngaia, lôm a om a ni. Khannisian, mi tam takin ei irnei zoiin, zôma inhriat tum loi hi thil poi tak a ni. Khan, Pathianin irneina a inkungna sanhai chu :

- 1) Sangram chu an dam sângin an om suam hrang le beidong nî
le lôm nia khom lung irngam saka irchangpui hlôm hrangin a inkung a ni.
- 2) An irditna le lung an irkhamna khah Pathianin a`rthiangtira, a
kaihruai theina hrangin a inkung a ni.
- 3) Nâi le te satvurna an idonghai kha, Pathian roiinpuina hrangin
ei Rengpa Jisua Krista inhriatnaa an infa`n lian theina hranga inkung a ni.

Hiang hi a ni sikin irneina hih irdîn taka ngaitua baka, Pathian nuam dâna irthiang taka irnei hrang a ni. Ei rama hin irnei mâna le`rpôl, dik loi taka pasal nupang lei hmang ngai hih a om mai ngaia, hi hih thil poi tak a ni. Pathian poi ti tak ei itôn a nia, ei isiat vaih ni loiin, eini hrangin sangram nun fe mai ta hrang khomin a poi ok a ni. Irnei mâna irpôlna khan an nupa nun fe dân khom iriam zoi loina anni ruai kêra a oma, intakna tam tak a tung theiin, sangram hlim tak ni an tak ngai

a nang. Rammual mihai anga om chêt chôt loi hrang. Pathian le a Koiindang ta hrangin iamomna hih a nang tak a ni. Pathian sintho hrang le a ta hranga irpêk hrangin Koiindang dân zôm irkip hi a nangin a poimo tak a ni.

Chângvong : Efe. 5:1

Khanchu, Pathian nâi inditom takhai nin ni sikin, a omdân latuhai ni roi.

Hrilsôp hrang :

Koiindang dân irzoi tâkhaiin, an tho tum hrang inthum hong sâm ta.

IRCHULAI - 18 IRNEINA

A thutum : *Irneina hi Pathian inkung a nia, irthiang taka irnei hrang a ni.*

Tep hrang : *Gen. 2:18-24; Mk. 10:6-9; Heb. 13:14.*

THUMAHRUAI

Irneina chungchânga hin insîr hrang tam tak a oma, a rêngin insîr zoi no ih, Bible-ah ei ihmu dânhai le ei Koiindangin a ifepui dân le ei ta hranga poimo om ualhai sui ei ti.

1. Irneina hi Pathian inkung a ni : Bible-ah ei hmu dânin chu, pasal le nupang irneina hi Pathian irfûktir saihi le lei inkung saihi a nia, Gen. 2:18-24 kha ei tepa khom khan fel takin an lang a ni. Pathianin mihriam masa tak Adama a isiam khah pasal a nia, a`rkoppui irphu mi, a ompui hrang le irchi suanpâr a neina hrangin nupang, a kângru ata a siama,

2. Reng Jisua`n mi sualhai a`rhloppui ngai a ni : Jisua zoro laia Juda sakho mihaiin mi sualhai hih hmusitin irhloppui nuam nohai khom sian, Jisua rêkin chu an laia omin a sân a`rhloppui nuamhai tak tak a ni. Khâzana irfuangtu mi suala an ibe, Zakaia, khâzana irfuang hruaitu khom a lêngna inah tungin a saninhring ngai a ni. Hi nupang dam loi le om insa nuam loi ngaihai khom hmusit loiin an intakna a uksaka, a saninhring ngai a ni. A kêra chu khâzana irfuangtuhai le mi sualhai khah Jisua le irchutirhaiin bu khalâi an otpui ngai a ni.

Khaanga mi sualhai laia a lêng an hmu`n chu Farisaihai le lekha`rziaktuhai ngaidân khah sa thei ngai maka. “Itho sika mo khâzana irfuangtuhai le mi sualhai kuang a fâkin a i-in ngai?” tiin an chiah ngai (Mk. 2:16). Jisua rêk chu ‘mi fel takhai inlam hranga zuang ni ma ung, mi sualhai inlam hranga zuang ki ni’ tiin a sâm ngai a ni (Mk. 2:17). Hi mi inrenom takhai hih Juda sakho hruaituhaiin hmusitin khotângin endonghai khom sian, Jisua`n chu lung an khamhaia, an laia omin a`rhloppuihaia, saninhringna a siam pehai a ni.

3. Mi sualhai rual ei ini hrang a ni : Ei khuahaia khom mi lungkhamom khotângin an hmusam, mi suala an itep tam tak om ngêt an ti. Tu mi khom, mi sual le mi hmusitom tak ni nuam zit no ih; anni khomin nuam viat no nihai. Khannisianlân, inriangna le intakna sika ngîrhmun lei siat tâk khom an ni thei. Zu le inruihloi suaka intânghai, nupang pasal siatnaa fe thiaihai, inriang sika Koiindanga ngam loihai khom an om thei a ni. An ngîrhmunhai inhriat thiampui pumin an chungalungkhamna inlangtir hen hrang a ni.

Miin a sual irlet nuama, Jisua rual ni nuam rêk chu Jisua khan ngaidam thei loina dân rêng rêng nei mah. Matona khan i anga lei sual tâk khom ni sianlân, hong sa takin, hong irlet nuama Jisua Krista kuang a pan photin chu a lei ngaidam ngai

a hnung zuituhai kuang mi sualhai le porinche tak takhai khom an tho dân saloi le fel loi pompui ual loi, ei irhloppui ual loi, ei irhloppui thiamhai a nang tak tak a ni.

Chângvong : Mk. 2:17

Mi hrâthaiin doctor innang ngai mahai, mi irveisiahai kêngin an innang ngai a ni. Mi felhai donsui hranga zuang ni ma unga, mi sualhai donsui hranga zuang kêng ki ni.

Hrilsôp hrang :

Kumin sâng mani, hi hapta sângin mani, ei rualhai laia mi sual ual viathai anga irhloppui, mi sa siam ngaihai, mi saa irhloppuia, mi saa siam tum seng ei ti.

thoi nôkna hai, taituan hringna hai hih an i-iam ngêt hrang a ni.

- (c) Khan, Irtha tiang satna dongna lam poimo – Sacrament hai, Pathian biak inkhôm hai ngaipoimo mi ni a nang sa.

5. Khan, dân irzoi hranghaiin chu hi a hnuaiâ târinlanghai hih an poma, an innunpui a nang sa.

- (a) Irtha Irthiang sintho sika mi sual an nih ti inhriat mi, an suakna kha a poi tia, lungdûka, inzôkna zong mi nih a nang.

- (b) Inzôkna chu Krista kuanga vaih zong hrang a nih ti pomtu.

- (c) Krista le a felnaa phîngchâma tuiinhrâl mi ni a nang.

- (d) Kristian thuiam le irkalh ngaidân dang ite an ipom hrang ni mah.

- (e) Koiindang hi Krista Koiindang, Krista iphun, Thurchi Sa
“Thutak le irngatna” a nih ti mi a ini hrang a ni.

6. Khan, Koiindang ikhap thil – zu zuar le in hai, hur le nghal hai, irbôlna hai ata irkiang mi ni a nang.

Dân irzoi tâkhai chang tum le thotum poimo ualhai chu hi hih a ni.

- (a) Dân irzoi tâkhai chang tum chu Rengpa dokâng (Rengpa zânbu Sacrament) fâk le dônhai hi a ni.

- (b) Dân irzoi tâkhai chu sinthôna chi dang dang- Com-

1. Baptisma chang loiin chu dân irzoi ni thei no ni. Nâipang laiin mo, puihling hnunga mo baptisma hi inchangtir a ni ngaia. Baptisma chu Pa le Nâipa le Irtha Irthiang irhmingin inchangtir a ni.

2. Dân irzoina hranga Koiindangin a irfûktir dang chu Sacrament thu irchutir hi a ni. Hi hih tualsûng Koiindang tina upa mo, minister-in mo, mi dang, mi iamom Koiindang fe dân inhriat le Sacrament thuiam inhriat mihaiin an irchutir ngai. A tângpuiin kum khat sûng hi an irchutir ual ngai a ni. Sacrament hih inhni a ni. Baptisma le Rengpa Zâmbu Sacrament hai hi Reng Jisua'n a Koiindanghai kuanga a ipêk a ni. Dân irzoi hrangin chu hi baptisma omzia le a poimona hai, Rengpa Zâmbu Sacrament omzia le a poimona hai inhriat ngêt a nang a ni. Thoibop kum 14 vêl ruala hin Sacrament thu hi an irchu ngai. Intakna sika hiang zoroa irchu loihai khomin irchu bakin dân an irzoi hrang a ni.

3. Thurchi Sa bua a thupui ualhai khom dân irzoi hranghaiin chu an inhriat a nang. Entirna'n a tângpuiin hong târinlang inlân :-

- (a) Pathianin a nin zôk hrangin Reng Jisua Krista a zuang tîr a nih ti inhriata, an ipom ngêt a nang a ni.
- (b) Pathianin ni saninzôk hrangin a zuang tîr, Reng Jisua khan ei hranga tuangin Kros-ah a thia, ei thoi nôkna hrangin thina inhne'n a thoi nôk ti hih inhriata, an ipom a nang a ni.
- (c) Mi sualin inzôkna a hmu theina hrangin Reng Jisua'n an sual murdi a sôp infâi a nih ti an inhriata an ipom a nang a ni.

SEN RINGANA KOIINDANGA IAMTUHAI THOTUM

IRCHULAI - 15

KOIINDANG OMZIA LE A NINA

A thutum : *Koiindang nina dik tak inhriattir.*

Tep hrang : *Mt. 16:13-20; I Pet. 2:4-10; Ex. 19:5,6.*

THUMAHRUAI

Koiindang omzia le Koiindang nina hih a omzia a`rnâi oka, Koiindang omzia ei insîrin chu a sin hih insîr loiin om thei mak meh. Koiindang nina ei irchua hin Pathianin Thuthung Luia Israelhai a koina le a enkolna dân hih insîr sa a nang a ni. Khasikin, Thuthung Luia Pathian nam inthanghai dinghmun le nina ata Thuthung Thara Pathian Koiindanghai nitna hih avuan hin ei isui hrang a ni.

1. Koiindang ti omzia : Koiindang ti hih hrilfiana chi dang dang a oma. A masain Koiindang ti chongbâiin a ikoitheihai hong hril bak inlân.

- (a) Pathian biak hranga a mihai fekhômna a`rkôk.
- (b) Thuiam dân le a dang nôk chu Krista mihai pum-pui a`rkôk.
- (c) A kârin chu pôl murdi tihna'n an hmanga, thoiintha hong suak zêl huapa hmang a ni.
- (d) Kristian pôl (denomination) dang dang huapin hmang a ni sa.
- (e) Hmun khata om, tualsûng Koiindang irkôkna'n

Ekklesia a ni. Hi hih *Ekkalo* ti ata lâksuak a nia, kha khah ‘koi suak’ tihna a ni. Thil poimo tho hranga koikhôm, mipui pungkhôm tihna a nia. Khanchu, Thuthung Lui Bible, Grik chonga irziak (*Septuagint*)-a khan Pathianin a mihai i ma ni tho hranga a ikoihai chu *Ekklesia* tiin a hmang. *Ekklesia* chu Hebrai chong *Qahal* (koi suak) ti chongbâi irangpui a ni.

Khanchu, Thuthung Luia Pathian mihai tihna khah Thuthung Thara khom *Ekklesia* ti a ni ta zêla. A kêra chu Pathian *Ekklesia* ti a ni sa (e.g. I Kor. 1:2; Gal. 1:22; I Thes. 2:14, etc). Koiindang hong tia hin Krista sinthôna zâra mi irthiang ni hranga koi, Pathian mihai tiin irngai inlân. Koiindang chu Krista’n amaa irnghata inding, mithi kho kul mikot khomin a ingam loi hranga inding, a thisena irchôk, a thil siam thar a ni.

2. Koiindang nina : Koiindang nina sui hrangin Pathianin Thuthung Luia Israelhai a koi dân le a enkol dân hih insîr sa a nanga. Khasikin, Thuthung Luia Pathian Nam inthang Israelhai dinghmun le an nina ata Thuthung Thara Pathian Koiindanghai nina hong sui ei ti.

Pathianin rammuala thiltum fel tak a neia, mi tin kuang inzôkna thu puang indara, mi murdi’n inzôkna an hong chang theina hranga a ni. Hi hlo inchuktir hrangin Nam tam tak kêra Israel nam chu inthangin a koisuak tâka. Israelhai hih an satna sika koi ni mahaia, an thotumhai tho zoi hrangin inthang an ni. Ex. 19:9,10-ah ei tep tâk ang khan an kuanga thu a inkung chu, ama hrangin anni khah ‘Irchon inthang bîk’ an ni tâka. Khan, ‘ochai sin’ tho hrangin ti a nia, ‘Nam irthiang’ ti an ni sa. Hi mâna hin mimal – Nova, Abrahama, Isaka, Jakoba hai a koihaia, Jakoba irchihai le Israel irchi murdi, Aigupta an om ata khah nam angin insûng khat angin Pathianin a enkolhaia. Pathian insûngkua an nia, a sintho hrang le a`rhming irthing puang indarh hranga mophurna pêk an ni. Pathian Thuthunga iam an om no’n chu a takin a hremhaia, iam an omin chu satvurna tam tak pêk

Chângvong : Mt. 28:19-20

“*Khanchu, hmun tina mihai kuang fe unglân, Pa le Nâipa le Irtha Irthiang irhmingin baptis-hai unglân, Thu nangni ki pêk murdi hi zôm hrangin irchutirhai roi. Khanchu, keima kumkhua’n, rammual mong dênin, nin kuang om mai ki ti,,’ a tia.*

Hrilsôp hrang :

1. ‘Baptisma’ hin sùng tianga Irtha satna a pêk thei mo?
2. Baptisma ti omzia hih i ma ni?
3. ‘Sacrament’ le ‘baptisma’ ti hih danglamna mo a om?
4. ‘Sacrament’ ti omzia hih i ma ni?

IRCHULAI - 17

DÂN IRZOINA

A thutum : *Dân irzoi poimona.*

Tep hrang : *Efe. 5:1-5; Lk. 9:57-62.*

THUMAHRUAI

Jisua Krista iamtu, tukhom Koiindanga a om hi a nanga, iamtu murdihai tho hrang chu Koiindanga dân irzoina (full communicant) ni hi a ni. Koiindang hmu thei le a irenkol dân irngai irsâng loi mi iamtu chu Koiindanga hin a suak nî ata a thi nî dênin a enkola, a iuap a ni. Krista nuamlamin a kaihruaia, Krista angna lama a sei inliantira; khanchu ama iamtu khom khah Krista le a Koiindang ta hrangin a hring sa a ni.

Dân irzoina hranga nanghai : Hitaka hin ei Koiindanga dân irzoi tâkhai tho dân a bîkin ngaitua ei ti.

irkoppuihaia, baptisma ei thohai a ni. Jisua zui tumtuhai vaih ei baptis a ni. Khannisian, nâtesenhain chu Jisua zui an tum le tum loi ti la`nhre mak mea, an nu le pahaiin Jisua zuina lama kaihruai an tuma, khahai puinhlingtir hrang le Jisua zui ngêt hranga irsiamna a ni. Iamtu masahai khom khah an hong pung thiaia khan puihling sai h tâkhai vaiin baptisma chang mahai, sêngkuua baptisma an changa khan nâtesenhai khom an om sa ti Bible-ah ei hmu.

Thuthung Luia khom Pathianin Israelhai a enkol dâna nâipanghai an chang sa zita, sertan thuthung chu nâipanghai hrang khom a ni. Khan, Thurchi Sa hong om hnunga hin chu Koiindang sêngkuua nâipanghai seiinliantir hih Koiindang mophurna a ni. Reng Jisua'n, "Pathian ram chu hiang mihai ta a ni," a tia khan nâipangtehai an kuaa, an nun zia le Pathian ram nun zia a`rfûkzia a hril. Hippolitus-in, "A masa taka nâipanghai baptis unglân, an bing an hril theiin chu hrilhai sian, an la ti thei no'n chu an nu le pahaiin mani, an in mihaiin manih ti pe ri se," a ti a ni. Juda sêngkuua nâipanghai chu sertanin an oma, Kristian Koiindanga sertan ir-angpui chu baptisma hi a ni. Hi baptisma-a hin nâipanghai baptisma chang hih Thurchi Sa fedân leh a irhme a nia, Pathian sêngkuua khom baptisma hin nâipanghai lômlûtin nu le pahai hruaina hnuiaia irsôntir hih a sân a inang a ni.

6. Reng Jisua baptisma chang thu : Reng Jisua baptisma chang laia khan thil inthum zuang tung a oma, (i) Irvân irhong, (ii) A chung a vasu anga Irtha chuang mai le (iii) Pa'n a pom ti hê a om a ni. Khaangin, Reng Jisua iamtuhai kaiin chu baptisma an chang rikipin hi thil inthumhai hih an dong sa thei a ni.

Khan, baptisma ei changa hin Pa le Nâipa le Irtha Irthiang irhminga baptisma hi chang hrang a nia, Reng Jisua ngêt khomin a thupêk poimo tak, Koiindanghai kuang a pêk a ni

Israel nam pumpui thurchi fe thiaia Pathian nuam dân le koi dân angin om mahai ti ei inhriata. Khasikin, Pathianin a nâipa Jisua Krista ngêt hmangin inzôkna sin a zuang itho tâk a ni. Khasikin, Israel milui chu ruk ta maka, Jisua Krista hmangin Israel thar – Koiindang chu inding le siam a lei ni tâk a ni.

Pathian le Israelhai irzom ang khan atûn hin Pathian le a Koiindanghai irzomna a la ni maia, hiang kêra hin Koiindangin vânsatna chang hrang vaih ni loiin, mophurna lian tak a nei a ni. Atûn hin Israel thar, Koiindang nina le dinghmun ei irchu hrang a ni.

3. Israel thar : Koiindang nina – I Pet. 2:9,10 ei tepa khan Koiindang nina le a sin fel takin ei hmua. A nina dik tak chu – 'chi inthang, Reng ochai, nam irthiang, Pathian mihai' ti hi a ni. Hi a nina hi bong te'n sui ei ti.

(1) Chi inthang : Hitaka hin nam inthang a`rkôka. Pathianin

Israel nam a inthang ang khan Koiindanghai hih a inthang a ni. Inthang ninaa hin thil inthum a oma; vânsatna, thuzômna le sinthôna hai hi a ni.

(2) Reng Ochai : Thuthung Luia khan ochai irchi bîkhai an

oma. Ochai kha Pathian le mihriam kêra irzomna siamtu a ni. Thuthung Thar Koiindang (Israel thar)-a chu iamtu murdi hi ochai ti a ni. Ei bing khomin Pathian ei biak theia, irbôlna irthiang murdi ei inhlân thei zit a ni. Khaangin, iamno mihai ta hrang khomin ochai ei ni.

(3) Nam irthiang : Nam irthiang tia hin 'Irthiang' sin indang

le danglam bîk a`rkôk. Thil poimo tho hranga sia hran, mi danghai nêka danglam bîk a`rkôk a ni.

Chângvong : I Peter 2:9

Nangni chu nam inthang, Rengpa ochai, nam irthiang, Pathian ta bîk, ama vâi irkhêl taka lût hranga inthim ata nangni koi suaktu Pathian sintho roiinpui inpuang hrang nin ni.

Hrilsôp hrang :

Koiindang mihai nina minli târinlanghai khah insîrsôp roi.

IRCHULAI - 16**BAPTISMA SACRAMEN CHANGNA**

A thutum : *Baptisma Sacrament poimona le nangna.*

Tep hrang : *Mk. 1:9-11; Mt. 28:16-20.*

THUMAHRUAI

Nin laia hin Baptisma la chang loi nin om mo? La chang loi hai kaiin nin kut inding u ta! Avuan hin Baptisma le Sacrament poimona, nina, omzia hai ei irchu hrang a nia, a lei chang tâkhai khomin, hi thua ei irchu hrang le nin innun dânhai khah ar ang mo ti lei ngaitua ei ti duah.

1. Sacrament omzia : Sacrament ti chu Latin chong “*Sacramentum*” ti ata lâksuak a nia, a omzia tak chu ‘Irsinsiana’ tihna a ni. Hi Sacrament hih sakho ser le sâng thil, pên tianga inlang thei tihna a ni. Hi Sacrament chungchânga eini Presbyterian Koiindang izui chu – “Thupêk irthiang, Krista siam, Thuthung Thar irlâpnahai hmanga irsinsiana namindeta iamtu hai hranga pêk” tiin. Khasikin, Sacrament chu inlang theia thiltho, irtha lam

2. Baptisma hi Sacrament a ni : Eini Protestant Koiindang senkhatin chu, Bible pumpui enin Reng Jisua’n Sacrament in hni chiah a ni pêka, Baptisma le Rengpa Zânbu hi a nih ei ti. Khasikin, ‘Baptisma chang’ chungchâng ei irchua hin Koiindang thil ser, irtha tianga thil inthûk tak, pên tianga irsinsiana târlang a nizia ei inhriat bak a nang a ni.

3. Baptisma omzia : Baptisma ti hi ei chong ni maka chu ei chong angin ei hmang inlâr tâka. A hong irphutna tak chu Grik chong, ‘*Baptizo*’ ata a nia, a omzia chu tuia inthâk, phûm, inchia tihna a ni. A ni le, Baptisma ti chu i tihna ma ni? Judahaiin an saphunhai tho hrang an bituk khah Grik chonga baptisma chang tiin an hril ngai.

4. Baptisma le sâng tianga irtha satna : “Baptisma hin sâng tianga satna a pêk thei mo? pe thei ma,” tiin ei irchu ngai a ni. “Baptisma ti chu Pa le Nâipa le Irtha Irthiang irhminga tuia sôp hi a nia. Hi hih Krista ei zomna hai, Irtha Irthiang zâra suaktharna le inhringna hai, Rengpa kuanga ei irpêknahai irsinsiana le namindetna a ni. Judahaiin chu sakho thila an porinche’n chu tui an irsila, an hong irthiang nôn ngai. Khanisian, Kristian baptisma chu iamtu hai chang hrang a nia, sual infâi thu hi a ni. Khaingin, Baptisma changa hin sâng tianga satna pe thei maka, Pathian ata inzôkna khom baptisma chang sik ringotin hlo suak chi ni mah. Ei Presbyterian-in a irchutir dân chu – Krista ei zomna, ama hrang irpêka, Pa le Nâipa le Irtha Irthiang irhminga baptisma ei changa hin huaisenna thar hai, Rengpa hranga sathnem irngaina hai, Jisua leh thudik ei thop ngamna hai, le lômna ei nei thar thei ti hih a ni.

5. Itho sika mo nâitehai hih ei baptis : Nâisen, nuaminthangna khom mânia mumal taka la nei thei loi hai hih itho sika mo baptisma ei inchang hai kher? ti hih inhre fel a nang tak taka. Nâitesenhai hih nu paha’n an iam delh pehai